

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XIX. ÉVFOLYAM.

1904. május

V. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Jókai Mór

1825—1904.

Nagy gyász költözött a magyar nemzet szívébe.

Elveszítette legnagyobb íróját, Jókai Mórt! Sirjára borulva zokog a nemzet kicsinyje és nagyja, az ur és szolga, a gazdag és szegény. Mert mindenki magáénak vallotta, mindenki szerette őt, mint író s embert. Senki sem tudott oly közel férközni a magyar ember szívéhez, oly mélyen belemarkolni lelkébe, mint Jókai Mór.

Jókai Mórnak véghetetlen hálával tartozik a magyar nemzet. A kincseknek azt a mérhetetlen gazdagságát, amely a magyar nép lelkében, sokféle érzelmeiben, jellemében ősöktől évezredek óta öröklött tulajdonokként kibányászatlanul hevert, ő hozta felszínre. Megismertette a magyart önmagával s rokonszenvenné tette az egész világ előtt. Jókaiában s Jókai által a magyar embert az egész világon ismerik és szeretik.

Mily szerencsés e nemzet, hogy oly férfiakat mondhat magáénak, mint Jókai Mór! Nagyra törő lángelméjét mélységes szeretet indította szakadatlanul dicső alkotásokra. Az emberi lélek fensége nyilatkozik meg műveiben. Az ő általa alkotott tökéletes jellemek, mint örök ideálok lebegnek a gyarló

ember szemei előtt, amelyek örökké oktatnak, követésre és nagy tettekre indítanak felnőttest és ifjút egyaránt.

Mi is letesszük kegyeletünk szerény virágát a haza legnagyobb írójának frissen hantolt sirjára. S mély hódolattal hajlunk meg nagy szelleme előtt, mert ő volt e nemzet legnagyobb tanítója!

MEGHIVÓ

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1904. év május hava 22—24. napján Győrött tartandó

VIII. közgyűlésére.

I. Előértekezlet.

Az előértekezlet f. é. május hava 22-én (vasárnap) d. u. 6 órakor fog megtartatni a győri áll. tanítónőképző-intézet helyiségeiben.

II. Közgyűlés.

Első nap. Május 23-án (hétfőn) d. e. 9—1. A városháza nagytermében.

1. Elnöki megnyitó.
2. Üdvözlések.
3. Emlékbeszéd *Karsay* Sándor volt ág. ev. püspök, tiszteleti tag felett. Tartja: *Kapi* Gyula (Sopron).
4. A gyermektanulmányozásról. Előadó: *Nagy László* (Bpest).
5. Az ifjusági olvasmányok és könyvtárak. Előadó: *Guzsvenitz Vilmos* (Esztergom).

Második nap. Május 24-én (kedden) d. e. 9—11.

1. Tisztviselői jelentések.

2. Tisztviselők s választmányi tagok választása.

3. A tanítóképző tanárok képesítésének ügye. Előadó:
Mohar József (Győr).

4. Indítványok.

Ugyanezen nap kirándulás «Pannonhalmára».

Budapest, 1904. május 1-én.

Az elnökség.

A közgyűlés elé terjesztendő határozati javaslatok.

I.

A gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben.

Előadó: *Nagy László.*

1. A gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben *általában* a nevelés és oktatás gyakorlatának s a tanítók szakszerű kiképzésének szolgálatában áll. Kivánatos, hogy a tanítóképzőkben, mint erre alkalmas pedagógiai intézetekben, a tudományos célú gyermektanulmányozás is elterjedjen, de a tudományos kutatások az egyes buvárok magánszorgalmának feladatául tekintendők.

2. A tanítónövendékek és a gyakorló iskolai tanulók nevelésének és oktatásának gyakorlata végett gond fordítandó mind a tanítónövendékek, mind a gyakorló iskolai tanulók *egyéniségének* kutatására és megállapítására.

3. A növendékek és a gyermekek egyéniségének vizsgálata céljából minden tanítóképző-intézetben *törzskönyv* vezetendő. E törzskönyvbe bejegyzendők:

a) a növendékek (és tanulók) testi és lelki életére különösen a jellemére s értelmi működésére, továbbá a növendékek (gyermekek) családi körülményeire, természeti, társadalmi környezetükre és a multjukra tartozó adatok;

b) a növendékekre (gyermekekre) kifejtett pedagógiai hatás s eredménye.

Ez adatok összegyűjtendők részint a belépéskor, részint év közben: a szülőktől és hozzátartozóiktól, a tanároknak (tanítóknak) a tanulókkal való érintkezéséből, a tanulóknak egymásközi érintkezéséből, a tanulóknak a társaságokban való magaviseletéből, az internatusi életből, a tanulók otthonának látogatásakor, a tanulók napi munkálkodásának és tanulásuk módjának megfigyeléséből, szóbeli feleleteikből, írásbeli dolgozataikból, az anthropometrikai mérésekből.

4. A tanítónövendékek *szakszerű kiképzése* céljából maguknak a tanítónövendékeknek is kell meghatározott rend és fokozat szerint a gyermekeken megfigyeléseket végezniök. E megfigyeléseknek célja:

a) a tanítónövendékekben a gyermekek iránti mélyebb érdeklődést fölbresztteni;

b) a növendékeket a gyermektanulmányozás módjába bevezetni;

c) az elméleti neveléstani oktatást, valamint a gyak. kiképzést támogatni és sikerét biztosítani.

Ennél fogva a tanítónövendékek bevezetése a gyermektanulmányozásba a következő elvek szem előtt tartásával rendezendő:

a) a tanítónövendékeknek a gyermekek megfigyelésében való gyakorlása és az elméleti neveléstan (az I. osztályban a testtan, a II-ban a lelektan s a III-ban az oktatástan) között szoros kapcsolat tartandó fenn;

b) a gyakorlati tanításban és nevelésben való kiképzés támogatása végett a III. és IV. osztályban gyakorlandók a tanítónövendékek a gyermekek egyéniségének vizsgálatában, egyéni jellemrajzának készítésében s a népiskolai törzskönyvek vezetésében;

c) ha a tanítóképző-intézetnek a gyermektanulmányozásban képzett tanerői és kellő anyagi felszerelése van, a tanítónövendékek közül egyesek bevezetendők a gyermektanulmányozás közönségesebb módszereibe is.

5. a gyermektanulmányozás érdekében még a következő *különös intézkedések* kívánatosak:

a) a tanítóképző-intézetek felszerelendők a gyermektanulmányozás egyszerűbb és használatosabb eszközeivel;

b) a gyermektanulmányozás módszerének elméletébe és gyakorlatába való bevezetés végett tanítóképző intézeti tanárok számára a nagy szünetekben tanfolyamok tartandók;

c) fölkerendő a közoktatási kormány, hogy a paidológia behatóbb tanulmányozása végett egyes tanárokat küldjön ki külföldre;

d) az országos pedagógiai könyvtárban összeállítandó a paidológia teljes könyvtára.

Budapest, 1904. május 7.

II.

Az ifjusági olvasmányok és könyvtárak.

Előadói javaslat. Előadó: *Guzsvenitz Vilmos.*

1. A tanítóképző-intézetekben — hivatásuk minél tökéletesebb teljesíthetése céljából — olyan intézmények létesítendők, amelyek alkalmasak arra, hogy a) a tanítónövendékek általános műveltségét, nevelő-oktatását az önképzés alapján támogassák és kiegészítsék; b) a tanítóképzők különös feladatát: a pedagógiai szakképzést előmozdítsák, lehetővé tévén egyrészt azt, hogy a tanítónövendékek már a tanítóképzőben megismerjék a magyar ifjusági irodalom ama termékeit, amelyekre a néptanítónak nevelő-oktató munkája közben szüksége van, másrészt pedig, hogy általuk a népiskolai és népkönyvtárak szervezési és kezelési módját elsajátítsák.

2. Ezen feladat megvalósítása céljából minden tanítóképző-intézetben

ifjúsági, népiskolai és a helyi körülmények szerint népkönyvtár szervezendő.

3. Az ifjúsági könyvtárak négy főcsoportra, ugynevezett osztálykönyvtárakra oszthatnak, amelyekben belül a könyvek szakok szerint csoportosíthatnak. A tanítónövendékek rendszerint csak a maguk osztálykönyvtárát, vagy az alsóbb osztályok könyvtárait használhatják.

4. Az ifjúsági könyvtár adminisztratív ügyeit a tanári testület által készített szabályzat alapján a növendékek közreműködésével egy tanár-könyvtáros intézi.

5. Az ifjúsági könyvtárat a szabad választás alapján egyéniségének, hajlamainak és képességeinek megfelelőleg lehetőleg minden növendék használja. A növendék az olvasott könyvből rövid kivonatot készít. A tanártestület azonban egyes növendékek számára a szükség szerint kötelező magánolvasmányokat is írhat elő. Ugy a kötelező, mint a szabad olvasmányok kivonatát az illetékes szaktanárok nézik át.

6. A népiskolai és népkönyvtár a gyakorló-iskolával áll kapcsolatban; kezeljük a gyakorló-iskola tanítója; a kezelés munkájában a IV. éves növendékek megállapított terv szerint szinten részt vesznek.

7. A tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtárjegyzék egybeállítása a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének feladata, amely ezen feladat megoldását egy, kebeléből hosszabb időre választott Ifjúsági Könyvtárbizottságra ruhazza.

8. Az Ifjúsági Könyvtárbizottság munkásságát egy saját maga által készített és az egyleti közgyűlés által jóváhagyott ügyrend alapján fejt ki. Komoly bírálat alapján állítja egybe a tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtár törzsjegyzékét és azt évenként folytatólagosan kiegészíti.

9. A tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtárat fentartani és a tanártestület meghallgatásával fejleszteni az iskolafentartó hatóság köteles.

III.

A tanítóképző-intézeti tanárok képzése.

A választmány javaslata.

1. A tanítóképző-intézeti oktatás színvonalának egyetemes emelése s a tanítóképzés egységes nemzeti irányu fejlesztése végett a tanítóképző-intézeti tanárképzés és képesítés az egész országra kiterjedő hatással törvényesen rendezendő.

2. A képesítés céljából főiskolai, egyetemi, műegyetemi, polgári tanítóképző-intézeti, zeneakadémiai, rajztanárképző-intézeti és elemi tanítóképző-intézeti tanárokból s elemi iskolai tanítókból országos tanítóképző tanárképesítő vizsgáló bizottság szervezendő. Bármely hazai tanítóképző-intézetben tanítóképző tanárul s gyakorló-iskolai tanítóul jövőben csak az alkalmazható, aki e bizottság előtt a vizsgálatot sikerrel kiállotta s erről tanítóképző-intézeti tanári (gyakorló-iskolai tanítói) oklevelet nyert.

3. Képesítő vizsgálatra bocsáthatók :

a) akiknek elemi és legalább jó osztályzatú polgári iskolai tanítói oklevelük van s meghatározott terv szerint az egyetemen (zene-tanárjelöltek a zeneakadémián) két évig szaktárgyaikból tanulmányokat végeztek ezen idő keretén belül szemináriumi, továbbá elemi népiskolai s tanítóképző-intézeti tanítói gyakorlatokban részt vettek ;

b) azon okleveles népiskolai tanítók, akik öt évig mint egyetemi vagy műegyetemi hallgatók, a meghatározott kollégiumokat hallgatták s szemináriumi gyakorlatokban részt vettek s ez idő alatt elemi iskolai és elemi tanítóképző-intézeti tanítói gyakorlatokat végeztek.

c) azok, kik az egyetemen vagy műegyetemen — mint középiskolai érettségi bizonyítvánnyal bíró rendes hallgatók — négy éven át a meghatározott kollégiumokat hallgatták, szemináriumi gyakorlatokban részt vettek s ezenkívül egy évig elemi iskolai és tanítóképző-intézeti tanítói gyakorlatokat végeztek.

d) azok, kiknek népiskolai tanítói oklevelük vagy érettségi bizonyítványuk van s a zeneakadémián vagy a rajztanárképzőben szervezendő tanítóképző-tanári tanfolyam 5 évi folyamát elvégezték s ez idő alatt népiskolai és elemi tanítóképző-intézeti tanítói gyakorlatokat végeztek.

A főiskolákon végzett tanulmányok sikere kollokviumokkal vagy bizonyítványokkal igazolható.

4. A tanítóképző-tanárok képesítése a következő szakcsoportok szerint történik :

I. Bölcsészet és neveléstudomány.

II. Magyar, történelem, földrajz.

III. Magyar, német.

IV. Történelem, földrajz, német.

V. Menyiségtan, természettan (a természettani és csillagászati földrajzzal).

VI. Biológia (állat és növénytan), vegytan, ásványtan, földtan, természettan.

VII. Rajz és kézimunka vagy magyar nyelv és irodalom.

VIII. Ének, zene és magyar nyelv és irodalom.

5. A tanítóképző-intézeti tanárvizsgálatnak két tagozata van ; u. m.

a) alapvizsgálat, b) szakvizsgálat ;

a) az *alapisvizsgálaton* a jelölt igazolja a bölcséleti előtanban, a magyar nyelv és irodalomban s a választott szaktárgyaiban s azok segédtudományaiban való általános tájékozottságát ;

b) a *szakvizsgálaton* megkívánatik a fő tárgyban való beható, tudományos készültségnek s az általános pedagógiai és bölcséleti tájékozottságnak igazolása, a szaktárgyak részletes módszertanának ismerete és nyilvános próbatétel a népiskolai és tanítóképző-intézeti oktatás gyakorlatából.

6. Az alapvizsgálat a 3-ik év végén, a szakvizsgálat az 5-ik év végén teendő le.

7. Azon tanárjelöltek, kiknek polgáriskolai tanítói oklevelük van, az alapvizsgálat alól felmentendők.

8. A gyakorlóiskolai tanítói képesítő-vizsgálat tárgyai csupán a

pedagógia és segédtudományai, u. m. a lélektan és élettan. E vizsgálatra jelentkezhetnek :

a) azon kiváló okleveles elemi iskolai tanítók, akik legalább három évi jeles elemi iskolai gyakorlatot mutatnak fel és mint rendkívüli hallgatók két évig hallgatták az egyetemen a neveléstudományi tárgyakat;

b) azon kiváló okleveles el. isk. tanítók, akik, ha az egyetemre nem jártak is, de legalább öt évi jeles el. isk. gyakorlatot és nevelési szakirodalmi munkásságot mutathatnak fel.

9. A közgyűlés utasítja a választmányt, hogy a *tanárképzés* ügyét is tegye beható tanulmánya tárgyává s idevonatkozólag is készítsen javaslatot.

Eredménytár a tanítóképző-intézeti lélektani oktatás számára.¹⁾

Az érzékek gyakorlása.

I. Mit értünk érzékszerv alatt?

1. Idegrostokat, különös periferikus idegvégződéseket és érzősejteket (dúcsejteket az agyban);

2. azon berendezéseket, amelyek lehetővé teszik az idegvégzések célszerű izgatását (a szem, fül stb. alkalmazkodása).

II. *Az idegvégződéseket, idegrostokat és érzősejteket gyakorlással meg kell óvni az atropiától.*

Nem működő szervek elcsenevésznek: a barlangi állatok p. o. vakok, az emberi vakbél féregnyulványa gyakran elveszíti térfogatát. Naponta ezer alkalmunk nyílik szemünk és fülünk használatára. Bennünket az érző készülékek atropiája nem fenyeget.

III. *A gyermek gyakorolja szemének és fülének alkalmazkodó képességét.*

A szemnek úgy kell igazodnia, hogy a fénysugarak a recehártyának a fény iránt leginkább érzékeny pontjára essenek. A fül pedig úgy működjék, hogy a dobhártya bizonyos léghullámokat különös könnyűséggel vegyen fel. Ezt az alkalmazkodó képességet a gyermek még az iskolai kor előtt szerzi meg.

IV. *Nem lehet ott szó gyakorlott érzékekről, ahol kedvező pszichikus állapotoktól függ az érzékek működése.*

¹⁾ Megjelent a Th. Vogt által szerk. «Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik» 1903. évfolyamában. Dresda. Bleyl és Kaemmerer. Szerzője: *Fack M.* Weimarban, kinek szives engedelméből közöljük e tanulságos cikket.

1. Rendkívüli működés.

A helyen *M* laikusnak egynehány egymáshoz nagyon hasonló ernyőst (umbelliferát) mutatunk és megnevezzük őket. *B* helyen ugyancsak *M* hiába iparkodik a növényeket egymástól megkülönböztetni. *N* természetismerő csak futólagos pillantást vet a növényre és azt mondja: *Anthriscus silvestris*, erdei turbolya.

O, aki csak kezdő rajzoló, azzal bajlódik, hogy egy juharlevélnek a bordáit, körvonalainak darabjait egyenkint utánozza. *P* gyakorlott rajzoló néhány pillantást vet a levélre és lerajzolja.

Dr. Ranke K. E. írja, hogy indián kísérői Braziliában igen nagy távolságból meg tudták különböztetni az őzbakot a sutától. Ranke erre egyelőre nem volt képes.¹⁾

Kísérői a nyomot nagyon alacsony fűben is könnyen tudták követni. Ranke erre akkor nem volt képes.

2. Mindezen esetekben csak látszólag van dolgunk a látásnak rendkívüli képességével. Ugyanis:

Az első esetben *N* csak egyetlenegy termésnek a kocsányát nézi meg. Elég, ha látja, hogy a szár bordás stb. *N*-nek éppen nincs szüksége reá, hogy a növény összes részeit lássa.

A második esetben *P* azelőtt a legalaposabban tanulmányozta a levélképződés törvényeit. Most azt vizsgálja, vajjon az előtte fekvő levélben a képződés melyik törvénye van megtestesülve. A képződés törvénye alapján rajzol. Rajzol, habár nem mindenik részecskét látta a maga egész egyediségében.

A harmadik esetben Ranke kísérői épp oly kevésbé láthatták a messze távolban lévő állatok agancsát, mint Ranke. A braziliai őzbaknak különleges vágató ugrása van; erről könnyen rá lehet ismerni nagy távolságból is.

A fűben a homályos nyomokat is könnyen felismerhetjük, ha 15—20 m. távolságról nézzük azokat.

A hozzá értő tudja irányítani az ő érzékeit a vezető ingerek szerint. Így megkönnyebbül és eredményessé lesz a munka. Ez korábban szerzett pszichikai állapotok hatásának tudandó be. Másként áll a dolog a hozzá nem értőkkel. „Csak azt látjuk, amit tudunk.“ „Mindenki azt látja, amit szívében hord.“ (Goethe.) „Az érzék könnyen talál, ha a szellem a kereséshez ért.“ (Herbart.) Mennél tapasztaltabb valaki, annál célirányosabban és sikeresebben működnek az érzékei. Ha valamely

¹⁾ Néhány megfigyelés a délamerikai indiánok látásának élességéről. Korrespondenzblatt der deutschen Gesellschaft f. Anthropologie u. s. f. 28. kötet 113—119. 1.

téren különös jártasságot stb. szereztünk, az egyoldaluság veszedelme fenyeget. (V. ö. „Csak azt látjuk...!”)

A mi esetünkben a látás munkája nem a látás különös élességétől függ. Ranke a braziliai indiánoknál is csak oly fokát észlelte a látás élességének, amilyen a mi újoncainknál sem megy ritkaságszámra.

3. *Vajjon ez-e magyarázatuk mindazon jelenségeknek, melyeket az értekek rendkívüli működésének szokás nevezni?* Ha nem is valamennyié, de bizonyára a legtöbbé ez.

4. *Mi következik ebből a tanítóra nézve?* Gondoskodjék róla, hogy tanítványa nagy mennyiségű világos észrevételhez jusson és ezeket értekei munkásságának szolgálatába állítsa. Külön látó, halló stb. gyakorlatok azonban fölöslegesek és céltalanok. A hallóképesség némi maradványaival rendelkező siketnémáknál hiábavalónak bizonyult az a törekvés, hogy a hallóképességet magát különös halló gyakorlatokkal megjavítsák. (Bezold tanár Münchenben,¹⁾ Urbantschitsch tanár Wienben.)

Az összetett észrevételek és képzetek világossága.

1. *Egyszerű és összetett észrevételek és képzetek.*

1. *Észrevételek (É) = kivetített (projiciált) értekek.* Lásd értekek projekcióját.

2. *Egyszerű vagy egyes észrevételek:* Látom az orgonalevél egy kis részének a zöldjét, hallom a szirena hangját, ízlelem az ecetet, érzem a tűnek a hegyét, szagolom a szénkéneget stb. Egyszerű ingerek = egyszerű É.

3. *Összetett vagy összefoglaló észrevételek:*

Olyanok, amelyeket egy érzékszervünkkel szerzünk:

Látom a kankalin csészéjét (a bordáit, a hártyszerű középréteget, a bordák zöldjét, a középső réteg világosabb zöldjét stb.). Hallom az énekkar összhangzatát. Ujjammal érzem a tintatartó szélét és dugóját stb. Összetett ingerek (ingercsoportok) = összetett É.

Olyanok, amelyeket több érzékszervünkkel szerzünk:

1) V. ö. A német fülorvosok és siketnématanítók 1899. szept. 16. Münchenben tartott gyűlésének értekezéseit. Kiadta Bezold és Passow. Berlin, Staude:1900. «...mindezen tapasztalatok ellene szólnak annak, hogy a hallóidegkészülék munkaképessége pusztán akusztikai gyakorlatokkal növelhető... Arra képtelenek vagyunk, hogy a siketnémákat náluk hiányzó új nyelvhangok (egyes hangok!) felfogására képesekké tegyük; csak arra taníthatjuk meg őket, hogy a hallott nyelvben mutatkozó hézagokat részint a szájról történő egyidejű leolvasás, részint pszichikai kombináció útján ki tudják egészíteni, oly módon, amint azt minden nagyot halló felnőtt teszi.» (20. l.; v. ö. a 19. l. is.)

Észreveszem a szagos kankalin virágját, látom a párta karimáját, a vörös-sárga foltokat, a párta csövét, hasas kiszélesedését, a porzókat stb. Egyszersmind szagló észrevételre is szert teszek. Ha megtapintom a virágot, tapintó észrevételt szerzek stb. Vagy: észreveszem a sült húst; látok, szagolok, tapintok, ízelek. További példák! Több inger-csoport.

Gyakran nehéz megjelölni azon egészen egyszerű észrevételeket, amelyekből az összefoglaló észrevétel felépül. Ez utóbbi többnyire igen sok egyszerű észrevételből áll: a budai Svábhegyen álló Normafa, *A* személy stb.

4. Egyszerű és összetett képzetek.

a) Észrevétel és képzet.

Látom az atyámat = észrevétel. Elutazom, atyámat már nem lát-hatom, de magam elé tudom képzelni = képzet. Képzet akkor keletke-zik, amikor az észrevételt előidéző inger működése már megszűnt. Lásd a képzeteket!

b) Lásd 2. és 3.!

II. Miben különbözik a világos észrevétel vagy képzet a homályostól? Az *n* betű összészrevétele.

$\hat{E} = \hat{E}_1 + \hat{E}_2 + \hat{E}_3 + \dots \hat{E}_1$: az első felmenő vonás észrevétele. \hat{E}_2 : észrevétele az első vastag vonásnak. \hat{E}_3 : észrevétele a második felmenő vonásnak stb. \hat{E} akkor világos, ha nem hiányzik belőle egyik észrevétel sem, és ha a részészrevételek a kellő módon össze vannak egymással kötve. A részészrevételeket akkor kötöm össze a kellő módon, ha tudom, hogy mely sorrendben követik egymást a vonások, hogy a részvonások ilyen meg amolyan irányának, hogy az első vastag vonás a kezdő vékony vonásnak felső, nem pedig alsó végéhez csatlakozik stb. (Lásd a vonatkozásokat.)

Ilyenformán vagyunk más összetett észrevételekkel és képzetekkel is.

A fentebbi értelemben csak az összefoglaló észrevételek és összefoglaló képzetek világosságáról lehet szó.

III. Hogy áll a dolog észrevételeink és képzeteink világosságával?

1. Sok észrevételünk és képzetünk nagyon homályos.

A egy növényről beszél, amely a kertben magára vonta figyelmét, de részletesebb felvilágosítást sem a virágzat, sem a levelek szerkezetéről nem képes adni. *B* évekig látta az *X* házat, de a ház homlokzatáról nem tud pontosabb vázlatot készíteni. *C* igen gyakran tekint a

szomszéd kertjébe, annak növényzetéről azonban nem képes bővebb adatokat felsorolni stb. További példák!¹⁾

2. *Világosabb képzeink vannak olyan dologról, amelyekkel behatóbban foglalkozunk* (amelyeket utánozunk stb.): betűkről, számjegyekről, levelekről s i. t.

3. *A legtöbb „dolog” annyira összetett, hogy alig lehetséges róluk észrevételeket illetőleg képzeteket szerezni.* A dolognak csak azon oldalait kísérjük figyelemmel, amelyek ránk nézve kiválóan értékesek; ennél fogva bennünk azokról csak bizonyos számú részészrevétel, valamint csak többé-kevésbé világos észrevétel illetőleg képzet származhatik.

IV. *Mily körülmények között szerzünk világos észrevételeket és képzeteket?*

1. Mivel semmi különös nem kell ahhoz, hogy az észrevételt képzetté alakítsuk, ennél fogva fejtegetéseink csak az észrevételekre szorítkoznak.

2. Meg kell szerezni azon részészrevételeket, amelyekből az összefoglaló észrevétel összetevődik.

Föltétel: normális érzékek.

Alkalmas ingerek.

Bizonyos erővel fellépő ingerek: Középből szemlélt apró tárgyak; a falitáblán látható nagy és világos betűk (a látó ingereket ne engedjük másokkal gyengíteni: a falitábla ne legyen fényes vagy vakítóan megvilágítva). Stb.

Bizonyos ideig működő ingerek: tartósabb észlelés unalom nélkül. Eszköz: az észlelés *cselekvésekkel* kapcsolandó össze. (A bab növény a gyermekek előtt fekszik, most megkísértik a növényt felállítani (felkarózní); az orgonavirágnak szükcsövü pártája lévén, a virágok egymásba illeszthetők, a gyermekek „fácskákat” rakhatnak össze belőlük stb. Lásd: Lessing, Laokoon 16. és 17. szakasz!) *Összehasonlítások* továbbidőzésre készítetik az embert. (A hal teste — csónak; a macska állkapcsa — olló stb.) *Utánzás* (rajzolás, mintázás!) megállapodásra kényszerítenek bennünket. (Lásd Hertel Fr. A mintázás tanítása, mint leghathatósabb szemléleti oktatás. I. Gera, Hofmann. 1900.)

Lehetőleg *összes* érzékeiket foglalkoztassuk: tapintsák meg a cse-resznyeszemet, izleljék meg a húsát; hallgassák azt a hangot, amelyet

¹⁾ Lásd: Stern William L. Az állítmány pszichológiájáról. Kísérleti vizsgálódások az emlékezet hűségéről. Berlin, Guttentag 1902.

egy fagolyónak valamely puha felületre történő esése okoz stb. (Lásd: Hertel!)

Kössük össze alkalmas módon a részészrevételeket. Hogy miképen vannak a levél részei összekötve, annak akkor jutunk biztos tudatára, ha a levelet *rajzoljuk*, *festjük* vagy bármely módon utánozzuk, ábrázoljuk. (V. ö.: Hertel!)

3. Ha valamely észrevétel többszörösen összetett, akkor gyakran nem keletkezhetnek bennünk annak a szorosabb értelemben vett részészrevételei és pedig az összes részészrevételei. Ekkor egészen világos észrevétel sem származhatik. De ez utóbbi legalább némileg világossá lesz, ha benne legalább a részészrevételeknek bizonyos csoportjait vagyis a tágabb értelemben vett részészrevételeket meg tudjuk különböztetni. Példa: kutya — fej, test, tagok, fark. Az észrevétel annál világosabb lesz, minél inkább megközelítjük a tágabb értelemben vett részészrevételek, a szorosabb értelemben vetteket. Példa: kutya — szem, fül, fogazat stb. Vagy: kutya — metszőfogak, szemfogak stb.

Szemlélés és szemlélet.

I. A „szemlélés“ és „szemlélet“ szók jelentésváltozása.

a) *Szemlélés* = α) fokozott, tartósabb látás; β) fokozott és tartósabb látás vagy hallás vagy ízlés stb., röviden: fokozott és tartósabb észrevétel.

b) *Szemlélet* = a szemlélés eredménye, tehát α) világos látási észrevétel, β) általában világos észrevétel. (A jelentésváltozás itt még nem ér véget; v. ö.: képzeleti képzetek!)

Vagy: *szemlélés* = észreévés, amelyet α) egy érzék, a látóérzék, β) bármelyik érzék közvetít. *Szemlélet* = észrevétel, amelyet α) érzék, β) bármelyik vagy több érzék közvetít. Példák.

2. Ez a szó „szemlélés“ messzemenő jelentésváltozásnak volt alávetve; miért nem járt ugyanígy oly szó, amely valamely más érzék működésére vonatkozik? A látási érzeteknek nagy a megismerő értékük (kevésbé hangulatosak és nagy biztossággal projiciálódnak). Sok emberben bizonyára ezért több a világos látási észrevétel, mint a másféle észrevétel.

II. *Hogyan jutunk világos szemléletekhez?*

Ugy, miként összetett észrevételekhez és képzetekhez. Lásd ott!

III. *A szemlélés és szemléletek értéke.*

Szemléletek, azaz világos észrevételek nélkül (gyakran kevésbé

világosakkal kell beérnünk) nincs eredményes összehasonlítás, következtetés stb. A hasonlítsa össze N_1 és N_2 növényeket. B döntse el, vajjon a nyári vagy téli tölgy gyümölcse van-e előtte. S i. t.

VII. Történet.

1. A „szemlélés“ és „szemlélet“ szók jelentésváltozása: Pestalozzi stb.

2. A szemlélés és a szemlélet értékelése: Comenius—Rousseau—Pestalozzi stb.

Jel és jelzett.

I. *Az egyik pszichikai tartalom a másiknak a jele.*

1. A B -nek egy szót kiált oda. B megérti a szót.

2. A előidézi az I_1 ingert. Folyamatok B -ben: $I_1 - \dot{E}_1$. \dot{E}_1 (észrevétel) reprodukálja K_2 -t (képzet).

3. A valamire emlékeztetni akarta B -t. K_2 reprodukálása a cél. \dot{E}_1 az eszköz. Valahányszor \dot{E}_1 fellép, mindannyiszor reprodukálódik K_2 .

4. \dot{E}_1 elvesztette önálló értékét és K_2 jelévé lett, K_2 a jelzett. Jel és jelzett különmemük.

5. A következő esetben sem jelről, sem jelzetről nem lehet szó. C -t a háztető a verébre emlékezteti, D -t a G -ben lévő árammegosztó (influenza) gép a V -ben lévőre. (Régebbi példák!)

Első példa: $\dot{E}_1 = K_2$. \dot{E}_1 megtartja önálló értékét. \dot{E}_1 nem is minden körülmények között reprodukálja K_2 -t.

A második példa: $\dot{E}_3 - \dot{E}_4$ az előbbihez hasonló.

Ezenkívül: \dot{E}_3 és \dot{E}_4 ill. K_4 hasonlóak. Ennélfogva egyáltalában nem lehetséges, hogy az egyik pszichikai tartalom a másiknak jelévé süljedjen.

6. Ha a jel engem a jelzettnek reprodukálására ösztönözni képes, akkor *megértem* a jelt.

7. Jelekül szolgálnak p. o.: (hangokból vagy betűkből álló) szók, kartografiai ábrázolások (hegyek, várak stb. részére).

II. *Az egyik pszichikai tartalom (E_1) a másiknak (\dot{E}_2 ill. K_2) jeleül szolgál.*

1. Példák.

2. \dot{E}_1 -nek minden körülmények között reprodukálnia kell K_2 -t. Mind a kettőnek tehát gyakran együtt kellett fellépnie. V. ö.: Emlézés.

\dot{E}_1 -nek nem szabad a figyelmet túlságosan lekötnie. Mennél inkább veszi \dot{E}_2 a figyelmet a maga részére igénybe (egy 7 éves gyermek ujsá-

got olvasván, majdnem csupán a jeleknek jut tudatára !), annál kevésbé tölti be hivatását, mint jel.

III. Közvetetlen és közvetett jelek.

1. Közvetetlen jelek : $\dot{E}_1 = K_2$. Példa: Egy gyermek meghallja a „bábu“ szót.

Közvetett jelek = egyik jel a másik helyett.

\dot{E}_1^1 .

$\dot{E}_1 | K_2$.

Példa: A gyermek látja a „bábu“ szót.

Betűcsoport — \dot{E}_1^1 . Hangcsoport — \dot{E}_1 .

\dot{E}_1^1 reprodukálja \dot{E}_1 -et; csak \dot{E}_1 reprodukálja K_2 -t.

2. A könyvismerő felnőtt előtt:

$\dot{E}_1^1 - K_2$.

$\dot{E}_1 | K_2$.

\dot{E}_1^1 ugyanazt a reprodukáló erőt nyeri, mint \dot{E}_1 . Olyan személyek, akik csak ritkán olvasnak, nem jutnak el ezen álláspontig: ők kénytelenek a látott szókat hallhatókká tenni, hogy jól megértsék. (V. ö.: az idegen nyelvtanulás kezdetét is!)

IV. Képes szólásmód és hasonlatok a gyakori használat által pusztá jelekké válnak.

Néhány megjegyzés későbbi értékesítés céljából.

1. Mire használjuk a képes szólásmódokat és hasonlatokat?¹⁾ V. ö.: Nyelvtan!

2. Ily kifejezésmódok néha arra csábítanak, hogy a megjelölt dologra oly tulajdonságokat ruházzunk, melyek nála hiányzanak.

3. Az efféle kifejezésmódok pusztá jelekké válnak. Gondold meg, hogy főleg az egyszerű ember egész tömegével él az olyan képeknek, amelyeknek érzéki alapját nem ismeri.

(Folytatjuk.)

Fordította: Horvay Ede.

¹⁾ V. ö. Volkman: A psychologia tankönyve. 1875. I. 427. 1.

A tanítónak mennyiben hasznos a gyermeklélektan?

Negyedik s utolsó közlemény.

VII.

Ezek után áttérek annak taglalására, hogy miként végzendő a képzőkben a lélektani oktatás. Több ízben hallottuk már a képző-intézeti tanárok azon panaszait, hogy a jelöltek semmi érdeklődést és buzgalmat nem fejtenek ki a lélektani tanulmányokban s így azok semmi gyakorlati haszonnal nem járnak. Ennek okát főként abban találjuk, hogy ezen nagyfontosságú és elvont tantárgy megértésére a tanulók legnagyobb része képtelen; tehát éretlen. Tagadhatatlan, hogy a tapasztalati tényekből levont ezen következtetésben látszólag sok az igazság, de viszont való az is, hogy a csekély érdeklődést s ennek folytán még csekélyebb eredményt, tehát hasznot, nem a tantárgy száraz anyagának, mint inkább annak nagyon is száraz katedrális előadásának rovására írhatjuk. *Ha azonban a gyermeklélektant tesszük a lélektani előadások központjává s az elméleti előadásokat gyermeklélektani megfigyelésekkel és tanulmányozásokkal támogatjuk, úgy a tanítónövendékeknek ezen tantárgy iránti élénk érdeklődése fel fog ébredni s az oktatás gyakorlati haszna önmagától fog bekövetkezni.* Ezt állítja számos évi tapasztalatok alapján Észak-Amerika legtöbb tanítóképző-tanára.

Amennyiben a képző-intézetekben a lélektani oktatás első sorban az általános lélektan *teoretikus ismertetésére* szorítkozik, a gyermeklélektan legfontosabb tényeinek ismertetése jórészt figyelmen kívül hagyatik, habár sokkal nagyobb gyakorlati eredménnyel járna, ha a gyermeklélektan alapos tanulmányozására és megfigyelésére vezetnénk a hallgatók. Észak-Amerika majdnem összes tanítóképzőiben a gyermektanulmány a lélektani oktatás alapja s ezen célból vezették be Tracynek „A gyermekkor lélektana” című munkáját tankönyvül. Ennek következtében a lélektani oktatás *gyakorlati részét* a gyermek-megfigyelések és tanulmányozások teszik. Ezek pedig magukban foglalják: 1. egyes gyermekeknek a hallgatók részéről való megfigyelését; 2. a gyermekek egyes szellemi képességeire vonatkozó megfigyeléseket, amely anyaggyűjtésekben és azok feldolgozásában maguk a hallgatók is tevékeny részt vesznek s ezen célra a gyakorló-iskola tanulói is felhasználhatók. Dr. Sully szerint a gyermeklélektan fejlődésének megfigyelésébe és tanulmányozásába a képző-intézeti hallgatók is okvetlenül bevonandók, hogy ily módon *tudományos és empirikus ismereteiket* bővítsék és kölcsönösen támogassák s mindkettőt művészi tökélyre, a szakavatott pedagóguséra, fejlesszék,

hogy a gyermektermészet újabb és újabb jelenségeit nyomban felismerni, céltudatosan felhasználni s átalakítani tudjuk. Dr. *Monroe* a westfieldi tanítónőképző alsóbb tanfolyamu növendékeit olyképp vezeti a gyermektanulmányozásba, hogy saját gyermekkorukra vonatkozó visszaemlékezéseket írat, velük hirnevesebb írók gyermekkori feljegyzéseit olvastatja, a gyermektanulmányozás megszokottabb módszereit velük megismerteti; a nagy szünetidőre minden egyes növendéknek egy-egy gyermek megfigyelését teszi kötelességévé s az ekkor tett följegyzéseket a következő tanévben közösen megvitatja velük.

A statisztikai megfigyelésekhez ő is, mint a legtöbb amerikai képzőben, Hall kérdő-íveit használja, vagy saját utasításait. Ilyenmü utasítását (A gyermekek rajzai) már fentebb közöltem, míg három másikat alább közlök.

A gyermek jogai.

Ha a gyermeket önuralomra akarjuk nevelni, úgy a fegyelemnek a gyermek igazságérzetével egybehangzónak kell lennie! (Barnes K.)

A gyermek az öntudatlanról az öntudatosra oly irányban vezetendő, amely irányban önmagától indult. (Harrison Elis.)

1. Feladat.

a) Az I—IV. osztályu tanulóknak a következőt beszéljük el:

„Jakabnak kutyát ajándékozott az atyja. Jakab azonban sokszor elfelejtette megetetni s ilyenkor a kutya mindig az ajtó előtt nyöszörgött. Végre elvette az atya Jakabtól a kutyát s odaajándékozta a szomszédban lakó jó kis leánynak.“

Kinek volt legtöbb joga a kutyához, az atyának, Jakabnak vagy pedig a kis leánynak és miért?

b) A IV—IX. osztályu gyermekeknek a következő történetet mondjuk tollba:

„Jolánka atyja igen gazdag s leányának sok szép dolgot vett. Kilenc éves korában Jolánka a nagynénjéhez költözött, aki sok jót tett a szegényekkel. Mig Jolánka egyik nap az iskolában volt, nagynénje egy szegény leánynak ajándékozta Jolánka régi kalapját. Mikor hazajött, boszankodva kérdezte, hogy miért ajándékozta el a régi kalapot, amelyet még édes atyja vett neki. Nagynénje azt felelte, hogy édes atyja ismét új kalapot küldött s így már nincs szüksége a régire, de Jolánka sirva mondogatta, hogy ő neki az új kalap nem kell. Mindhiába, másnap mégis csak az új kalappal kellett iskolába mennie, ahol azon sze-

gény leány mellett ült, akinek nagynénje a régi kalapot ajándékozta.“ Felhivandók a gyermekek, hogy ezen kis történetkét most tetszésük szerint fejezzék be.

2. Osztályozás.

Az első feladat feleletei a következőképp csoportosíthatók: *a) Az atya*: 1. Megvette a kutyát. 2. Ő legjobban tudta miért. 3. Nincs határozott válasz. *b) A kis leány*: Mert etette (Jakab ellenben elfelejtkezett róla). 2. A leányé lett. 3. A leányok gondosabbak, mint a fiúk. 4. Nincs határozott válasz. *c) Jakab*: 1. A kutya neki lett ajándékozva. 2. Jakab még csak most akarta az etetést megtanulni. 3. Nincs határozott felelet.

A második feladatban a feleletek a következőképp csoportosítandók: 1. Jolánka nem óhajtott a szegény leánnyal közösködni. 2. Haragudott arra. 3. A szegény leánytól elvette a kalapot. 4. A ruhatárból elvitte a régi kalapját. 5. A ruhatárban elcserélte a kalapokat. 6. Fel-szólította a cserére a szegény leánykát. 7. Jolánka kétségbe van esve. 8. Jolánka örül, hogy a szegény leányé lett a régi kalapja. 9. Jóindulat a szegények iránt.

3. Pedagógiai kérdések.

1. Kényszerítendők-e a gyermekek oly parancsok teljesítésére, mi-
ket jogaikkal ellenkezőknek vélnek? Melyek a gyermek jogai? Milyen
korban ragaszkodnak a gyermekek legjobban jogaikhoz? A fiúk előbb
mondanak-e le jogaikról, mint a leányok?

Szociális felelősség a gyermekkorban.

Ha gyermekek szociális hajlammal bírnak, ami kétségtelen, úgy az
már kezdettől fogva a kölcsönös jóakarát és a közös cél szerinti har-
mónikus együttműködés szempontjából irányítandó. (Smith A.)

Az ifjúkor kezdetével, vagyis a tizenkettedik, tizenharmadik élet-
évtől jutnak a magasabb, vagyis a mások társaságában eltöltendő élet
tudatára s ezzel együtt kél életre azon vágy, hogy az általános jólét
előmozdításában ők is közreműködjenek. (Darrah M.)

1. Feladat.

a) „Egyik napon a tanítónőt a folyosóra hívta egy asszony.
A gyermekek nagy zajt csaptak. Midőn a tanítónő az osztályba vissza-
tért, hiába próbálta a zajongókat kikutatni, miért is az egész osztályt
bezárta.“ Ennek elmondása után kérdezzük a gyermekeket, hogy jogos,
vagy jogtalan volt-e a büntetés és *miért?*

b) Kérdezzük a gyermekektől, hogy miféle játékokat szeretnek legjobban?

2. Osztályozás.

Az elsőről a következő áttekintés szerezhető: a) *Igazságos*: 1. A tanítónő nem tudta a bűnösöket kikutatni. 2. A bűnösöknek jelentkezniök kellett volna. 3. A tanítónő kihasználta a kedvező alkalmat. 4. A büntetéssel kizárni vélte az ismétlődést. 5. A bűnösök ne maradjanak büntetlenül. 6. A jóknak be kellett volna a bűnösöket jelenteni. b) *Igazságtalan*: 1. Helytelen az ártatlanok büntetése. 2. A bűnösök kötelessége, hogy önmaguk jelentkezzenek. 3. A tanítónő kötelessége a bűnösök kikutatása. 4. A tanítónő okvetlenül rendetlenkedésre számíthat, ha az osztályból távozik.

3. Pedagógiai kérdések.

1. Milyen mérvben alkalmazható eredménnyel az osztálybüntetés? 2. A szociális felelősség érzete korán ébred-e a gyermekekben? 3. A fiúk kevésbé hajlandók-e egy közösgy jóvoltáért tünni, mint a leányok? 4. Az „egyetlen gyermek“-nek mik a szociális jelenségei? 5. A szociális érzék fejlesztésének az iskolai oktatásban milyen szerepe van?

A gyermekek játécai és játékszerei.

A játék az emberiség első költészete. (Jean Paul Richter.)

Egy megfigyelő sem fogja tagadni, hogy a gyermekek legőszintébb megnyilatkozásai a játékban nyilvánulnak. (Blow Zsuzsánna.)

A játék a gyermek igazi munkája s a gyermeknek a játék iránti előszeretete a munka előszeretetévé változik át a felnőttben. (Hughes J.)

A játék az emberi fejlődés legmagasabb foka a gyermekkorban, mert a gyermek benső érzelmeinek legőszintébb kifejezője. (Fróbel Fr.)

Azon eszme, hogy a gyermekeknek munkaszeretét helyes irányba tereljük, vagyis azokat a valódi étellel elég korán megismertessük: lesz idővel a nevelésnek vezérelve. (Necker de Saussure asszony.)

1. Feladat.

a) *Téli játékok*: 1. Minden tanuló sorolja el mindazon játékokat, miket télen szokott játszani s egyuttal adja okát, hogy miért szereti azokat. 2. Minden egyes tanuló írjon le körülményesen egy ilyen játékot.

b) *Nyári játékok*: 1. Minden egyes tanuló sorolja el kedvenc nyári

játékait s egyuttal mondja meg, hogy miért szereti azokat? 2. Egy-egy játék menetét írja le.

c) *Tipikus játékok*: Minden tanuló írja le azon játékot, melyet mindenkinek közt a legjobban szeret.

d) *Játékszerek*: Minden tanuló sorolja el legkedvesebb játékszereit s egyuttal, hogy miért szeret azokkal a leginkább játszani.

Ezen feladatok gyakorlatként adassanak fel a tanulóknak, amelyeken a tanuló neve, kora és neme jelezve legyen.

2. Osztályozás.

A vizsgálódás célja: 1. Az egyes vidékeken divó régi gyermekjátékoknak lehetőleg teljes gyűjteményének megszerzése. 2. Egyes játékok kedvelésének okát kifürkészni. 3. A régi játékok leírása. 4. A tipikus kedvenc játékoknak az egyéntől függő eltérései.

3. Pedagógiai kérdések.

1. Miben áll a játék pedagógiai értéke? 2. A fiúk és leányok együtt játszanak-e? Káros-e a játéktér megválasztásának szabadsága? Mily mérvben vegyenek a gyermekek játékaiban részt a tanítók? Ki bíraskodják a játéktéren? Ajánlatos-e az iskolának bizonyos test- és szellem-erősítő játékok előírása? Milyen a viszony a szellemi munkaképesség és a játék közben kifejtett tevékenység közt?

Monroe-nak „A gyermekek társas öntudatának fejlődése“ című munkája még bővebb utmutatást nyújt arra nézve, hogy a statisztikai adatok gyűjtésében milyen eljárást kövessenek a képző-intézeti tanárok a célból, hogy a tanítójelölteket bevezessék a gyermekek szellemi képességeinek alapos ismeretébe.

Ezen értekezésében Monroe a többek közt azt mondja: „Észak-Amerika minden valamire való képző-intézete sem mulasztja el, hogy hallgatóinak a gyermeklélektanból oktatást ne adjon s azt rendes tantárgynak ne minősítse.“ Észak-Amerika példáját követik a nyugateurópai államok legnagyobb része is és méltán, mert a pedagógiai kiképzésnek alig van még oly tárgya, mely a leendő tanító szakképzettségét alaposabbá tenné, hivatás- és gyermekszeretetét inkább felkeltené és élesztené, mint a gyermeklélektan logikai, vagyis a gyermeklélek gyakorlati tanulmányozása.

Jelen értekezésem megírásában főként azon cél vezetett, hogy a magyar tanítósnak, mint leghivatottabb és leginkább érdekelt tényezőnek, figyelmét ezen nagyfontosságú kérdésre felhívjam s a művelt népek közt már nagy szerepet játszó újabb pedagógiai irányzatnak terjedését

és ismertetését előmozdítom. Hiszem, hogy a kor színvonalán álló magyar tanítóság lelkes követője és előharcosa lesz a napról-napra nagyobb tért hódító *természetszerű nevelés és oktatás eszméjének.*

Székesfehérvár.

Verger Tamás

községi el. isk. tanító.

A tuberkulózis és az iskola.

Az emberiséget pusztító csapások között a tuberkulózis és az arra vonatkozó dolgok egész tömege ez időben az első rendű fontossággal bíró kérdéseink közé tartoznak. Nap-nap után olvasunk a különféle fajta és irányt képviselő lapok hasábjain ezen konok ellenségünk kiterjedt garázdálkodásáról és hogy foglalkozás meg vidékek szerint a népességnek hány százaléka esik áldozatul évenként a romboló kór pusztító munkájának. Már azoknak feltűnő nagy számából is, kik mint ismerőseink eme betegségben haltak meg és csak környezetünk szűk határain belül éltek, következtethetjük, hogy a tuberkulózis egyike a legveszedelmesebb ellenségeinknek. És amint e betegségről való szomorú tapasztalataink komolyság tekintetében mindinkább tudatosabbakká válnak, a baj ellen való védekezésben is egyre sokasodnak intézkedéseink és eszközeink.

Az iskola sem nézheti tétlenül, összetett kezekkel azt a lesújtó tény, hogy tagjainak sorából egyre hullanak a virágok s akiket ma még vezetünk, viszünk egy kitűzött magasabb cél felé, hogy belőlök a haza hasznos polgárainak számát gyarapítsuk, holnap már lankadnak, lassan de fokozatosan elerőtlenednek, míg végre az utolsó köhögési rohamok és légzési görcsök után a temetőbe kísértetnek. Ma már nemcsak egyesek védekeznek intelligenciájuk foka szerint eme veszedelemmel szemben, de a gyakori felszólalások, intések és tanácsok együttes hatása folytán, melyek a minden irányban felmerülő komoly szándékú és a közérdeket szolgáló mozgalmak révén terjednek, már a köznép széles rétegei közé is eljutott olyan ismeretekkel találkozhatunk, melyek többnyire ugyanazon egy irányból származva oda törekednek, hogy a védekezést illetőleg azokra a helyekre is jusson némi világosság, ahol többek között pl. a gyermekhalál még nem tartozik a legnagyobb katasztrófák közé. Hinti és terjeszti pedig ezt a világosságot, mint az arra legalkalmasabb forrás, az iskola. Igaz, hogy ebbeli feladatát intenzívebben is végezhetné, de az is igaz, hogy idáig még távolról sem rendelkezik a megkívánt védő eszközökkel.

Közoktatási kormányunknak az iskolák részére kiadott idevágó intézkedései ismeretesek. Nem a hivatásom, hogy ezeket bíráljam; de másrészt kétségtelen, hogy hiányok vannak. Mennyiben és mily terjedelemben, azonnal magától kiviláglik, ha a külföldnek ez irányú intézkedéseit olvassuk.

Ez alkalommal e helyen a francia közoktatási miniszternek 1902. évi okt. 20-án 1543. sz. alatt megjelent rendeletét akarom röviden ismertetni.

A miniszternek a tuberkulózis megelőzéséről kiadott rendelete szól az összes elemi és középiskolai vezetőknek. Elrendeli, hogy az elemi és középiskolai internátusokban minden tanulóról az intézeti orvos által kitöltendő egészségügyi bárca vezettessék, melybe az orvos 3 hónapokint teljesített vizsgálat alapján jegyzi be a megvizsgált tanulók testi súlyát, testmagasságát és mellbőségét.

Minden iskola igazgatója mihez tartás végett az e célra létesített „Commission speciale“ által jóváhagyott szabályzatokat tartalmazó utasítást kapott, mely részletesen foglalkozik a rendelet általános értékű pontjaihoz csatolt útbaigazításokkal.

Elrendeli, hogy az oktatás és nevelés minden nyilvános épületében levő összes iskola- és tantermekben, valamint összejöveteli helyeken az egyéni egészségre és a helyiségek tisztaságára vonatkozó rendeleteket tartalmazó hirdetmény kifüggesztessék.

A „Commission“ által ajánlott és a tuberkulózis megelőzését célzó szabályzatokat tartalmazó tanulmány vonatkozik az iskolai életre és az iskola személyzetére. Elsőre nézve ajánltatik, hogy a termekben mindenütt bőséges legyen az egészséges, tiszta levegő és napfény; tisztogatni mentől gyakrabban kell; az iskola belső berendezését képező butorok pedig tartós, tömör anyagból készítve, külső felületükön mindenütt simák legyenek. Az egyszerű, könnyen mozgatható és mosható asztalok (padok) előnyben részesülnek az ellenkező tulajdonságuakkal szemben. Ha valamelyik tanuló tuberkulózisba esett volna, minden tárgyat, mely a beteg tanuló szolgálatában állott, gondosan fertőtleníteni kell. A tanulóknak általában meghagyatik, hogy a ceruzát ne nyálazzák, a tollszárt ne rágják és (a kisebbek) a táblát a nyelvökkel le ne nyalják.

Minden évszakban a szellőztetésnek alaposnak kell lennie; a száraz tisztogatás (söprés) pedig határozottan tiltatik. Erre a célra használandó a nedves fűrészpor és a gyengén megnedvesített törlőruha. Az internátusi ebédlők jókarban és tisztán tartandók, a teritékeket forró vízben kell mosni, a tej pedig, amely a növendékek reggelijéhez adatik, forralt legyen. Minden ebédlő belső berendezéséhez mosdóasztal is csatolandó.

Társas hálótermek csak fiatalabb gyermekek részére tartandók fel; a 12 vagy 13 éven túl levő minden tanulónak legyen külön hálószobája, de ekkor szigorúan ellenőrizendő az öltözködés gondossága és pontos keresztülvitele.

Ami a tanítói személyzetet illeti, senki sem alkalmazható addig, amíg egy előzetes s magára nézve előnyös orvosi vizsgálatot ki nem állott. Ha pedig valaki működése közben esik tuberkulózisba, szolgálaton kívüli állapotba való helyezéséről gondoskodni kell. Ujból csak akkor foghat megint munkához, ha a megejtett orvosi vizsgálat ezt megengedi. A tuberkulózisba esett szolgáltnak az intézetekből való eltávolítása szigorúan keresztül viendő.

Minden igazgató részletes utasításokat kapott, melyek a tuberkulózis továbbterjedésének meggátolására és ezen betegség megelőzésére vonatkozó intézkedéseket sorolják fel.

Ezek a rendelet főbb pontjai. Összehasonlítva ezeket a mi iskoláinkban érvényes, hasonló célú meghagyásokkal, nem nehéz észrevenni,

hogy e téren miben vagyunk hátrább a franciáknál. Amit az ismertettet rendeletből az iskolavezetők minden különösebb és felülről jövő rendelkezés, meg anyagi áldozat nélkül is foganatosíthatnak a vezetésük alatt álló intézetükben, megtéve és keresztül vive, bizonyára a tuberkulózis által elpusztított áldozatok számának csökkentésére vezetne. Mindenesetre egyöntetűbb és hathatósabb lenne azonban a védekezés, ha a hiányokat illetőleg maga a miniszter ur intézkednék, mert ezzel iskoláink a megóvó és megelőző eljárások egyforma végzésével ugyanazon csatasorban küzdhetnének a közös ellenséggel szemben.

Léva.

Kurucz Ernő.

Felméri Albert.

Szül.: 1856. febr. 13. — † 1904. április 17.

I.

A kolozsvári állami tanítónőképző arany kedélyű, ötletekben gazdag, kiváló szorgalmú, munkás, jeles tanára, Felméri Albert nincs többé. 1904. ápr. 17-ének hajnalán örökálmra hunyta le szemét a magyar közoktatásügy egyik fáradhatatlan, bátor s nemes harcosa. Vele a kolozsvári társas élet egyik általánosan kedvelt, mozgékony tagja, egy ő érte és ő benne élő kis családnak pedig egyedüli támasza, erőssége dőlt ki. Az árván maradt három fiúgyermek és bús özvegy siratják benne az elvesztett szerető családapát és családfentartót.

Halála mély gyászba borította intézetünk tanárkarát és ifjuságát. Hiába mosolyog reánk a napsugár, hiába int az ébredő tavasz, mi mindannyian búsán hajtjuk le fejünket a szeretett tanár sirjára s megnyugodni, vigasztalódni alig tudunk.

Felméri Albert Székely-Udvarhelyt 1856. február 13-án született. Testvéröccse volt az elhunyt Felméri Mózes székelykereszturi tanítóképző-intézeti tanárnak s a szintén elhunyt Felméri Lajos egyetemi tanár és neveléstudományi irónak. Az utóbbi mellett tanult Sárospatakon a gimnáziumban öt osztályt s ezt sikeresen elvégezve, felvétette magát a székelykereszturi áll. tanítóképzőbe, mert itt államsegélyt kapott. — A szorgalmas, tanulni vágyó, komoly igyekezetű tanuló csakhamar kitűnt osztálytársai közül s az ifjuság vezetőinek egyikévé küzdötte föl magát. Kitűnő elemi iskolai tanítói oklevelet nyervén, a következő tanévre két helyre is megválasztották tanítónak. Zilahra a községi elemi iskolához és Csikszeredára — a földművelési szakosztállyal megtoldott vármegyei felső népiskolához; az utóbbira azon föltétel mellett, ha az 1868. 38. t.-c. 103. §-ban előirt felső nép- és polg. iskolai képesítő vizsgálatot záros határidőn belül leteendi. A nemesen előre törekvő ifju a csikszeredai állásra való megválasztását fogadta el s elfoglalta 1874. augusztus 31-én. Nyilvános tanítói működése ezen időponttól kezdődik. A megválasztásához kikötött feltételnek becsületesen és derekasan eleget is tett, mert nemcsak a *rajz-, szépirás-, torna- és énekből* szerezte meg a feltételben kikötött

magasabb képesítést, mint olyan tárgyakból, melyeknek tanítása a jelzett iskolában reá bízott, hanem a nyelv és történelmi szakcsoport tárgyaiból is letette, mint magántanuló teljesen önerejére utalva, a felső nép- és polg. isk. tanítói képesítő vizsgálatot. Hat évig működött Csikszeredán.

1880. aug. 8-án kapta kineveztetését a nagyrócei áll. segélyezett polgári iskolához a nyelvi és történelmi tárgyak, valamint az ének tanítására. 3 évet töltött ennél az iskolánál, megírván eközben Nagy-Róce községének kisebb terjedelmű monografiáját az iskola egyik értesítőjében.

1883 aug. 29-én már Kis-Kun-Félegyházára az állami tanítóképzőhöz jut segédtanári minőségben. Ezzel eddigi küzdelmes munkásságának s ifju komoly igyekezetének jutalmát nyerte el, mert hő vágya: tanítóképző-intézeti tanárrá lenni, teljesült. Az új munkakörben boldog volt. Amig addig csak lelkes vitatkozást folytathatott tanító-társaival arról, hogy miképen kell tanítani és nevelni, most nemcsak ezt teheté, hanem a maga tanítási módját s erkölcsi életét lelkesítő példaképen is ide állíthatá a leendő tanítók elé. Itt szötte tovább ifjukori álmait a boldogságról s szíve szerelemre gyuladt a nemesszívű nő, Szőke Vilma iránt, akinek örök hűséget esküdött 1888. december 22-én.

Nyolc évi segédtanári működés után 1891-ben előléptetést nyer rendes tanárrá s áthelyezést Csáktornyára a tanítóképzőhöz, onnan pedig 1896-ban ide Kolozsvárra az állami tanítónőképzőhöz. Kimondhatatlanul boldog volt, mikor közöttünk először megjelenhetett, mint intézetünk tanára; mert Erdély szívébe jutni, Magyarország művelődési intézményeinek második középpontjába, s közelebbi rokonaihoz, régi barátaihoz, tanáraihoz és osztálytársaikhoz, a fészekhez, honnan kiröpült s mindenüvé, ahova Erdély bérci között soha el nem mosódó édes ifju- és gyermek-kori emlékei fűtétek, szívének, lelkének legforróbb vágyai közé tartozott.

Azóta itt működött előttünk fáradhatatlanul, szorgalmasan, boldogan, mindenki meglegedésére.

Társas jó modorával, rendithetetlen kötelességérzetével, lelkes tevékenységével csakhamar megnyerte kartársai bizalmát és szeretetét, közvetlen előljárói elismerését, Kolozsvár tanügy-társadalmá vezető egyéniségeinek tiszteletét.

Férfiás önérzet, tiszta becsület, nemes jellem, igazságszeretet, baráti ragaszkodás s a kellő szigorral párosult szívjóság voltak egyéniségének fő jellemvonásai amellet, hogy örök derüvel vonta be lelkét az állandó humor, a szellemes ötletesség, mellyel még sulyós betegsége utolsó napjaiban is könnyített környezeté fájdalmain.

Tanítása tárgyait, a magyar nyelvet és történelmet különösen az utóbbit rajongásig szerette. Magyar történelmi lelkes tanításait, különösen mikor az újabb kor eseményeit tárgyalta, tanítványai — bár mindig tiltakozott ellene — gyakran megtapsolták. A lelkesedés hevében sokszor oly hangosan magyarózott, hogy áthangzott ez a másik vagy harmadik terembe is. A hazafias felbuzdulás a hazaszeretet oltárává varázsolta növendékei szívét a tanterem kívül is minden kinalkozó alkalommal, számos iskolai ünnepélyen, a mikor szabad előadásban kitünő lelkesedéssel szólt a honszerelmről s ültette el ennek üd.öt fakasztó virágait az

ifju leánylelkekbe. Mondhatni, szerette, ha alkalma nyílt szabad szónoklatot tartani, mert csak az élőszó varázserejével hitte teljesen megnyerhetni hallgatóságát a beszédében fejtegetett eszméknek.

Sajátságos jellemző azonban, hogy a társalgásban folyton derűs, vidám hangulatu férfi tanítványai állítása szerint a tanítási órákon — bár szellemes megjegyzéseket, melyek az egész osztályt megnevettették, sűrűn tett — ő maga mindig komoly, majdnem komor maradt, alig emlékeznek egy-egy mosolyára. Ilyen volt ő szónoki beszédei s a legtöbb pohárköszöntőjének tartama alatt is, ezekben nem kedélyeskedett.

Sajnos, hogy magát túlságosan elfoglalta, el kellett foglalnia más intézeteknél is kötelező munkaórákkal. A lét, a megélhetés küzdelmei kényszerítették reá. De, mert ezek a foglalkozások nem az ő lelki szükségleteinek kielégítésére szolgáltak, lázasan dolgozott ő azokon kívül az irodalmi és társadalmi téren is. Hiszen mindnyájan ismerjük tevékenységét az 1886 óta föllendült tanítóképzés mozgalmaiban. Számos cikket, kisebb, nagyobb terjedelmű dolgozatot olvashattunk az ő tollából hirlapok és pedagógiai szaklapokban. Eleven észjárásra, alapos szakképzettségre s nagy olvasottságra vall mindegyik. Legutolsó nagyobb munkája Sebestyén Gyula középiskolai világtörténelmi tankönyvének átdolgozása a tanítóképzők használatára a Franklin-társulat kiadásában sajtó alatt van. A korrekturát két nappal halála előtt kapta kezébe, mikor már munkaereje teljesen megtört volt.

Szerette a társaságot. Szünnapokon rendszerint felkereste jó barátait vagy előre találkát rendezett velök. Az idegenek bizalmát, barátságát hamar megnyerte. A társaságnak többnyire ő volt a legelevenebb, legbeszédesebb tagja, a központja, a lelke, neki mindig voltak ötletei, megjegyzései, gyorsan fölismerte az emberek gyengeségeit s ezeket kiélezve, megnagyítva, sokszor utólérhetetlen humorral tudta ostorozni. Különösen akkor szórta elme-éle szikráit, ha többen voltak társaságában. Szenvedélyesen gyűlölte az önzést, a szerénytelenséget, a tekintélyhajhászást, a hatalmi tulkapásokat, a hibák elsímítását, a tétlenséget és a stréberséget.

Családjának dolgozott, keresett; élete itt teljesen zavartalan, boldog volt. A hitvesi szeretet és gondosság, az anyagiakra kiterjedő figyelemmel szorgalmasan munkálkodó feleség megkönnyítette neki az élet terheit. Gyermekeihez szigorú volt, s mivel mindig dolgozott, maga nem tanította, leckéikre előkészülésükben nem segítette őket, velök többnyire csak az étkezésnél társalgott, feltétlen engedelmességet, figyelmet és önállóságot kívánt tőlük. Tanulásbeli kitűnő előmenetelüknek végtelenül tudott örvendeni.

Súlyos betegsége előjelei az 1903. év telén mutatkoztak, gyakori orr-huruttal, rekedtséggel s nyaka jobb oldalán egy belső fájdalommal mirigydagánattal. Az utóbbi el nem oszlatása bosszantotta, sokszor elkedvtelenítette. Legutolsó nyilvános szereplése Deák Ferencz születésének százados évfordulója alkalmából intézetünk ünnepélyén tartott fényes emlékbeszéde volt. Többet intézetünkben áldásos működése fonálát fői nem vehette. Dollinger sebészeti klinikáján rövid időközrel két nagy műtételnek vetette magát alá. Fájdalom, a szövetroncsoló kóranya-

got a második műtétel sem irhatta ki teljesen szervezetéből. A rossz indulatú daganat a behégedt sebek alatt több ponton újra kiképződött. A súlyos bántalom f. é. március 22-én véglegesen ágyba döntötte a szívós, életerős, munkás férfit. Ettől fogva testi ereje rohamosan fogyott. Az orvosi tudomány is csak rövid időkre tudta nagy fájdalmait megszüntetni; éjjelei nyugtalanok, apró alvásai is a fárasztó, izgalmas álmok miatt idegzetére kimerítők voltak. Az istenadta remény azonban élt benne eszmélni képes állapota utolsó perceiben is. A legutolsó estén, mikor ágyához mentem, nagyon kimerülten, erőtlenül ezt mondta: „Béla, én úgy érzem már, hogy nem maradok meg.“ Majd néhány perc múlva kért, hogy másnap mennék el hozzá, d. e. 11 órára, hogy irasson valamit velem Sebestyén Gyulának. Ezt készséggel megígérve, fájdalmasan vettem búcsút és ő, azon az éjjelen örökre elaludt!

Ravatalára koszorút tettek: a kolozsvári áll. tanítónőképző tanárkara, az intézeti ifjuság, végzett leánytanítványai közül a kolozsváriak, az „Erzsébet-Nőiskola“ volt kolozsvári növendékei, a kolozsmegyei tanítótestület, a kolozsvári fa és fémipari szakiskola tanárkara, a tanítóképző int. tanárok országos egyesülete, a középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre s számosan tisztelő barátai közül Temetése Kolozsvár tanügy-társadalma őszinte mely részvételének általános megnyilatkozása mellett f. hó 19-én ment végbe.

Sirjánál a legszomorubb, a nehéz, reám nézve szinte megoldhatatlan feladatot végeztem, midőn benne igaz benső barátomat siratva, elbúcsúztattam tőle a kolozsvári áll. tanítónőképző tanárkarát és ifjuságát. Kovács Dezső ev. ref. kollegiumi tanár pedig a középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre nevében mondott fölötté mély gondolatokban gazdag, nagy hatású búcsubeszédet.

Végül fölhangzott a gyászdal, elébb a megboldogult tanítványai s utána a kolozsvári tanítóképző ifjuság ajakán s ezek mély hatása alatt, könnyes szemekkel hantoltuk el Felméri Albert földi maradványait.

Nyugodjék csendesen! Áldott legyen emléke közöttünk.

Kolozsvár, 1904. április 23.

Kovács Béla.

II.

A tavasz ébredése többszörös, alig pótolható csapással sujtotta hazai tanítóképzésünket. Bárány Gyula és Erdődy János halála után, a kiknek sirjai fölött még csak gyökeret sem verhetek a kegyelet virágai, megdöbbenő váratlansággal távozik körünkől Felméri Albert.

Bárány Gyula édesatyja révén, Felméri Albert pedig testvérbátyja révén nagy név örököse. És ezt az örökséget hiven, becsülettel megőrizték, mert országos vezéralakjai ők tanítóképzésünknek. És abban mind a hárman megegyeznek, hogy saját erejükből, fokról-fokra küzdötték föl magokat.

Bárány Gyula és Erdődy János halála után még elevenen sajnó szívünk s alig száradtak meg szemünk könnyei, máris másik jelesünk, Felméri Albert kora távozása fokozza bánatunkat.

Még a nyáron együtt voltunk Felmérrrel a tanítóképző tanárok

tanfolyamán s ki volt a napi fáradságos munka után bizalmas kartársi összejövetelünk lelke, felfrissítő szelleme, mint Felméri Albert?

Mily kedves, ártatlan tréfák kezdeményezője volt különösen munkája után.

Ki hitte volna, hogy ez a testileg is mozgékony és szellemileg üde elevenségű s leleményességében páratlan kedélyű Felméri körünkben ily korán eltávozik!

Tudom, hogy a tanfolyamon együtt levők közül azok is, akik őt még azelőtt nem ismerték, mint önmaga erejéből kialakult eredeti székely tyпуст, aki csak saját eszétől kér tanácsot — Felmérit nem felejtik el soha. Az én fájdalmam azonban, aki a megboldogultat egyénisége minden oldaláról talán legjobban ismertem, sokkal nagyobb és hatásában mélyebb, mert komoly munkában és társaságban Felmérinél használhatóbb embert alig ismertem.

Egy ember, akiben derült világnézet, egészséges humor, sőt a legvigabb, mondhatni bohém-kedély összpontosul az élet költői becsének, küzdelmeinek és saját hivatásának legszigorubb mértékkel alkalmazott komoly felfogásával. Aki, ha munkájával végzett, bohó naivsággal vig oldaláról nézte az életet. De e bohóság soha sem fajult szertelenséggé és Felméri életének szelleme fejlődésének harmoniáját — nem mint lényege. hanem csupán mint járuléka — kiegészítette. Ott látszott legféktelenebbnek látszó csapongásai mögött is a nemes fék: szellemének komoly munkában magasra törése és mély erkölcsi tartalma

Óh ha az a végzetes körülmény nem zavarta volna meg ezt a harmoniát, mely szerint tisztos korlátokat tartott az élet örömeiben, hogy annál korlátlanabbul élhessen az ő — sajnos — gyenge testét oly korán megölt fáradhatlan munkásságának!

Nem kisérem Felméri életét születésétől kezdve, csak onnan, amikor már egyéniségének hatásgyakorló kialakulásában mutatkozik.

Mint egyszerű székely szegény szülők sarjadéka, jóformán minden segítség nélkül szép sikerrel végzi az akkor Gyertyánffy István igazgatása alatt levő székelykeresztúri állami tanítóképzőt. Később nagynevű bátyja fényes pályautja által is buzdítva, magán uton polg. isk. tanítói oklevelet szerez a zenéből s a nyelv- és történettudományi szakcsoportból. Így nevezik ki pár évi polgári iskolánál történt működése után a kunfélegyházai állami tanítóképzőhöz segédtanárrá, ahol e minőségében 8 évig működik s végre 1891-ben rendes tanári előléptetéssel Csáktornyára nyer áthelyezést.

Szellemének szárnyai itt bontakoznak ki mind határozottabban s neve termékeny irodalmi működése révén egyszerre általánosan ismert lesz. Elszórtan különféle tanügyi lapokban — a Magyar Tanítóképzőnek is előbbi években egyik legszorgalmasabb munkása volt — egymásután jelennek meg magas pedagógiai dolgozatai s különösen a tanítóképzés szervezeti és szellemi ügyeivel foglalkozik sokat. E tekintetben többek között jelentékeny része van Felmérinek a tanítóképzők új tanterve megalkotásában. Nagyobb önálló munkája, kivéve legutóbb az új tantervhez alkalmazott Világtörténetét, amelynek azonban megjelenését — sajnos — nem érnete meg, nincs. Mégis kisebb dolgozatai

és egyes kérdésekről emlékiratai révén, amelyek nemes hivatásszeretete mellett tárgyismeretének s mély értelmének erős logikai gondolkodásáról tesznek tanulságot, sorainknak ő irodalmilag is egyik jelentékeny, tekintélyes tényezője.

Írálya mindenkor előkelő izlésről tanuskodik: egyszerű, világosan érthető és mégis választékos. E mellett pedig minden sorából ősz eredeti székely-magyar hazafiságának mély tüze nyilatkozik meg. De nemcsak ügyes tolforgató volt Felméri, hanem külső eszközökben és tartalmi erőben éppoly kiváló szónoki tehetséggel rendelkezett. Kellemesen csengő orgánuma hatással tudta érvényesíteni tárgyának logikai menetét s élénk folyékonyág és a felhevült érzelmek eleven tüze ragadta magával hallgatóságát.

Sokoldalú jó tulajdonságai között azonban legtöbb figyelmet és legtanulságosabb méltányolást érdemel tanári működése. Aki ismerte Felmérit társaságban, alig tudná elképzelni, hogy az a mindenkor vig kedély mily komoly ügyszeretettel élt nemes hivatásának ugy a katedrán, mint általában tanítványai minden irányu nevelése terén. Teljesen tudatosan lévén hivatása nagy fontosságának, bizony az iskolában nem tréfált, de kedélyéből mégis oda vitt annyit, amennyi éppen elég volt arra, hogy szigorú fellépése dacára még fegyelmezés közben is kiérezzék nemes szívének tanítványai iránt tanusított atyai jósága. Nem is tartozott ő a kötelességmulasztó tanulók szemében az ugynevezett népszerű tanárok közé, mert testi, szellemi és erkölcsi tekintetben mindent meglátott, ami tanítványai egészséges fejlődésének útjában volt; de annal nagyobb megbecsüléssel, bizalmával tüntette ki s buzdította azokat a akikben tehetség mellett jóra való törekvést látott.

Voltak tehát olyan tanítványai is, akik a hivatása iránt lelkesedésből szigorú Felméritől félték, de olyan, aki azért mégis ne tisztelte, szerette volna, egy se volt. És e tiszteletet méltán biztosította személye részére tárgyaiban való alapos ismerete, sokoldalú képzettsége, kellemesen vonzó előadása s tanításában általán véve ama törekvese, hogy tanítványai lelkébe eszméket öntsön és őket gondolkodásra készítse. Ezek mellett feddő és buzdító szavaiból mindenkor feltétlen igazságérzet sugárzott ki. Mind olyan tulajdonság, amely erősen határozott egyéniségének nagy tekintélyt és elismerést kölcsönzött, sokszor nem keresett, váratlan külső megnyilatkozásban is. Előadásai nem egyszer a közvetlen hatás lelkesedésének gyönyörű lélekemelő pillanatai voltak, amikor tárgyának hazafias motívumaiban nemes heve tanítványait hasonló felbuzdult érzelem hatalma alatt önkénytelen tapsra és éljenzésre ragadta.

De Felmérinek tanítványaira gyakorolt hatása kiterjeszkedett tanítási óráin kívül is azok minden irányu fejlődése és érdeke tekintetében. Nem csupán arra törekedett, hogy saját tárgyaiból lehetőleg jobban kiképezze őket, de egyúttal arra is, hogy mint leendő tanítóknak irányt mutasson, miként kell az iskolában szerzett szakképzettségük mellett a továbbművelődési eszközöket megszerezniök. Ez irányban is a csáktornyai áll. tanítóképzőben, mint annak egykori szellemi vezére, fáradtságot, sőt anyagi áldozatot sem kimélve, rendkívül hasznos munkásságot fejtett ki. Így többek között Csáktornyan teljesen önmagára utaltan

külön Pedagógiai könyvtárt teremtett, azt Kolozsvárra történt áthelyeztetéséig gondosan fejlesztvén, az ifjuságnak felügyelete mellett rendelkezésére bocsátotta. Már ez egy műve a csáktornyai képzőben örök emléket biztosít áldásos működésének.

Szellemiek mellett a saját erején szegénysorsban felnőtt Felmérit különösen érdekelte még az ifjuság anyagi helyzete. Sokat panaszkodott mai nevelésünknek a humánitás örve alatt kényeztető, tulságos igényeket táplált helytelen rendszere miatt. Nem egyszer mondta, hogy ha gyermekkorai teljesen magára utalt körülményeiben, ma kellene kezdenie a tanulást, örökre bucsut mondhatna az iskolának, mert most már fényűzés nélkül még a tanítói pályán se nevelődhetik az ember. Tanítóképző internátusainkban államsegély dacára az egészen szegény növendék maga felszerelése már nagy akadály és aki a segílyt a teljes ellátás költségéig pótolni képtelen, éppen nem tanulhat.

Tudva azt, hogy ez a körülmény nem egyes emberek hibája, de a korszellem általános tünetű beteges jelensége, ellene sikra nem szállhatott. De már a tanítóképzői internátusok önkényes kezelése ellen, minden személyi vonatkozás nélkül a szegény tanulók iránt érzett részvétele jeléül szóval és tollal sokat küzdött. Egy erre a kérdésre vonatkozó memoránduma, amelyet Felméri annak idején a csáktornyai állami tanítóképző tanártestületéhez benyújtott, általánosságban mondva bizony ma is aktuális lehetne.

Nézzük meg röviden Felméri társadalmi szereplését. A bizalmas körben vidám barátot a nagyobb társaság különös ellentétként egyszerre hallgataggá, erősen zárkózottá tette, különösen ha sok idegen vagy csak egy volt jelen olyan, akinek modora neki nem tetszett, mintha sajnálta volna a szót, egészen elhallgatott. De közműveltségi s kivált tanügyi mozgalmak iránt rendkívül érdeklődött, s ha azokon megjelent, ismét mint komoly és széleskörű tudású férfiú tekintélye volt a tárgyalás alatt levő kérdések megvitatásának.

Zárkozott egyénisége mellett nem is volt Felméri köznapi értelemben vett népszerű ember s bár őt a zalamegyei tanítószegély csáktornyai működése alatt személyesen alig ismerte, a Zalamegyei Ált. Tanítóegyesület mégis egyik tisztújító közgyűlésén hódolva Felméri szelleme fényének, egyhangu lelkesedéssel elnökévé választotta.

Régi vagy teljesült Felmérinek 1897-ben, amikor hasonló minőségben a kolozsvári áll. tanítónőképzőhöz áthelyezték. De talán ez áthelyezés siettette halálát, mert gyenge testi szervezete dacára az ottani elevebb szellemi élet és nehezebb megélhetési körülmények szeretett családja érdekében fokozott munkásságra buzdították. E lázas igyekezete mellett amily sokat alkotott életében és áldása volt környezetének s hazai tanítóképzésünknek, kora halála éppoly fájdalmas mindnyájunk tisztos kegyelettel őrizett emlékezetében.

A gyenge porhüvelyt üde szelleme diadalutján letörte: a mi nagy veszteségünkre tavozniok kellett egymástól.

És én e nekem olyannyira fájdalmas rövid életkrónikát végzem azzal, amivel kezdtem: Felméri egészséges, derült kedélyét, sokoldalú

nemes tulajdonságai mellett, amely nekem oly gyakran vig perceket szerzett, nem felejttem el soha.

Kedves emlékezete maradjon közöttünk örökké!
Eperjes.

Beér Ferenc.

III.

Felméri Albert igen élénk részt vett a tanítóképző-intézeti tanárok egyesületi tevékenységében. Az egyesület megalakulását megelőző mozgalmakban lelkes híve és mozgatója volt az egyesület megalakulásának s amikor, 1889-ben az egyesület létrejött, *első jegyzőjévé* Felméri Albertet választotta, aki e tisztét egy évig buzgalommal viselte. Azóta is, talán egyetlenegyet kivéve, amikor családi körülményeinél fogva nem tehetette, az egyesület minden gyűlésén megjelent s többnyire részt vett a tanácskozásokon. 1892-ben nagy beszéddel igyekezett megdönteni a mai internátusi rendszert, amelyet az ifjak szabad fejlődése szempontjából helytelenített. Első vidéki közgyűlésünknek, a kolozsvárinak 1900-ban ő volt az indítványozója s előkészítője. Közgyűléseinken két ízben szerepelt mint előadó, 1898-ban a tanítóképzés újjászervezése tárgyában készült nagy választmányi munkát egy fejezetének, „a tanári testület és igazgatás“-nak, továbbá 1900-ban a „tanítók háza“ című tételnek ő volt az előadója. Az aktuális vitákban gyakran vett részt a Magyar Tanítóképző hasábjain. Az 1900-tól 1904-ig folyó tantervi munkálatokban a magyar nyelvről szóló vitát ő vezette be egy nagyobb tanulmánnyal („A tanítóképző-intézeti magyar nyelv tanítása“, 1901. VI. évf.); nagyobb tanulmánnyal mozdította elő a tanárképzésről szóló vitákat. („A tanítóképző-intézeti tanárok képzése“, 1893. VIII. évf.)

Felméri Albert talán igen kifejtett szociális érzékénél fogva, leginkább érdeklődött a *tanári testületek szervezetének* kérdései iránt. Még mint fiatal tanár 1885-ben a Paedagogiai Társaság közlönyének, a Magyar Tanügynek hasábjain, mint első rámutatott arra a szomorú és súlyos következményekkel járó tényre, hogy az állami tanítóképző-intézetek tanári testületeiben ötféle alkalmazásu, elnevezésű, képesítésű és fizetésű egyén működik együtt és sikra szállt az *egységes alkalmazás és fizetés mellett*. Ez az elv a tanítóképző tanárok egyesületének működésébe, törekvéseibe be is került s mozgalmainak állandó rugójává lett. *A tanári testületek tekintélyének, szabad működésének, liberális szervezetének egyik legexponáltabb harcosa volt.* Az igazgatótanácsok, mint oly testületek ellen, amelyek illetéktelen rontják az intézetek vezetését s a tanári testületek tekintélyét, a Magyar Tanítóképző hasábjain többször hevesen kikelt. Részint a Magyar Tanítóképzőben, részint a Magyar Nemzet tanügyi mellékletén, amelynek állandó munkatársa volt, erélyesen ostromozta az igazgatói hatalmaskodásokat és túlkapásokat s lángoló szavakkal védelmezte a tanári testületek s a tanárok jogait. Hogy az utóbbi időben ebben az irányban kedvezőbbekké kezdenek válni a viszonyok, abban része van Felméri Albertnek is. Az 1898-ban tartott egyesületi közgyűlésen a tanári testületek működéséről a következőkben foglalta össze nézeteit:

„Elő kell segítenünk kellő számú és szakszerűen képzett tanárok jövődöbeli alkalmazását; meg kell szüntetnünk azon akadályokat, amelyek oly soszor tették lassuvá az eddigi fejlődést, meg azt az anomaliát, hogy tanítóképzőket egy egészen idegen elemekből összeállított testület, az igazgatótanács vezesse. A törvényben lehetővé kell tenni, sőt biztosítani kell az igazgató és tanárok közötti egyetértést, működési összhangot s általában azon jótékony testületi szellemet, mely nélkül a tanítóképzők jövődö felvirágzása nem képzelhető. *A tanítóképzők belső életét jellemezze a szabadság, békesség és fáradhatatlan működési buzgóság.* Az intézet szellemi vezetője az igazgató, de a szellemi ügyek irányítása a tanári testülettel közös feladata. Az igazgató ne jogaival, hanem tudásával s egyéniségével imponáljon, a tanárnak jogai megfelelők legyenek fáradságos kötelességeivel; a tanári testület elvei, nézetei érvényesüljenek az intézetek belső életében, vagyis az intézet vezetése, igazgatása, szellemi, erkölcsi és anyagi ügyeinek intézése a tanártestület joga, mely egyénileg és együttesen felelős az intézet összes ügyeiért, ennek keretében az egyes tanár felelős a maga működéséért, az igazgató a maga törvényes intézkedéseiért, a tanári testület pedig a maga határozataiért“. (Magyar Tanítóképző 1898. évf. 395.)

Ezek a szavak fejezik ki Felméri Albert köztevékenységének vezér-elveit, amelyekért ő mind a nyilvánosság, mind a hatóság előtt és saját testülete kebelében mindenkor bátran sikra kelt; amelyekből sem az elméletek, sem a gyakorlat terén nem engedett egy jottányit sem. Ezeket az elveket olyanok gyanánt kell elismernünk, amelyek a tanári testületek működésében és szervezetében mindenkor irányadók legyenek. Éppen azért tisztelnünk kell annak emlékét, aki ezekért élt és halt, aki ez elveket örökségül hagyta reánk.

Nagy László.

Észrevételek az ifjusági könyvtárról.

— A pápai áll. tanítóképző tanártestületének véleménye. —

Előadó: *Köveskúti Jenő.*

1. A javaslatnak első pontja az ifjusági olvasmányok és könyvtárak feladatát határozza meg kimerítően, szabatosan s így ahhoz semmi megjegyzést nem fűzök. De már a 2. ponthoz, mely kimondja, hogy az első pontban megjelölt feladatok megvalósítása céljából minden tartóképző-intézetben ifjusági, népiskolai és népkönyvtár szervezendő, ezen pótlást óhajtom függesztetni: *pedagógiai szempontok szerint összeállított ifjusági, népiskolai és népkönyvtár szervezendő.*

S ezen pótlást nem azért kívánom, mintha a pontozatok a pedagógiai szempontokat nem követelnék, hanem csak azért akarom a pedagógiai szempontokat *e helyen* röviden kifejezni, mert a javaslat a 3. pontban e szempontokkal olyan végtelbe csap át, ahova legjobb meggyőződésem sérelme nélkül nem követhetem.

A 3. pont ugyanis így szól: „Az ifjusági könyvtárak négy fő csoportra, ugynevezett *osztálykönyvtárakra* osztatnak, amelyeken belül a könyvek szakok szerint csoportosítatnak. A tanítójelöltek rendszerint csak a maguk osztálykönyvtárát, vagy az alsóbb osztályok könyvtárait használhatják.“

A növendékek olvasása szabadságának ilyen természetellenes megszorításába nem tudnék belényugodni. Az ifjusági olvasóköroket és könyvtárakat úgy kell tekintenünk, mint eszközöket az ifjuság nemes szórakozására, multságára, szórakoztató, felüdítő és e mellett ész és szívet képző magán-tevékenységére. E nemes szórakozás, hasznos magán-tevékenység, ha jól van irányítva, szolgálatában all a nevelésnek akkor is, ha nem szorítjuk pedagógiai jelszó alatt mesterséges korlátok közé. Sőt éppen *csak akkor áll* a nevelés szolgálatában, mert csak így van meg vonzó, ösztönző varázsa. A *szórakozás*, a *magán-tevékenység* nem türi a mesterséges korlátokat, mert ilyen korlátok közé szorítva, megszűnik kedvtelés, szórakozás és magán-tevékenység lenni, hanem félig iskolai munkává devalválódik. Ez pedig még a javaslat intenciói szerint sem kívánatos. (L. az 1. és 2. pontokat). A növendék, lelkének a sejtelmes után való természetes vágyaival fog mindig azon könyvek felé tekinteni, melyeket a szabályzat szigorú paragrafusai rá nézve a tiltott élvezetek közé soroltak. Ohajtani fogja a tiltott gyümölcsöt, még pedig annál erősebben, mennél inkább elzárjuk előle és tiltjuk tőle.

S vajjon ki áll jót, hogy nem fogja a növendék a tiltott olvasmányokat valamelyik magasabb osztályba járó barátja szivességéből, talán rendre végig élvezni? És ha nem áll jót senki — mert jót nem állhat — akkor káros, sőt veszedelmes ezt a tilalmat felállítani. A rekriminációk és fegyelmi esetek végetlen sorát vonná ez maga után. És e fegyelmi esetekben a növendék alig ertené meg, hogy micsoda nagy bünt követett ő el azzal, hogy pl. Mikszáth Kálmánnak *Fő palócait* mondjuk, egy évvel előbb olvasta, mint azt a könyvtár-szabályzat ért-hetetlen okból megállapítja.

Hiszen lehetetlen megvonni azt a határvonalat, amelyen innen még 15 éves I. évfolyambeli növendék itt maradhat, de túl rajta nem léphet, mert az már a tizenhatodfél éves II. évfolyambeli ifju szellemi magán-tevékenységének a tere. Én a magam részéről az ilyen határ megvonására, bármennyire ismerném is az irodalmat — mert itt nem csupán ifjusági irodalomról van szó — nem mernék vállalkozni. Sőt az a meggyőződés, hogy ilyen lehetetlenségre senki nem vállalkozhatik.

Érezhető ez magának a javaslatnak fent idézett pontján, midőn így szól: A tanítójelöltek *rendszerint* csak a maguk osztálykönyvtárát vagy alsóbb osztályok könyvtárait használhatják.“ Tehát *rendszerint* használják a növendékek a maguk vagy az alsóbb osztályok könyvtárát, *renden kívül* azonban — mert így kell érteni — felsőbb osztályok könyvtárát is használhatják. De vajjon mikor áll be ez a *renden kívülség*?

Az a felfogásom, hogy a javaslatok 3. pontjának intézkedései sem pedagógiai sem célszerűségi tekintetben nem helyesek: így a jelzett 3. pont egészen törlendő.

A javaslatok 4. pontja az ifjusági könyvtár adminisztratív ügyeinek

vezetéséről szól. E jelzett pont szerint az ifjusági könyvtárt egy tanárkönyvtáros vezetné, míg a tervezett osztálykönyvtarokat rendszerint az osztályfők kezelik. — Minthogy az ifjusági könyvtárak céljául fentebb az is ki van tűzve, hogy a tanítónövendékek a népiskolai és a népkönyvtárak vezetését megismerjék: szükségesnek tartom, hogy a könyvtárkezelés munkájában — mint azt alább a javaslatok 7. pontja a népkönyvtárak kezelésénél kívánja — a növendékek is részt vegyenek. Az osztálykönyvtárak kezeléséről szóló intézkedés természetesen kihagyandó.

Az 5. pont így szól: „Az osztálykönyvtárak kezelői a növendékek szabad választásának épségben tartása mellett arra törekszenek, hogy az ifjusági könyvtárat minden növendék egyéniségének, hajlamának és képességének megfelelőleg használja; az olvasottakról rövid naplót vezetettnek és a szükséghez képest az olvasottakat szóval is számon kéri.”

E pont erősen kihívja a kritikát. Mert valóban nehéz olyan ifjút képzelni, aki ha minden egyéni hajlamát és képességét kielégítő könyvtárhoz juthat, az egyéni hajlamaihoz és képességeihez nem való, hanem azokkal ellenkező művek olvasásában keresné kedvét. Nincs olyan ifju, aki, ha például lelki hajlamai a költészet felé vonják, mégis a hajlamaival ellentétes matematikai műveket keresné, avagy fordítva. És ha mégis keresné, bizonyos, hogy az az ifju nem csak a költészet bűvös világában talál gyönyörűséget, hanem a matematikai igazságokban is. És ez ellen senkinek semmi kifogása nem lehet. Véleményem az, hogy óvakodjunk mindenn fölösleges beavatkozástól, ajánlgatástól és irányítástól, mely szárnyát szegné a növendék olvasó kedvének, hanem szervezzük a könyvtárt úgy, hogy bármelyik művet választja is a növendék, az rá nézve pedagógia szempontból ajánlatos legyen.

Az olvasottakról rövid naplónak vezetését én is kívánatosnak tartom, de ezen napló ellenőrzése, áttekintése, az olvasottaknak *szóbeli számonkérése ismét nem lehet a tanár könyvtáros tiszte, mert ez az illetékes szaktanárok hivatásához tartozik.*

A javaslatok 6. pontja a kötelező magánolvasmányokról, mennyiségükről, különösen pedig azon szempontokról szól, melyek szerint ezen olvasmányoknak jegyzéke megállapítandó. És én rá e pont, midőn a jegyzék megállapításakor szem előtt tartandó „összes nevelési és oktatási érdekek”-ről beszél, azt a hatást teszi, hogy míg egyrészt a kötelező olvasmányok elé is az alaki képzést tűzi ki célul, másrészt szolgálatába akarja hajtani az ifjak ezen magántanulmányát az összes oktatási ágaknak, talán a hittantól kezdve a testgyakorlatig.

Én a kötelező magánolvasmányok célját az irodalmi és nemzeti műveltség megszerzésében látom, csupán a pedagógiának és a természettudományoknak engednék teret az ifjuság ezen magán-tevékenységében, az elsőnek a tanítói műveltség érdekében, a másodiknak pedig a tárgy nagy fontosságánál fogva. És ezzel, úgy hiszem nem ejtek semmi csorbát az alaki nevelésen, mert hiszen főnebb az ifjusági könyvtárak szervezésének, kezelésének, szabad és korlátlan használatának, szóval az ifjuság olvasó magán-tevékenységének kérdésében tulajdonképp az alaki nevelést hangsúlyoztam. Ha tehát ott az alaki képzés az uralkodó

szempont, méltányos, sőt szükséges, hogy a kötelező magánolvasmányok megválasztásában a tudományos — vagy amint nevezik: anyagi, tárgyi — szempontok legyenek az irányadók.

Amik a javaslatok 7—10. pontjában vannak kifejezve, nevezetesen: hogy a népiskolai és népkönyvtár a gyakorlóiskolával kapcsolatos s vezetésében a gvak. isk. tanító mellett a IV. éves növendékek is részt vesznek; hogy az ifjúsági könyvtárak jegyzékének összeállítása és évenként folytatólagos pótlása és kiegészítése a Tanító Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének feladata teend, mely ezen feladatot egy, hosszabb időre választott bizottság által és közgyűlésileg megállapított ügyrend alapján teljesíti; hogy az így szervezett ifjúsági könyvtárak fejlesztésére és fönntartására az iskolafönntartó hatóságok az iskola évi költségvetésébe megfelelő összeget vegyenek föl, mind helye, s szükséges dolgok s úgy lényegökben, mint szövegezésökben megmaradhatnak.

Bátor vagyok ezek alapján a T. Tanári Szék elé a következő javaslatot terjeszteni:

A 2. pontba ezen közbeszúrás teendő: „pedagógiai szempontok szerint összeállított“ ifj. és népkönyvtár szervezendő.

Az osztálykönyvtárakról szóló 3. pont teljesen elmarad.

A 4. pontnak ugyancsak az osztálykönyvtárakra vonatkozó második fele elmarad, de pótlandó a következőkkel: „a kezelés munkájában azonban tanári megbízás folytán egyes növendékek is részt vesznek.“

Az ifjak hajlamainak és képességeinek tekintetbe vételét sürgető 5. pont, mint fölösleges teljesen elmarad; helyette a tanári ellenőrzésre vonatkozó következő pontot javaslom: „A növendékek az olvasottakról rövid naplót vezetnek, e naplót a szaktanárok időnkint megtekintik s az olvasott és szakmájukba vágó művek tartalmát szóval is számon kérik.“

A kötelező magánolvasmányokra vonatkozó 6. pont első részének következő módosítását kérem: „A kötelező magánolvasmányok jegyzékét a különböző oktatási ágak szem előtt tartásával évről-évre a tanári szék állapítja meg, stb.“ A második fele így módosítando: „A kötelező magánolvasmányokat is az illetékes szaktanárok kéri számon.“

Köveskúti Jenő

tanár.

Tanári testületek véleményei a gyermek-tanulmányozásról.

XXI.

Áll. tanítóképző, Csáktornya.

A gyermektanulmányoknak a tanítóképző-intézetekben csak pedagógiai célja lehet. Ebből a szempontból a gyakorló-iskola növendékei legyenek a megfigyelés tárgyai a tanítónövendékek részéről, kik erre csak ez irányu alapos lélektani oktatás után szoríthatók. (III. és IV. évf.) A III. évesek csak jegyzeteket készítenek tapasztalataikról, mik

tőlük időközönként számon kérendők; a IV. évesek elméleti ismereteik s gyakorlati tapasztalataik alapján a törzskönyvek készítésének módjával is megismerttetendők s egy, a gyakorló-iskola növendékeiről készített ily törzskönyv szerkesztésébe ők is belevonandók a gyakorló-iskolai tanító vezetése mellett.

Anthropometrikai mérések, tudományos célú kísérletezések mellőzendők; a törzskönyv adatait pedig fegyelmi célokra felhasználni nem szabad.

All. tanítóképző-intézet, Székelykeresztúr.

1. A gyermektanulmányozás elé az általános tudományos (antropológiai) és gyakorlati (pedagógiai) célokra kívül nem tüzendő ki semmi más cél.

2. A tanítóképző-intézet általában, mint intézet, a gyermekek (ifjak) tanulmányozásában akként vegyen részt, hogy az alkalmi megfigyelés a tanórákon kívüli időre is kiterjedjen az összes növendékekre, minden tanár közreműködésével.

3. A tanítónövendékek egyéniségének tanulmányozásánál szükségese az anthropometrikai adatok. Belépéskor különösen a testalkat és az érzékszervek kifejlődésének állapotára terjeszkedjenek ki. Az iskolai év végén ezen mérések ismétlődjenek; évközben főgond fordítandó a szellemi fejlődésre.

Törzskönyv szerkesztendő. Legyen minden növendéknek külön lapja, amely 4 évre vonatkozzék. A törzskönyv rovataira nézve a helyi körülmények az irányadók.

A személyi adatokat a fölvételi napló alapján kell bejegyezni. A tanuló bevallására általában semmit sem szabad alapítani. Az alkalmi megfigyelés közvetve történjék.

A törzskönyv adatai tanári gyűlésen tárgyalandók, ami a gyűlés tárgysorozatának egyik pontját képezze s a tárgyalás végeredménye a törzskönyvbe beirandó.

Kivételes esetekben ezen adatok fegyelmezési célokra is felhasználandók.

4. A gyakorló-iskolai tanulók egyeni tulajdonságának tanulmányozásában ugyanazon eljárás követendő, mint a tanítónövendékeken.

A törzskönyvet a gyakorlóiskola tanítója vezesse.

5. Tudományos célú kísérletek sem a tanítónövendékeken, sem a gyakorló-iskolai tanulókon nem végezhetők, mivel ez az intézet céljával nem függ össze.

6. A tanítónövendékek a megfigyelésre elméletileg előkészítendőek ugyan, de a gyakorlat legyen a fő. A növendékek előkészítésénél kerülni kell azt, hogy az újabb elméleti teher legyen, hanem a főgond a gyakorlati megfigyelésre fordítandó. Az óraközökben való megfigyelésben nemcsak a gyakorló-iskolai tanító, de a tanárkar minden tagja vegyen részt.

Az I-ső évesek a testi, a II. évesek a lelki megfigyelést végezzék. A III. és IV. évesek megfigyelése mindenoldalú legyen.

7. A tanítónövendékek megfigyelésök alkalmával szerzett ismereteikről a lelektant és pedagógiai órákon számolianak be.

8. Egyes — alkalomszerű — gyermek vagy gyermekcsoportok állandó megfigyelése csakis a III. és IV. éves növendékekre bízandó.

9. A IV. éves növendékek a gyakorló iskolai törzskönyv vezetésében vegyenek részt.

10. A gyermektanulmányozásnak célja csupán az, hogy növendékeinkben a gyermekek megfigyelése iránt az érdeklődést ébresszük, hogy ők meggyőződjenek ennek gyakorlati értékéről.

Éppen ezért az egész eljárás annyira egyszerűsítendő, hogy a növendékek amugy is eléggé nagy megterheléssel ujjabb megterheléssel ne fokozódjék.

11. Hogy azonban a gyermektanulmányozás a kellő eredménnyel járjon, okvetlen szükséges tanfolyamok rendezése, a könyvtáraknak szakkönyvekkel való ellátása s ami mindezeknél is a legfőbb, a nemes ügy iránti lelkesedés a tanárkar minden tagja részéről.

Egyesületünk felterjesztései a fizetésrendezés tárgyában.

I.

Nagyméltóságú Miniszter úr!

Kegyelmes Urunk!

A Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete nevében mély tisztelettel vagyunk bátrak Nagyméltóságodhoz fordulni a tanító-(nő) s óvóképzőknél a X. és XI. fiz. osztályokban alkalmazott kartársaink, vagyis a *segédtanárok, tanítónők és segédtanítónők* anyagi helyzetének javítása s fizetési viszonyainak rendezése tárgyában.

A tanítóképző-intézeti tanárság fizetési viszonyait, a jelenleg még életben levő rangsoros rendszer visszasságait nem tekintve — általán véve két körülmény teszi igen kedvezőtlené a velük egységes szempont alá eső másfajú iskoláknál alkalmazottak fizetési viszonyaival szemben.

Első az a körülmény, hogy a tanítóképző-intézeti alkalmazottak részére — a rangsorozaton teljesen kívül álló u. n. *megbízottakról* ezúttal nem is szólva — *négy fizetési osztály* (sőt az igazgatókat is ide számítva *öt osztály*) szolgál a díjazás mértékéül; a fizetési viszonyoknak ez a sokfélesége oly ellentéteket alkot az azonos munkakörre hivatottak között, mely egyáltalában nem alkalmas arra, hogy megteremtse, vagy éppen erősítse a testületi életben nélkülözhetlen összhangot, sőt éppen arra szolgál, hogy azt megzavarja, gyöngítse — a tanítóképző nagy kárára.

Másik körülmény — mely csak súlyosbítani képes a fentebbi kedvezőtlen viszony által teremtett helyzetet, az, — hogy a két legelső

fizetési osztályban az alkalmazottaknak a felsőbb osztálybeliekkel szemben oly nagy a számuk, hogy rájuk nézve a "réltányosan kedvező előléptetés lehetősége teliesen ki van zárva.

Az 1903. évi dec. 31-én lezárt rangsor tanúsága szerint a tanítóképző tanári (tanítói) status fizetési viszonyait a következő táblázat mutatja:

VIII. fiz. oszt. tanár volt :	}	51,
IX. " " " "		47 ;
X. " " " "	}	79,
XI. " " " "		25 ;

Azt a rendkívül kedvezőtlen arányt, mely a két felső és két alsó osztály létszáma között van, egyáltalában nem teszi kedvezőbbé az 1903. évre költségvetésileg előirányzott létszám megoszlása sem, mert a létszám *abszolút többsége* még így is (sőt még inkább) a két alsó osztályra esik.

Az említett rangsor-kimutatáshoz mellékelt jegyzetek szerint ugyanis a létszám megoszlása így kontempláltatott :

VIII. osztály.	53	}	össz. : 100.
IX. " "	47		
X. " "	83	}	össz. : 110.
XI. " "	27		

Ezzel szemben a középiskoláknál a VIII. és IX. fiz. osztályok majdnem a teljes létszámot foglalják magukban s csak elenyészően csekély azok száma, kik a X. fiz. osztályban vannak, vagy a rangsoron kívül állanak.

Minthogy pedig már az 1902. évi költségvetésben a létszám megosztása következő volt :

A VIII—IX. osztályban :	96.
X—XI. " "	102 ;

vagyis az 1903. évi állapot *szervezetileg* egyáltalán nem javított a helyzeten, sőt kedvezőtlenebbé vált a helyzet azért, hogy az ujonnan szervezett állások legnagyobb része éppen a legelső (XI.) fiz. osztályra esik : ebből önkényt következik, hogy az alsóbb fiz. osztályokba az alkalmazottak előhaladását nem ujonnan szervezett állások beállítása biztosítja, hanem azt csak nyugdíjazások, elhalálozások teszik lehetővé ; ám ezekhez képest az alsóbb osztályok létszáma sokkal nagyobb, semhogy a segédtanárok, tanítónők és segédtanítónők normális előhaladása biztosítva lenne.

Innen van, hogy az 1903. évi dec. 31-én (a rangsor lezárása idején) a fentebb nevezettek között olyanok vannak, kik immáron 7 sőt ennél is több évet meghaladó időn át szolgáltak a X. fiz. osztályban.

E felterjesztésünk kelte idején a csekély számú üresedések betöltettek ugyan, de a segédtanárok és tanítónők előléptetési viszonyait általában és elv szerint az egyáltalán nem javította, mert az előléptetésre (ki tudja, meddig) várakozók újra a 7—8 évi segédtanári

vagy 8—10 évi X. oszt. tanítónői szolgálat vigasztalan helyzete előtt állanak. Az a körülmény, hogy ezen szolgálatba nincsen beleszámítva egyeseknek *megbízotti* szolgálati ideje, a helyzetet még sulyosabbá, még elviselhetetlenebbé teszi. Azok a szép remények, melyeket a tanítóképző tanárság az 1903. évi folyamán az állami alkalmazottak fizetésügyében a képviselőházba benyújtott törvényjavaslatnak a pénzügyi bizottságban módosított alakjához kötött (adja Isten, csak egyelőre) de — fájdalom — meghiusultak.

Maga az eredeti törvényjavaslat méltánytalan helyzetet teremtett volna ugyan, de a pénzügyi bizottság javaslata egy csapással orvosolta volna a tanítóképző tanárság e régi, legégetőbb sebéit.

Orvosolta volna pedig kétféleképen.

A *multra neszve* az által, hogy a segédtanári minőségben töltött éveket (egy maximális idő korlátozásával) *teljesen* beszámítandónak mondotta ki, mely állás a jelenlegi r. tanári statusban működőknek további szolgálata fizetésük (pótlékaik) megállapításánál épp oly előnyt biztosított, mintha azt az időt rendes tanári minőségben töltötték volna el.

A *jövőre* nézve pedig azáltal, hogy e beszámítás hatályát 5 évi záros határidőhöz kötötte, melynek logikai folyománya az alacsonyabb fizetésű állásoknak a mondott határidőn belül történendő *átszervezése* lett volna, oly módon, hogy ez idő alatt 51 V. csoportbeli állás IV. csoportbelivé, 15 VII. csoportbeli állás V. csoportbelivé szerveztessék át. Ez átszervezés pedig végeredményképen oly helyzetet volt hivatva teremteni, hogy a tanítóképző-intézetnél alkalmazottak egy-két év alatt okvetlen belépjenek azon fizetésbe, melytől kezdve minden gátoló akadály és véletlen esetlegesség vagy kinevezési esély nélkül haladhatnak a legmesszebb fokig szolgálati idejük arányában.

Ezen módosításoknak méltányos és üdvös intézkedései a *pénzügyi bizottság jelentésébe is felvették*.

Szabad legyen a jelentés következő szavait idéznünk: „Miután a tanítóképezdéknel azt láttuk, hogy a hosszas segédtanári szolgálat kivételesen, az intézetek részleges és lassú fejlesztése folytán állott elő, ennek okából kivételes intézkedéseket vettünk fel a segédtanári évek számbavételét illetőleg s egyúttal oly határozatot hoztunk, mely öt év leforgása alatt megszünteti azokat az okokat, melyek ily aránytalanságokat hozhattak létre.“

Majd tovább: „A rendes tanári (tanítói) funkciókat teljesítő egyének hosszas segédtanári (s. tanítónői) szolgálata a jövőben a tanító-, tanítónő- és kiseddovónőképző intézeteknél újra ismétlődnek, ha gondoskodás nem történék arról, hogy a rendes és segédi állások kedvezőtlen aránya átszervezések által kedvezőbbé tétessék. Ez a szükséges mértékben elérhető lesz 51 V. csoportbeli állásnak IV. csoportbelivé és 15 VII. csoportbeli állásnak V. csoportbelivé való átszervezésével, melynek 5 évre eloszló összes maximális költsége 44.220 K. egy évre pedig 8.844 K.“

„Ezen átszervezések 5 évre elosztva szerveztetvén, szükséges volt ezen intézkedések hatályát (t. i. a segédtanári évek beszámítását) 5 évre kiterjeszteni.“

Kegyelmes Urunk! Azon okok, melyek alapján a nm. vallás- és

közoktatásügyi miniszter úr e módosításokat kezdeményezte, a nm. pénzügyminiszter úr e módosításnak nemcsak helyességet és célszerűségét, de szükségyszerűségét is azonnal belátta s a maga részéről is pártolta s a költségfedeztetet biztosította, továbbá amelyek alapján a pénzügyi bizottság nagytekintélyű és nagyérdemű tagjai ezt méltányoltak s elfogadták: azon okok *ma is egész teljességükben fennállanak.*

A segédtanári (tanítónői) állás most is az; azon megváltozott helyzet, mely az 1868. XXXVIII t.-c.-kel szervezett segédtanári intézmenyt az 1893. IV. t.-cikk alapján kifejtett gyakorlat által mássá tette: ma is fennáll; az egy képzőnél működő segédtanárok (kisebb fiz. oszt. tanítónők) létszámának felszaporodásából eredő visszás helyzet ma is sok helyütt megvan; az a körülmény, hogy *a segédtanári (segédtanítónői) állást betöltők rendes tanári funkciókat (esetleg csak rendes) tanári funkciókat végeznek*, nem változott; hogy a segédtanári (segédtanítónői) állás voltaképp *rendes állás* — de hosszú szolgálati idő alatt — alacsony fizetéssel, mellyel együtt jár az ötödéves pótlékok kisebb foka, mely a nyugdíjösszegben is érzékeny veszteséget jelent: ma is ferde helyzet. S az is teljes mértékben igaz, hogy ez a helyzet lényegében érinti a tanítóképzés ügyét s nem csupán az illetőknek személyes érdeke, hanem a tanítóképzés szempontjából egyike *a legfontosabb közügyeknek.*

A tanártestületekben az együttműködés összhangja, a társadalmi helyzet egyöntetűségének kívánalmái az adminisztratív ügyeknek ezzel kapcsolatosan eléálló rendezéséhez fűződő érdekek egyaránt sürgőssé és kívánatosá teszik, hogy a segédtanárok (s. tanítónők) szolgálati ideje megrövidíthessék.

Ezen pedig — még az esetben is, ha az oly kívánatos fizetésügyi törvény hosszabb ideig késnék — csak úgy lehet segíteni, ha az alacsonyabb fizetési osztályok létszáma évről-évre, meghatározott mennyiségben és következetesen csökken, illetőleg megszűnik; az állás, vagy ez állások magasabb fiz. osztályú állásokra szerveztetnek át; egészen új állások szervezése esetén is (amire a fokozatosan életbelépő új tanterv indítékül fog szolgálni) ez új állások nem az *alacsonyabb*, vagy éppen *legalacsonyabb*, hanem a két magasabb fiz. osztályokba állítatnak be.

Az átszervezésnek ez a megindítása a rendes évi költségvetésben is tehető, tehát független minden fizetésjavítási törvenytől, de minthogy nem mondhatunk le arról a reményről, hogy a többször említett törvényhez fűzött óhajaink még valóvá válnak: bizvást mondhatjuk, hogy ez átszervezés megindítása — ha a fizetési törvényjavaslat alapelvei nem változnak — annak majdan bekövetkező életbeléptetését is meg fogja könnyíteni.

És itt legyen szabad rámutatnunk arra a veszteségre, mely a tanítóképző tanárságot *ebből a szempontból* érte a fiz. törvényjavaslat visszavonásával. Ha ugyanis a fentebb említett átszervezés tenye kezdetét veszi, ma már az átszervezendő állásoknak $\frac{2}{5}$ -e (vagyis az 1903. és 1904. évre eső rész) rendes tanári állás lehetett volna. Mihez képest mely alázattal kerjük Nagyméltóságodat, hogy ez átszervezéseket — rendes költségvetéssel — oly mértékben kegyeskedjék foganatosítani, hogy az átszervezés a két év pótlásául 3 év alatt teljesen bevezetessék.

Mély tisztelettel vagyunk bátrak ezeknél fogva kérní Nagyméltóságodat, kegyeskedjék — ha lehet még az 1904. évi, ha pedig már itt nem lehetne, az 1905. évtől kezdve, az évi költségvetésben a két felsőbb fiz. oszt. létszámot — ezen létszám egyenlősége elvének fenntartása mellett — oly módon emelni, hogy a segédtanári (segédtanítónői) szolgálat 2, legfeljebb 3 évnél tovább ne terjedjen.

Nagyméltóságodnak kegyes jóindulatába vetett hittel legyen szabad remelnünk, hogy Nagyméltóságod alázatos kérelmünket meghallgatni s az abban foglaltakat teljesíteni kegyes leend.

Nm. K. U. a T. I. T. O. E. nevében alázatos szolgálí

Bpest, 1904. április 14.

elnök.

főtitkár.

II.

Nagyméltóságu Miniszter ur!

Kegyelmek urunk!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete nevében mély tisztelettel vagyunk bátrak Nagyméltóságodhoz a *tanítóképző-tanárok fizetés-ügyének végleges rendezése* tárgyában a következő alázatos kérelemmel fordulni.

Az 1893. évi IV. t.-cikk által, a fizetésrendezés végrehajtására kiszabott 10 év alatt, illetőleg annak lejártával, az áll. tanító(nő)- és óvóképzők tanári státusának fizetési viszonyai annyiban nyertek rendezet alakot, hogy az 1903. évi előirányzatban a VII. és VIII. fiz. osztályu igazgatók létszáma 16+15 állással, VIII. és IX. fiz. osztályu *rendes tanárok* létszáma 53+47 állással vétettek fel. Ezen két státusra nézve tehát a létszám *egyenlő megosztásának* elve végrehajthatott ugyan, de az a körülmény, hogy a rendes tanári (100-at kitevő) létszámmal szemben 83 X. fiz. osztálybeli s 27 XI. fiz. osztálybeli állás (az igazgatókat nem számítva) még mindig a *nagyobb felét* alkotja a tanítóképzőknél alkalmazottak státusának, oly kedvezőtlen helyzetet teremt, mely sajnosan különbözteti meg a mi fizetési viszonyainkat a tanítóképzőkhöz hasonló foku más iskoláknál alkalmazottakétól.

Ezen kedvezőtlen arányból folynak mindazon bajaink, melyeknek orvoslását — részint az általános kedvezőtlen helyzet, részint különösen a lassu előléptetés s segédtanári (s.-tanítónői) szolgálat méltánytalanságának feltarásával — évről-évre benyújtott felterjesztéseinkben kérelmezni bátrak voltunk.

Ezen alkalmakkor nem mulasztottuk el föltüntetni a „rangsoros” rendszernek a tanári álláshoz semmiképpen nem illeszkedő, sőt ahhoz merőben visszás voltát.

Midőn az 1903 év elején az állami alkalmazottak fizetésének rendezését és javítását célzó törvényjavaslat a képviselőház elé terjesztetett s különösen pedig midőn ezen törvényjavaslatot a képviselőház pénzügyi bizottsága a tanítóképző tanárság anyagi helyzetére üdvösen kiható módosítások mellet leárpyalta: a tanítóképző-tanárok jogos örömrrel

néztek elébe e módosult javaslat törvényerőre válásának. Nemcsak az anyagi kilátások okoztak általános és osztatlan örömet, de — úgy látta a tanárság — hogy e módosított javaslat magát a tanítóképzőt volt hivatva megmenteni válságos helyzetéből, amennyiben a tanítóképzőt egy csapással a fejlődésnek oly gyakorlati tényezőivel látta el, melyeknek folyománya ez intézetek hatalmas fellendülése leendett.

E tényezők pedig a következők voltak:

a) a rangsoros rendszerből folyó többszörös kinevezések esélyeitől teljesen független, tisztán a szolgálat idejéhez mért előlépés; s ezzel együtt azon egyedül helyes elv kimondása, hogy a tanári állásban fokozatokat s „rangosztályokat“ megkülönböztetni nem lehet;

b) a segédtanári állások átszervezése után beálló normális állapot, mely 1—2 évi segédtanári szolgálat után méltányos kezdőfizetést biztosított a tanárságnak, melyből kiindulva akadálytalan előmenetelnek nézhetek elébe;

c) méltányos fizetési végösszeg megállapítása s a kezdő- és végső-fizetés közötti arányos, szakadatlan és biztos javulás;

d) teljes paritás a középfoku iskolák alkalmazottjai között; s különlegesen teljes paritás a tanítóképző férfi- és nőtanárai között;

e) méltányos helyzete a gyakorlóiskolai tanítóknak;

f) a valóban kiváló erők elismerő előbbrevitelének lehetősége az igazgatótanári állások inaugurálása által, mások sérelme és hátravetése nélkül, — s ezzel a rangsoros rendszer egyetlen szóhajóhető előnyének az új rendszerbe való átvitele — a rangsoros rendszer hátrányai nélkül;

g) a korpótlékos rendszer méltányos — mert a segédi minőségben töltött évek beszámításán alapuló — alkalmazása által a jelenlegi tanári nemzedék anyagi helyzetének — a multban szenvedett bajokat is orvosló — számbavehetően kielégítő jobbítása;

h) mindezek alapján a tanítóképzők egész tanári testületének egy-séges anyagi szervezetét biztosító jogi alap.

Joggal vélte remélhetni az egész tanítóképző-tanárság, hogy a módosított törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedése három évtizedes mostoha helyzeten gyökeresen segíteni fog, három évtizedes küzdelemnek s az ebből fakadó izgalomnak egyszerre végét szakítja s ez áldatlan vívódást az anyagi gondoktól való mentesség fogja követni.

Fájdalom, e szép remények nem valósulhattak meg!

A végleges rendezést célzó törvényjavaslat visszavonásával az 1904. évi I. törvénycikk oly fizetési pótlék-rendszert léptetett életbe, mely nemcsak az előbb említett (módosult) törvényjavaslattal szemben mutat óriási visszaesést s teremt alig elviselhető helyzetet, de — az eddigi rangsoros-rendszer szellemében lévén alkotva, ezen rendszer visszasságait még inkább fokozza és sajátlagos viszonyainknál fogva az eddigi bajokat még kirívóbbá teszi, fizetésügyünk rendszerén nem segít, a jelenleg szolgáló tanármegzedék egy részére nézve semmi javítást nem eredményezett, más részének anyagi helyzetét pedig csak alig észre-vehető módon javította anélkül, hogy e javítás számbavehetően sanálta volna a hosszú mellőzés által felgyülemlt bajokat.

Már maga az a tény is, hogy a fiz. osztályok 1. fokozatai nem

töltettek be, érzékenyen sujtja a tanítóképző-tanárok egy részét, éppen a *régebbi idő* óta szolgáló tanárokat, kik ezáltal ugyszólván visszaestek fizetésük eddigi fokáról; egyébként is a pótlékos-rendszer szerinti maximális összeg alul marad a fizetési törvényjavaslatban kilátásba helyezett maximális összegen. De épp így relativ veszeteség az is, hogy a tanárok eddigelé a IX. fiz. 2. fokára nevezettek ki, a fiz. pótlékot életbeléptető rendeletből kifolyólag pedig a IX. fiz. 3. fokára is helyeztetnek ezután tanárok.

Érzékeny veszeteség származik abból is, hogy a pótlék-rendszer csak az *ugyanazon fizetési osztályban* töltött időt veszi számba s így a tanítóképző-tanárok között számosan vannak olyanok, kik hosszú időt töltve pályájukon, már szolgálatuk vége felé közelednek, de a *státus- rendezés lassúsága s késői ideje*, nemkülönbén az *előléptetési viszonyok mostohasága* miatt aránylag kevés idő óta szolgálnak *felsőbb fizetési osztályban*. Ily módon sem a hosszú segédtanári szolgálat nem jó számba a IX. fiz. osztályuaknál, sem a hosszú idejű IX. fiz. osztályu szolgálat a jelenleg VIII. fiz. osztályba tartozóknál, holott ezek *egyugyanazon állást töltöttek be szolgálatuk egész ideje alatt*. Így állhatott elé az az eset, hogy a tanítóképzők státusában jelentékeny számmal vannak olyanok, kik egyáltalán nem részesültek pótlékban.

Kirívóbbá teszi a rangsoros-rendszer hátrányait az, hogy a fizetési viszonyokban még inkább növeli az ellenteteket; így pl. azon kevesek, kik esetlegességből jutottak a VIII. fiz. osztály 3. fokára, 800 K pótlékot kapnak, addig a felsőbb fokon, vagy alsóbb fiz. osztályban alkalmazottak többsége 200, vagy 300, legfeljebb 400 K pótlékban részesül; vagy ha két egyenlő ideig szolgáló tanár közül a rangsorba első bejutott a VIII. o. 3. fokozatába, a másik maradt a IX. o. 1. fokon; az első, akinek eddig is a méltányosság ellenére több volt a fizetése, kap 800 K pótlékot, a második vagy semmit, vagy csak 300 at. Ahelyett tehát, hogy egyenlővé legyen a fizetésük, mint kellett volna, inkább megnövekedik a különbség 200 K-ról 700—1000 K-ra; ez az esélyektől függő eddigi aránytalanságot még inkább fokozza.

Nem segít a fizetési rendszerén sem a pótlékos-törvény, mert a *fiz. osztályokon belül évekhez kötött* előléptetés mellett, az egyik fizetési osztályból a másikba való átmenetet ismét csak kinevezéshez köti.

Minden bajok a jelenleg alkalmazottakra nézve abban nyilvánulnak, hogy a képző intézeti tanárság aránylag *keves mértékben s aránytalanul elosztott módon* jut fizetési többletkez. Az aránytalanság pedig legfőképp onnan ered, hogy a különben is rosszul dotált XI—IX. fiz. osztálybeliekre (kik a létszám $\frac{2}{3}$ -át teszik) esik aránylag kisebb fizetési többlet.

S ha még szambavesszük azon valóban becses vívmányok egész sorozatát, mely a többször említett törvényjavaslat intézkedései között foglaltatott: lehetetlen elhallgatnunk azon legőszintébb sajnálatunk kifejezését, hogy a viszonyok nem engedték meg e javaslat törvénnyé válását.

Ez ránk — tanárokra — nézve, annál inkább nagy veszeteség, mert míg az áll. tisztviselők egyeteme — nagy általánosságban — habar ideiglenes intézkedéssel elérte vagy elérheti azt, amit a végleges intéz-

kedéstől remélt: addig a tanárok jelenlegi anyagi helyzete — ezen csak a rangsoros rendszerhez illeszkedő pótlék mellett is — messze elmarad a végleges törvényjavaslatban contemplált s remélt helyzettől.

Mindezek alapján a legmélyebb tisztelettel vagyunk bátrak Nagyméltóságodat felkérni, egyfelől, hogy az ideiglenes pótlékról szóló törvény helyett végleges intézkedéseket célzó fizetési törvényjavaslatnak újból elővételében egyéniségének nagy súlyával közreműködni méltóztassék, másfelől a nevezett törvényjavaslatban azon becses intézkedéseket, melyeket *alapelv szerint* az eredeti törvényjavaslat tartalmazott s azon *részlet-módosításokat, melyeket a tanítóképző-tanárság javára a javaslaton a pénzügyi bizottság tenni helyesnek, célszerűnek, méltányosnak, sőt szükségesnek tartott: változatlanul fenntartani és érvényesíteni kegyeskedjék.*

Amennyiben pedig lehetséges volna: kegyeskedjék Nagyméltóságod már ez ideiglenes pótlékokról szóló törvény végrehajtásánál is oly intézkedéseket tenni, melyek folytán a pótlékok számbavehető módon javítsák a tanítóképzőknél alkalmazottaknak ezidőszert alig, vagy éppen nem javult helyzetét.

A legmélyebb tisztelettel vagyunk Nagyméltóságodnak
Budapest, 1904. április 17.

alázatos szolgálói

dr. Kovács Fános
elnök.

Sztankó Béla
főtitkár.

A tanítóképzésről és a tanítóképző-intézetekről.

— Az 1902—1903. évi értesítők ismertetése. —

XXVI.

Értesítő a nagykőrösi és dunamelléki ev. reform tanítóképző intézet állapotáról az 1902—1903. tanévben.

Szerkesztette: Hegymegi Kiss Kálmán igazgató tanár.

A tanári személyzet a hitoktatókkal együtt 12 tagból áll.

Statisztikai adatok: a növ. létszáma az év elején 100, az év végén 90. Vallásra nézve: ev. ref. 92, ág. h. ev. 2, r. k. 4. izr. 2, valamennyi magyar anyanyelvű.

Az intézethez csatolt gyakorló iskola I—VI. osztályu, egy tanítóval egy tanteremben.

Bennlakást és ellátást nem nyújthat az intézet, így csak tápintézeti jótéteményben részesíti az ifjakat. A tápintézet bevétele: 13.323'54 korona, kiadása 11.696'06 korona, pénztári maradványa 1.627'48 korona. Ezen kívül számos ösztöndíj s alapítvány felett rendelkezik az intézet.

Az elvégzett tananyag az állami tanterv keretébe illő, *de még mindig vannak tárgy- és osztályösszevonások.*

A nevelés-tanítás eredménye: IV. osztályban erkölcs: példás —, dicséretes 6, jó 20, törvényszerű 1; szorgalom: kitartó 3, kellő 22,

változó —, hanyatló 2; tantárgyakból: jeles 63, jó 127, elégséges 3, elégtelen 7; III. osztályban, erkölcs: példás —, dicséretes 1, jó 17, törvénytiszta —; szorgalom: kitartó 1, kellő 12, változó 2, hanyatló 3; tantárgyakból: jeles 36, jó 93, elégséges 130, elégtelen 8; II. osztályban erkölcs: példás —, dicséretes 4, jó 9, tvszerű 5; szorgalom: kitartó —, kellő 8, változó 1, hanyatló 9; tantárgyakból: jeles 39, jó 94, elégséges 131, elégtelen 21; I. osztályban erkölcs: példás —, dicséretes 3, jó 23, tvszerű 1; szorgalom: kitartó —, kellő 18, változó 5, hanyatló 4; tantárgyakból: jeles 49, jó 164, elégséges 152, elégtelen 14.

Az intézeti ifjúságnak van önképzőtársulata, énekkara, zenekara.

A képesítő vizsgálat rendes lefolyású volt, kiadtak 24 oklevelet.

A vizsgátevők között volt 6 nő. (1)

A növendékek általános egészségi állapota kedvező volt.

Az intézet tanári kara fizetés kiegészítés címén 1800 korona állami segílyt élvezett.

Az intézet fenntartására évi 36.716'97 koronát fordítottak.

XXVII.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegium 1902—1903. tanevi értesítője.

— Kiadta az igazgatóság. —

Az értesítőből tisztán a tanítóképzőre vonatkozó részletet ismertetem.

A tanári kar hitoktatókkal együtt 10 tagból áll.

A tanulók önkéntes tevékenysége magántanításban legációi munkásságban, zenekari tevékenységben, a Gáspár János önképzőkörben, dalkari közremunkálásban nyilvánult. Az önképzőkör pénztári forgalma a következő volt: bevétel 670'77 korona, kiadás 632'60 korona. Pénztári készlet 38'17 korona. Összes vagyon 1.816'08 korona.

A képesítő vizsgálat a rendes mederben folyt le. Tanítói oklevelet nyert 18 jelölt.

Statisztikai adatok: beiratkozott 98 rendes, 14 magántanuló. Az év végére maradt 105 n. Vallásra nézve ev. ref. 109, r. k. 3. Anyanyelvre nézve mind magyar. Előmenetelre: kitűnő 5, jeles 28, jó 35, elégséges 18, elégtelen, 18, osztályzatlan 1.

Az intézetnek van egy osztatlan négy osztályu, egy osztott 4 osztályu elemi iskolája 4 tanítóval.

XXVIII.

A sz. Ferenc-rendi nővérek nagyszebeni tan- és nevelőintézetének értesítője az 1902—1903. iskolai évről.

Szerkesztette: Dr. Bilinszky Lajos igazgató.

Az értesítőben találjuk a hatalmas nagy új intézet homlokrajzát, valamint telkének, a földalattinak, a földszintnek, az első és második emeletnek, a Szent Antal háznak alaprajzait.

A tanítónőképző-intézet tanárkara az igazgató és a hitoktató kivételével tisztán zárdai nővérekből áll.

A végzett tananyag az állami tanterv követelményeinek megfelelő.

Az intézet az összes növendékek segélyezésére 14.309 koronát fordít.

Az önképző kör munkasságát a rendes mederben folytatta ezen tanévben is.

A nyolcosztályu leányiskolában volt 262, a négyosztályu tanítónőképző-intézetben 135 növendék. A tanítónőképzőben volt vallásra nézve r. k. 93, g. k. 8, g. kel. 4, ev. ref. 10, ág. h. ev. 13, unit. 4, izr. 3; nemzetiségre nézve: magyar 100, német 20, román 14, egyéb 1; előmenetelre nézve: kitűnő 12, jeles 25, jó 57, elégséges 31, egy tárgyból bukott 3, több tárgyból 6.

XXIX XXX.

A nagyszabeni román tanítóképző értesítőjében, valamint a nagyszabeni szász tanítóképző értesítőjében egyetlen magyar szó sincs.

Mit szól ehhez a magyar miniszterium? Ilyen dolog is csak Magyarországon eshetik meg.

XXXI.

A nagyszombati róm. kath. autonóm hitközség intézeteinek értesítője az 1902—1903 tanévről.

— Közli az igazgatóság. —

Az intézetben elemi, polgári iskola és tanítónőképző-intézet van.

A tanári kar 10 apáca tanítónőből és 4 férfi tanerőből áll a tnőképző-intézetben.

A végzett tananyag a miniszteri tanterv követelményeinek megfelelő.

A növendékek az Angela-önképzőkörben fejtettek ki buzgó munkálkodást.

Statisztikai adatok: a tanítónőképző-intézetben összesen 162 növ. volt. Vallásra nézve: r. k. 136, ág. h. ev. 7, ev. ref. 3, izr. 16. Anyanyelvre nézve magyar 72, német 43, tót 47. Tanulási eredmény: kitűnő 17, jeles 81, megfelelő 36, egy tárgyból bukott 15, többől 11.

A képesítő vizsgálatra 46 jelölt jelentkezett, kik között négy a magántanuló. Heten kitűnő, 18-an jeles, 16-an jó oklevelet kaptak. Öt jelölt javító vizsgálatra utasított.

XXXII.

A pozsonyi róm. kath. elemi tanítónőképző-intézetnek tizedik értesítője az 1902—1903. iskolai évről.

Közzéteszi a tanítónőképző-intézet előljárósága.

Az értesítő első része az intézet 10 éves multjáról számol be. Közli a háromemeletes intézet homlokrajzát.

A tanári testület 6 férfi, 6 nőtanítóból áll.

Statisztikai adatok: a növ. létszáma az év elején 93, az év végén 88. Vallás szerint: róm. kath. 92, ág. hitv. ev. 1. Anyanyelv szerint: magyar 60, német 26, horvát 1, tót 6.

A növendékek tandíj elengedés címen 860 korona, ellátás címen 4932 korona segélyezésben részesültek.

Az elvégzett tananyag az állami tanterv követelményeinek megfelelő.

A nevelés-oktatás eredménye: erkölcsi magaviselet: példás 89 (!); szorgalom: ernyedetlen 76, kitartó 13; tanulmányi előmenetel tárgyanként és növendékeként: kitűnő 521, jeles 399, jó 284, elégséges 85. Általános osztályzat: kitűnő 21, jeles 63, jó 5.

A növendékek az önképzőkörben számottevő munkásságot fejtettek ki.

Az egészségügy a lefolyt iskolai évben nem volt a legkedvezőbb.

A rendes lefolyású képesítő vizsgálat eredménye a következő: kitűnő 7, jeles 15, jó 11, elégséges 1. Az intézet 10 éves fennállás alatt 141 oklevelet adott ki.

Az intézetnek négyosztályú osztatlan gyakorló iskolája van 38 növendékekkel. Az értesítő az intézetről gondos, részletes, hű képet nyújt.

XXXIII.

A pécsi nőzárda nevelő- és tanintézetének értesítője az 1902—1903. iskolai évről.

Közi: *Wajdits Gyula* kanonok, intézeti igazgató.

Mayer György a következő címen irt értekezést: „A Mária-kongregáció és a leánynevelés.”

A tnőképző tanárkara az igazgatón kívül 9 apáca tanítónőből áll. Az elvégzett tananyag a tanterv követelményeinek megfelelő.

A rendes lefolyású képesítő vizsgálaton 28 rendes, 10 magántanuló vett részt. A magántanulók közül öten egyévi ujrakészülésre utasítottak.

Statisztikai adatok: beiratkozot 126, kimaradt 7, az év végére maadrt 119 növ. Vallásra nézve: róm. kath. 113, ág. h. ev. 2; ev. ref. 1, izr. 3. Nyelvre nézve: magyar 116, horvát 2, német 1.

A tanítás eredménye tárgyanként van kimutatva.

XXXIV.

A sárospataki állami tanítóképezde (XVII—ik) értesítője az 1902/3. tanévről.

A tanári kar közreműködésével összeállította *Dezső Lajos* tkp. igazgató.

A tanév nem mutat fel valamely kiváló eseményt.

A tanári kar a hitoktatókkal együtt 18 tagból áll.

A növendékek száma év elején 123, év végén 115. Vallás szerint: r. k. 28, g. kath. 12, ev. ref. 74, ág. h. ev. 6, izr. 3. Anyanyelv szerint magyar 119, román 4.

Jótétemény: ingyenes 41, 70 koronát fizető 38, 140 koronát fizető 21, 210 koronát fizető 14, kintétkező 9.

A tanítás és nevelés eredményének számszerű kimutatása. Kitűnő 2, jeles 27, jó 70. elégséges 9, elégtelen 7. Erkölcsi magaviseletre nézve: példás 10, dicséretes 32, jó 73.

Az ifjuság önképzése az olvasóköriben, zenekari, tűzoltói tevékenységben nyilvánult.

A növendékek egészségi állapota a lefolyt tanévben elég kedvező volt.

A rendes lefolyású képesítő vizsgálaton kiadtak 22 oklevelet.

A intézetnek I—VI. osztályu osztatlan egy tanteremben elhelyezett gyakorló iskolája van, 55 növendékkel.

(Folytatása következik.)

Sopron.

Simkó Endre.

I R O D A L O M.

Könyvismertetés.

Elemi lélektan. A lelki élet szemléltető ismertetése a nevelő oktatásra alkalmazva. H. de Raaf hollandi eredetije és W. Rheinen fordítása nyomán írta *Vágvölgyi Béla*. Az 1902. évi tanítási terv alapján a tanító- és tanítónőképzők II. osztálya számára. Második javított és bővített kiadás. Esztergom 1903. Buzárovits Gusztáv kiadása.

Az a gyors fejlődés, amely az ember megismerésére vonatkozó tudományokban legujabb időkben mutatkozik és újabb meg újabb elméletek felállítására vezetett, talán semmi téren sem követelte az iskolának igazodását annyiszor a tudomány haladásához, mint a lélektanál. Egymásután temettük el az elavult rendszereket s bizonyára nagyon sokkal megesett, hogy iskoláztatása folyamán háromféle lélektani iránnyal, mint egyedül üdvözítővel ismerkedett meg. A lélektan nagy átalakulásokon ment át s ez az átalakulás még most sem ért véget. Az újabb pszichológia szilárdabb, biztosabb alapot keres, de még nem tudta megvetni egészen a lábát az új alapon. A gondolkodás erőfeszítéseit elvonta olyan kérdésektől, amelyek megfejtésén hiába fáradozott az előző nemzedék és más irányba terelte, ahol tisztán a tapasztalatra és kísérletre támaszkodhatunk. Tehát új alap, új ismeretanyag. Az új irány azonban még nem jutott teljes kifejtésre, a régi még nem avult el egészen. Hiszen Herbart lélektanától alig tudunk szabadulni a pedagógiában. Emiatt vigyázatos gondra van szükség az anyag kiválasztásában. Ezért van az, hogy semmi téren sem találunk oly kevés tankönyvirót, aki a kor színvonalán, vagy ha úgy tetszik a helyzet magaslátán állónak mutatkozott volna be iskolai könyvében, mint éppen a lélektani kézikönyvek irodalmában. A külföld pedig előretör a lélektan fejlesztésével s nekünk sóvargó, leszó

szemünk erősen ott függ a nyugoti népek tevékenységén, hogy a lélektanban lépést tartsunk velük, akár mint tudományt, akár annak tanítási módszerét tekintsük is.

Az ismeretanyagnak ezen állhatatlansága, amely azonban többé-kevésbé mindenkor meglesz, de soha sem volt talán annyira érezhető, mint most, az egyik nehézség, amelyet le kell küzdenie a lélektani iskolakönyvírónak, másik pedig a kezdet nehézsége. A mi fiatal tanítóképzőnk tankönyvirodalma vajmi szegény, most kezd örvendetesen fellendülni. Sok esetben át kellett vennünk a közepiskolák számára készült tankönyveket. Nekünk azonban külön tankönyvekre van szükségünk. Az új tanterv pedig új feladatokat, új szempontokat tűz ki a lélektan tanítás elé, amelyek eddigelé a meglévő tankönyvekben nem érvényesültek.

Akár az anyag kiválasztását, akár pedig azt nézzük, hogy Vágvölgyi könyve az új tanterv intencióinak mennyire felel meg és különösen, hogy módszertani tekintetben mennyit ér, mindenképen olyan munkának kell elismernünk, amelyet örömmel lehet üdvözölni.

Természetesen tisztán a tanítóképzők számára készült könyv.

A könyv gerince idegenből van átvéve. Raaf hollandi tanítóképző igazgatónak W. Rheinen wickrathbergi főtanító fordítása nyomán készült tankönyv. Jelen második kiadás az új tanterv kívánalmai szerint Vágvölgyi által önállólag irt kibővítésekkel jelent meg.

A könyv beosztása a következő: I. A képzetek oktatása. II. A képzetek mozgása. III. Gondolkodás, értelem. 1. Logikai tudat. 2. Esztétikai tudat. 3. Az erkölcsi és vallásos tudat. 4. Az öntudat. IV. A nevelés fóladatai: A könyv, ha részletes beosztását vesszük szemügyre, az eddigi beosztások merevségeit sok tekintetben szerencsésen el tudja kerülni. Nem az érzet kizárólagos, a képzettől elkülönözött ismertetésével indul meg, hanem az érzet és a képzet együttesen válik ismeretessé a tanuló előtt a könyv elején és az így megvetett alapon természetes egymásutánban kerülnek sorra a lelki funkciók a későbbi fejezetekben. A könyv beosztása, menete szerencsésnek mondható.

Ami Vágvölgyi könyve jó tulajdonságai között a legértékesebbnek mutatkozik, azt abban látom, hogy a 16 éves ifju felfogó képességéhez nagy ügyességgel alkalmazkodik. Teszi ezt az induktív eljárás következetes keresztülvételével, nyelvének egyszerűségével, bő példázásával, minden fejezete után közölt összefoglaló kérdéseivel és az ismeretanyag arányos egységekre való felosztásával. Valóban, csak ilyen módszertani erényekkel bíró kézikönyvvel lehet a tanítóképzőnek leküzdenie azokat a nehézségeket, amelyek a lélektan tanításában a tanulók fiatal kora miatt mutatkoznak. A könyv egyes fejezetei példákból indulnak ki és induktív levezetéssel állapítják meg az egyes lelki jelenségek lényegét. Gondoskodott a szerző arról, hogy a levezetések végén legtöbb esetben világos, könnyen észben tartható meghatározások foglalják össze a megelőző okoskodásokat. Ilyen módon a könyv hozzászoktatja, beleélteti a tanítónövendéket abba az induktív gondolkodásmódba, amely, első sorban közvetlenül neki teszi könnyebbségévé a lélektani ismeretek elsajátítását, másodsorban pedig a népiskolában annyira szükséges induktív tanítói eljárásnak veti meg az alapját a növendékben.

Ebben a tekintetben Vágvölgyi könyve egyedülállólag messze kimagaslik többi tankönyveink sorából.

Az a körülmény azonban, hogy a könyv egy része, a szorosabb értelemben vett lélektani rész változatlan fordítás, a másik rész pedig a szerzőnek önálló munkája, ártalmára van a könyv egyöntetűségének. A fordított résznek ügyes elosztottsága nem található meg az önállólag megírt fejezetekben. Módszertani feldolgozás tekintetében a két rész között tehát nagy különbség van. De tartalmukra nézve is emiatt mintegy kétfelé válik a könyv. A fordított rész bizonyos tartózkodással siet el egy-egy lelki jelenség mellett, kellőleg ki nem fejtve azt vagy pedig konzervatív módon elhagy egyet-mást. A fordító-szerző érezte ennek a hiányát és az ő általa megírt fejezetekben igyekezett ezen hiányokat pótolni. S így a szerző által megírt fejezetek az ismeretanyag tagolása tekintetében hátrább állanak ugyan a fordított fejezeteknél, de tartalmilag sok tekintetben a kívánatos kiegészítést adják meg a könyvnek.

Igy a lélektannak fiziológiai alapját sok tekintetben elhanyagolja a könyv. Igaz ugyan, hogy Vágvölgyi ebben a tekintetben igen sokszor az általa megírt fejezetekben igyekezett pótlást nyújtani, de a fejezetek jó része olvasásra szánva, nem a tanultatásra alkalmas módon fejtik ki a kérdéseket. Az agyvelő, az idegrendszer csak érintve, de a lelki élet szempontjából kellőleg kifejtve nincsenek. Hogy milyen viszony van az inger és érzet között, szintén nincs teljes világításba helyezve. Csak annyi áll róla: „az érzetek erőfoka első sorban az őket előidéző érzék-
ingerek erejétől függ.“ (9. l.) A mozgásoknak keletkezési okuk szerint való megkülönböztetése: spontán, reflex, tudatos kifejező mozgások is hiányoznak. Az egyes lelki jelenségek körében tehető finomabb megkülönböztetésekre is több esetben szükség volna. A képzelésnél külön vehette volna az érzéki észrevételeinknek képzetekkel való kibővítését, kiszínezését, az illuziót. Az érzelmek körében különbséget lehet tenni rokonérzelem és rokonszenv között. Jellemző és jó tulajdonsága a könyvnek az a törekvés, hogy minden esetben az ismereteknek a lényegét igyekszik előtárni, de az a lényegkeresés nem kívánja azt, hogy a tudománynak elfogadott és biztos állításait sok esetben szűkítve adja és a szokásos, idegen műkifejezéseket is többször elhagyja. Nézetem szerint a könyv inkább egyebekben szenvedjen rövidséget, a fordító-szerző által olvasásra szánt fejezetek rövidüljenek meg (pl. „Az akarat uralma más emberek felett“ című 8 oldalas olvasásra szánt fejezet, mely a magnetizmus, spiritizmus és hipnotizmus csodáit tárja elő), de ebben a tekintetben a tisztan tanultatásra szolgáló fejezetek bővüljenek meg. Mindezek a hibák azonban oly kicsiny térre szorítkoznak, hogy a könyv használhatóságát alig érinthetik.

Kifogásolható gondolat ritkán fordul elő Vágvölgyi könyvében. Csak keveset tudok felsorolni.

„Képzeteknek érzetek nélkül való oktatását képzelésnek nevezzük.“ (4. l.) Amit ez alatt érteni lehet, nem fogadható el.

„Azt, ami idegeinkre hat, ingernek mondjuk.“ (5. l.) Határozottabban kifejezendő

„A különböző ingerek mibenlétéről, érzet által, mit sem tudunk meg.“ (7. l.) Nehezen érthető.

Az erkölcsi tudat című fejezetben arról beszél, hogy az olyan emberekről, akik úgy ítélnék, hogy a szükség-hazugság nem bűn és hogy a cél szentesíti az eszközt stb. azt mondjuk, hogy „a lelkiismeretről alkotott fogalmuk tág.“ (119 l.) Nem a lelkiismeretről alkotott fogalmuk, hanem a lelkiismeretük tag.

A példák közül is egy-egy elmaradhatna, illetőleg jobbakkal volna felcserélendő. „Hogy a tanuló nyugtalanul várja az óra végét“ (61. l.) az lehet igaz, de tankönyve talán mégse erősítse őt ebben a hibájában.

A könyv stílusa gondos. Csak elvétve akad egy-egy kifogásolható kifejezés vagy mondatszerkezet. Erőteljes, befolyás, előítélet, vagy: „Minthogy a képzeletnek az egész lelki életben olyan fontos szerepe van, a nevelőoktatás is feladatául tekinti a képzeletet *fejleszteni és fejlődése fölött őrködni.*“ (acc. c. int)

Kiállítása csinos.

Kevés fogyatkozása leszámításával Vágvölgyi könyvét olyannak ismerem el, amely határozott nyeresége tankönyvirodalmunknak. Lélektani tanításunk terén haladást képvisel.

Beyer József.

„**Egyetemes Történet**, tanító- és tanítónőképzők számára.“ Irta *Farkas Sándor*, a budapesti állami tanítóképző tanára. Első kötet. Ó- és középkor. Ára 3 korona. Budapest, 1904. Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) kiadása. A hivatalos bírálat alapján 1903./3421. eln. sz. alatt tanító- és tanítónőképző-intézetek számára engedélyeztetett.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1902. évi 40181. sz. rendelet az áll. elemi iskolai tanító- és tanítónőképző-intézeteknek új tantervet adott. Ez új tanterv szükségessé tette, hogy megnevezett iskoláink új tankönyvekkel láttassanak el. — Legelőször az I. évfolyamon kellettek a könyvek. Történeti kézikönyv csupán egy jelent meg, Farkas Sándornak fent nevezett egyetemes története. A róla megjelent hivatalos bírálat többek között így nyilatkozik: „...ez a tankönyv sem tökéletes, de mivel hibái kisebbek, s a tanító- és tanítónőképző részére kiadott új tanterv alapján készült egyetlen történeti mű eddig, nyeresége tankönyvirodalmunknak.“

Nyeresége tankönyvirodalmunknak: e véleményhez magam is csatlakozom. Hibák is vannak benne, az nagyon természetes. Vannak pedig, mert semmi sem tökéletes a nap alatt, azután meg az egész könyv nagyon gyorsan készült. — 1903. február 15-én hozta a „Hivatalos Közlöny“ az új tantervet, még utána új helyesírási szabályzatot is kaptunk, ne csodálkozzunk tehát, ha Farkas Sándor könyvébe egyes hibák belecsúsztak.

Egyes írási hibákat avagy következetlenségeket, annál kevesebb nyomdahibákat meg sem említek. Nem is céлом ez, de meg ezek könyvben helyre is hozhatók. — Maga a tankönyv alkalmazkodik az új tanterv követelményeihez s megfelel a tanítóképzők kívánalmainak. Tar-

talmilag színvonalon van, módszere, előadása jó, külső kiállítása megfelelő

Ami azonban az anyag feldolgozását illeti, éppen a tanterv értelmében volna egy kívánságom, az t. i., hogy a magyar dolgokat, különösen egyes helyekben, bővebben kellett volna tárgyalnia. Emlitek is néhányat. Pl. Szent István királyságát és egyházát, (esetleg Incét és Imrét,) azután az aranybullát, talán az Anjouk idejéből is egyet-mást, végül pedig Mátyás korát, a magyarországi renaissancet.

Általában a részeket mindenütt jobban kellett volna arányosítani. Az ó-kor kissé bő. Különösen terjedelmes aránylag a keleti népek története. Igaz, hogy alapjában véve nagyon tontos az is, de elveszi más részek tárgyalása elől az időt! A könyv első részénél igen résen kell állnia a tanárnak, mert különben körmére talál égni a dolog.

Mivel a könyvet ismertetem, legyen szabad elsorolnom azokat a helyeket, melyek akár a valóságnak meg nem felelnek, akár pedig bármiféleképen félreérthetők.

Babilóniánál ezt mondja: „Kr. e. 606-ig az asszirok hatalma alatt állottak; de ebben az évben Nabu-Kudur-Asszur királyuk alatt újból kivívták függetlenségüket. E nagy hódító 604-től 561-ig tartó uralkodása alatt” stb. Ebből is látszik, hogy Nabu-Kudur-Asszur 606-ban nem uralkodott. 606-ban Nabopolasszor volt a babilonok királya. (18. l.)

A zsidók történetében 60 évi barangolást említ. Én a magam részéről csak 40-ről tudok. (25. l.)

A 29. és a 93. lapon ellenmondás van. Egyszer így mondja: „így keletkezett Kr. e. 1500 körül Karthágó,” másszor meg így: „Karthágó, melyet Kr. e. a IX. században feníciai kereskedők alapítottak.” Úgy tudom, ez utóbbi a valószínűbb.

Midőn a patriciusok és a plebeiusok küzdelmeiről szól, ezt mondja: „Kr. e. 352-ben a plebeiusok már elnyerhették az összes tisztségeket, sőt a legfőbb papi méltóságot is.” Ez utóbbit, t. i. a főpapi méltóságot a Lex Ogulnia értelmében csak 300-ban nyerték el. (88. l.)

Helytelen ez a kifejezés: „(Sulla)... érkezett Epirusba, hol kirabolta Delphi és Olympia pénztárait.” (104. l.)

Augusztus császár nem „Kr. e. 14-ben,” hanem Kr. u. 14-ben halt meg. (114. l.) Nem délnyugoti Kárpátok ölén“-t, hanem délkeleti Kárpátok ölén t akar bizonyára mondani. (116. l.)

A konstantinápolyi híres templomnak nem „Zsófia-templom” a neve, hanem Sophia-templom. (Sophia-bölcsesség.) Igaz, hogy a Zsófia női név is eredetileg bölcsesség-et jelent, de a Zsófia név nem azonos a szóbanlevő templomnak Sophia nevével, mely azt mutatja, hogy a templomot az Isten bölcseségére építették. (138. és 139. l.)

Talán csak sajtóhiba lesz, hogy Kis Pipin uralkodási éve 714-768. A valóságban azonban 741—768. (167. l.)

VII. Gergelyről szólva a 175. lapon némi ellenmondás látszik. Ezt mondja: „az 1059-iki híres laterani zsinat... kimondotta, hogy a pápát ezentúl a bibornokok fogják választani.” Már két sorral lejjebb pedig így folytatja: „1073-ban a könnyen lelkesülő olasz nép által megválasztatta

magát VII. Gergely néven a pápai székre.“ Hát igaz, hogy Gergelyt a római nép is óhajtotta, de a bibornokok választották meg egyhangúlag.

Ugyancsak a 165. lapon tévesen ír az investitúráról: „A királyok nevezetesen eddig az egyházi jelvényeknek, a gyűrűnek és pásztorbotnak átadásával igttatták új méltóságukba a főpapat; miáltal külsőleg is kifejezterett a fejedelmek hűbéruasága a papsággal szemben. VII. Gergely nagyjelentőségű rendelete egyenesen ellentétbe helyezkedett a földbirtoklás módján nyugvó hűbérrendszerrel, mert általa a főpapság, mely minden keresztyén államban tekintélyes földbirtokkal rendelkezett, felszabadúlt volna a hűbéri kötelességek teljesítése alól.“

VII. Gergely nem akarta a főpapságot a saját uralkodójának tartozó hűbéri kötelezettség alól fölszabadítani, csak azt nem akarta úrnü, hogy a világiak *gyűrűvel és pásztorbottal* investáljanak; nehogy bárki is azt hihesse, mintha a földbirtokba való beiktatás egyszersmind lelki hatalmat is adna az illetőnek.

Ez nem is lehet másként. Csak így van meg a 167. lappal is az összefüggés, hol igen helyesen mondja el a wormszi konkordátumot ilyenformán: „Ez egyezés értelmében a püspököket ezután a káptalanok választották s a választás a király jelenlétében történt; a császár pedig nem gyűrűvel és pásztorbottal, hanem jogaával igttatta méltóságába az új főpapot.“ Ime.

Néhány uralkodó évszáma hibás. Ezeket a sorrendtől eltérve, csoportosítva említem meg. V. Henrik nem 1106—1115., hanem 1106—1125. uralkodott. (167. l.) A franciáknál Róbert nem 996—1081., hanem csak 1031-ig. (182. l.) VII. Henrik, angol király nem 1485—1511., hanem csak 1509-ig. (206. l.) IV. Valdemár, dán király nem 1346-tól, hanem már 1340-től uralkodott. (208. l.) I. Ulászló nem 1439-től, hanem 1440-től uralkodott. (212. l.)

Tévedés lehet a 171. lapon az a sor, melyben így szól: „...melynek ura, Komnenos Elek 1053-ban segítségért fordult a római pápához.“ Ez így nem lehet; nem pedig azért, mert 1053-ban a k. róm. birodalomban a makedón-ház uralkodik, még pedig IX. Konstantin. Komnenos Elek csak 1081-ben kerül uralomra.

A 187. lapon Horvátország meghódítását 1089-re teszi, holott az 1091-ben történt. Komnen János pedig Szt. Lászlónak nem a nővérét vette nőül, hanem Piroska leányát.

A 191. lapon az interregnum tárgyalásakor azt mondja, hogy „Németország királyait ez idő óta a fejedelmek választották, így tehát az ország választó monarchiává alakult.“ Ez így legalább is nem világos. Tudjuk, hogy már V. Henrik halála után Adalbert, mainzi érsek kezdeményezésére 10 fejedelem bizatott meg a törzsek részéről a királyválasztással. Ez a rendszer az interregnum idején továbbfejlődik s végre az aranybullában 1356-ban megszilárdul.

A 193. lapon így ír: „1330-ban azonban meghalt Szép Frigyes és innen kezdve Lajos egyedül kormányozta Németországot. A békeség azonban nem sokáig tartott, mert Lajos első olaszországi útja alkalmával letette az ellenséges indulatu XXII. János pápat s a császári

koronát a világi nemesség kezéből fogadta el;“ Ez megfordítva van helyesen. 1328-ban történt XXII. János letétele és a koronázás.

Megemlítem a 200. lapot is, melyen az interregnumra hivatkozva ezt mondja: „ez időben került Bajorország a Wittelsbach... család kezébe; holott a 177. lapon már megemlítette, hogy Bajorországot már Barbarossa Frigyes adta oda Wittelsbach Ottónak. (1180-ban!)

A 209. lapon: „Ottokár király halála után, 1278-ban a Luxemburg-család került trónra.“ A valóságnak megfelelőleg csak 1310-ről beszélhetünk; akkor tűntek le Csehországban végképen a Premyslidák.

Sajtóhiba lehet, hogy Michelangelo halála évéül 1574-et mond, holott az csak 1564-ig élt. (220. l.)

Felemlítek néhány olyan helyet is, melynél csupán a szó, a kifejezés nincsen helyesen megválasztva. Maga a tartalom emiatt nem mindig szenved, de a helyes megértés megnehezül.

Kiaxeszről mondja: „Ő pusztította el a lovas szkithákat.“ (33. l.) Talán csak visszaüzte őket? Vagy a 146. lapon ezt mondja: „Ebből az alkalomból maga III. Gergely pápa is a képtisztelők közé állott.“ III. Gergely ugyis oda tartozott. Vagy Konrádról mondja: „halála után épen Madarász Henriket ajánlotta királyul.“ (155. l.)

Iaz ilyenek — mondom — a tartalmat nem föltétlenül változtatják, meg azután könnyen korrigálhatók. Azonban kissé sikamlóssá lehet a 170. lapon előforduló ezen mondása: „...elfogult, buzgó és türelmetlen idő követte: a nagy vallásosság kora.“ Nagy vallásosság nem baj, de elfogultság, türelmetlenség igen. Amennyire kötelességünk küzdeni az elfogultság és különösen a türelmetlenség ellen, annyira vigyázzunk viszont arra, hogy ezen emberi gyarlóságokat a nagy vallásossággal össze ne zavarjuk.

A johannitákról a 175. lapon homályosan mondja: „előbb Cyprusra, majd Rhodusra, e század elején pedig Maltaszigetre szorultak; végre ezt is elvesztették...“ Előrebocsájtva azt, hogy „e század elején“ helyett valószínűleg múlt századot akart mondani tudjuk, hogy a johanniták 1522-ben vesztik el Rhodust s 1530-ban kapják Maltát, mely sziget 1798-ban Napoleonnak, 1800-ban pedig az angoloknak kezébe jutott. Így lehetne tehát mondani: „A johanniták előbb Cyprusra, azután Rhodosra, majd pedig Malta-szigetre szorultak, míg a múlt század kezdetével már ez utóbbit is elvesztették“...

Kiválasztottam azokat a helyeket, melyeknek főleg tartalma ellen vannak észrevételeim. Kritikát gyakorolni ugyan a legkönnyebb, de mivel ez Farkas Sándornak érdeméből azért épen nem vonhat le semmit sem, hiszem, hogy jó volt mégis mindezeket megemlítenem. Ugyis ha tankönyveinket végignézzük, sajnos, azokban bizony sokszor nem ilyen, de egyéb hibákat és ennél nagyobb számmal találhatunk. Mert az a baj, hogy tankönyveink — nem törődve azzal, hogy van-e szükség rájuk vagy nincsen, gombamódra teremnek és árasztják el az iskolákat.

Farkas Sándor könyvére szükség volt, szolgálatot tett is vele a tanítóképzőknek. S ha majd több tankönyvünk lesz is, mindig meg fogja állani köztük a helyét, mert el kell ismernünk, hogy sok jó tulajdonsága van. Tartalmával kellő színvonalon tartja az ifjuságot. Csopor-

tosítása, elrendezése következetes, világos. Mikor a könyvet először kezembe vettem, igen jó hatással volt reám különösen értelmes, kellemes előadása. Nem száraz, nem rideg tankönyv, hanem elejétől végig egységes egész, kellemes olvasmány.

Tárgyalásait helyesen vezeti. Mindig létesíteni iparkodik a földrajzi kapcsolatot. Bármelyik fontosabb népről szól, először megismertet röviden annak földrajzi helyzetével. Nem pusztá adatokkal halmoz el, hanem okoskodva, kutatva magyaráz mindenütt.

A többiek között jól jellemzi a főnikieket, az indokat, s ügyesen adja a mykenei kornak a képét. Ügyesen ír a királyok koráról (Róma), a rómaiak műveltségéről, a kereszténységről. A magyar részből a II. Géza halála utáni zavaros korszakot helyesen foglalja össze, Európa többi államai közül pedig helyesen és ügyesen ismerteti meg Angliának és Franciaországnak a 100 éves háború előtti történetével. Nagyon röviden ugyan, de szintén ügyesen ismerteti Európa államainak a császári és a pápai főhatalom hanyatlása, a hűbériség felbomlása utáni helyzetét. A renaissance általános ismeretét is találóan írja meg. A művelődést mindenütt külön fejezetekben összegezi s meg kell hagynunk, hogy amit ad, azt mindenütt elég sikerülten adja.

Az egész könyvnek szelleme megnyerő. Modora általában higgadt s ami történetnél a legfontosabb, fejtegetéseiben pártatlanságra, tárgyilagosságra törekszik.

Fankó László.

Földrajz, tanító- és tanítónőképző-intézetek használatára, az új tanterv szerint. Irta *Némethy Károly dr. Csillagászati és fizikai földrajz*. Ára 1 korona 60 fillér. Budapest, Lampel Róbert kiadása.

Amikor ennek a tankönyvnek ismertetéséhez fogok, az a cél lebeg szemeim előtt, hogy kimutassam előnyeit, melyek tankönyvül való használatára ajánlják s azokat a fogyatékoságokat, melyeket egy évi használata folyamán észleltem.

Elsősorban az előbbiekkal foglalkozom, melyek alapján utat tört magának a tanítóképző-intézetekbe s mik engem is rábitak arra, hogy az új tanterv életbeléptetése alkalmával, mint kizárólag a képzők számára megírt művet tankönyvül bevezessem.

Mindenekelőtt ára kenyerezett le; mi nagyon is szem előtt tartandó körülmény valamely tankönyvnek kiválasztásakor iskolafajunknál. Kisebb terjedelme is ajánlotta; heti két óra alatt egy 122 oldalas könyv játszva tanulható el, mi mellett időszaki és általános ismétlésekre is bőven jut idő; alkalmas tehát arra, hogy a tanított anyag alaposan meg is rögzíttessék. Nyomása kifogástalan; papirosa finom; magyarossága meg egyenesen kiváló tulajdonsága; bár egyéb hibák sűrűn fordulnak benne elő, mi azonban nem annyira a szerzőnek, mint inkább a korrektornak esik rovására. A képek meg különösen alkalmasak arra, hogy a könyv használhatóságát előmozdítsák. A szöveg között helyet foglaló 142 ábra, mint szemléltető eszköz, rendkívüli módon előmozdíthatja a tartalom megértését. S között képei szépek is, gondosan ki is vannak választva s annyira tiszták és sokoldalúak, hogy általuk a tankönyv valóban unikum

számba megy, vagy legalább semmiféle eddig megjelent más iskolai szakkönyv által tul nem szárnyalt. Mind oly előnyei ezek a könyvnek, melyek, ha tartalma is lépést tart a külső kiállítással, hosszú időre biztosíthatnák pozícióját képző-intézetünkben, mert megírása tankönyv-irodalmunknak egyenesen hasznára, sőt díszére válnék.

S mindezek dacára sajnálattal kell kijelentennem, hogy nem szerencsésen jártam el akkor, amikor a szóbanforgó könyvet tankönyvül kiválasztottam. Nem pedig azért, mert ha nincsenek is jelentékenyebb tárgyi hibái, de módszer kevés van benne s az anyag beosztása és földolgozása szempontjából annyira zavaros s emiatt nehézkes: hogy világos, összefüggő, egymásból folyó fejtegetés mellett kétakkora terjedelmet kényelmesebben s eredményesebben lehetne heti két órában eltanítani, mint ezt a kicsi kis művet. S én a könyvnek ezt a legsarkolatosabb hibáját a gyors munkának tulajdonítom s szerzőnek abbéli túlhajtott törekvésében találok, hogy *rövid* akart lenni. S az ebből folyó nagy buzgóságban, mit előszavában is kifejez, fölaldoz mindent: lényeges dolgokat hagy el s sok esetben lényegteleneken nyargal; egyes helyeken terjengőssé válik. Masutt meg az érthetőség rovására nagyon is rövid; egy-egy témát sok esetben be sem fejez, hanem átsiklik egy másikra, majd utóbb visszatér; oly fogalmakkal hozakodik elő, melyeket egyáltalában nem, vagy csak később magyaráz meg. Szóval tömören tárgyal s eme előnye mellett oly lényeges szervi hibákba esik, melyek a magyarázatot a tanárra s a tanulást a növendékre nézve gyötrelmessé teszik. Tanárra azért, mert előadásában elvégre is csak a tankönyv fonalát kell követnie; tanulóra meg amiatt, mert a sok esetben nem eléggé logikus átmenetből kifolyólag a természetes kapcsolatot, a betanulandó nagyobb anyagban, az egyes részletek között, nem mindenkor találja meg.

Azután meg *beosztást* illetőleg, az is hibája a könyvnek, hogy kevés benne az önálló fejezet. A csillagászati rész 13, a fizikai 14, az egész tankönyv tehát 27 fejezetre oszlik. Tessék ezt 60–65 órára felosztani! Hogyan magyarázza ezt meg a tanár s minő részletekben adja föl tanulásra leckéül s hogy állítsa ennek alapján össze a képesítő-vizsgálatokra a tételeket! Ilyen beosztás mellett természetes, hogy egyes részletek túlságos rövidék — mint pl. a 25. oldalon lévő *c)* fejezet, vagy a *b)* fejezet, az 54. meg a *B)*, *a)* szakasz az 59. oldalon; mások meg aránylag hosszúak. Így pl. a szárazföld vizeit 18 oldalon tárgyalja (75–93), a Föld belsejéről szóló rész is 9 oldalra terjed (66–75); holott mindkét esetben jobban jár vele el, ha az itt összetorlódtott sok fontos és érdekes anyagot, ha különben okozati összefüggésben vannak is, mégis külön-külön ismerteti s így terjedelmesebben ugyan, de egyuttal tüzetesebben is fejtegeti.

Hasonlóan elítélő kritika alá esnek a *borgiss* nyomása részletek is. Ezek az előszó szerint inkább elolvasásra valók, mint tanulásra; tehát egyszerűen ki is hagyhatók. Jól járna azonban a tanár, ha ezt a tanácsot követve csak a garmond-sorokat tanulatná be. Ezzel nemcsak majdnem a fele maradna ki a könyvnek, de általa némelykor ép a fontosabb részleteket nélkülözné a tankönyv. Ily módon az állócsillagokról

szó se lenne; elmaradna a fokmérés (az a kevés is, ami a könyvben róla van); a bolygókat névszerint sorolná föl csak, de érdemes, jellemző róluk nem mondatnék; a Hold leírása is kimaradna; a térképjelmagyarázatát tárgyaló rész is elesnék. A tengeráramlatok amugy is fogyatékos fejtegetése elmaradna, valamint ezeknek jelentősége is; a vulkánokról s földrengésekről meg ép kevés maradna tanulni való. Hasonlóképen adós maradna a könyv a bifurkáció, a különféle torkolatok magyarázatával, valamint a tavakról szóló rész is 8 sorra zsugorodnék össze (egészbzen sincs sokkal több róla írva) s a hó- és jégmezőkről is csak 38 sor volna a tanulnivaló. A hegyek magyarázata nem volna lényeges része a könyvnek, ugy a felhők osztályozása is csak az emlékezetre bizatnék; valamint az éghajlatokról szóló fejezet (115) is, mely különben $2\frac{1}{2}$ oldalra terjed, mindössze 16 sornyi komoly tudni valót ölelne fel.

Oly végtelenül bántó lekicsinylése ez a tanítóképző-intézeti színvonalnak, hogy legkevésbé sem bizonyítja be vele szerző „a tanügy iránt való buzgalmát és ügyszeretetét“, melyre első szavában hivatkozik, hanem inkább csak morzsákat hullat tudományából a tanítóképzőknek, hogy azokból növendékeink fogyatékosan táplálkozzanak.

Amikor az új tanterv szerint 3 évre van fölosztva a földrajz tananyaga s egy teljes esztendő áll rendelkezésre a csill. és fizikai földrajz földolgozására: nem 2357 sor való annak ismertetésére (miből 751 sor borgisz), hanem egy oly tankönyvet igényel ez, mely nem rövidítés, de amely azoknak a követelményeknek megfelel, melyeket a tanítóképző-intézetekkel szemben ez idő szerint támasztunk.

Hogy ezen általánosan tartott észrevételeimet be is igazoljam, áttérek a részletekre, melyeket ebben a könyvben kifogásolandóknak találok.

I.

A csillagászati részben már a 6. oldalon van erre alkalmam az *égtájaknál*, amikor a tájékozódást csakis a kompasz segítségével teljesíti, amellet meg figyelmen kívül hagyja, hogy ezt mint szemléltető eszközt csak akkor szokás használni, ha a természetben és a tanteremben való tájékozódáson már átestünk. Csak akkor vehetjük tehát elő, ha a tájékozás pontjait a szabad természetben s a tanteremben természetes módon, tapasztalati úton már megállapítottuk. S erre kiindulásul a Nap látszólagos járása vezet minket. Ez az eljárás a tanítás elemi fokán is. S bizonyítékul a Napot nem használja ki erre a szerző, nem is érinti; de a Göncölszekerét fölhozza; ezzel azonban oly térre kerül, ahol az előadás teljesen összekuszálódik. Beszél a délkörrel (7. l.) s vele kapcsolatosan megemlíti az egyenlítőt is, anélkül, hogy szükség volna egyikre-másikra is, mert semmikép sem függ össze sem az előzményekkel, sem az utóbb eltárgyalt anyaggal. Fölosztja az egyenlítőt 360 részre s említi, hogy az északi és déli sarkokon keresztül vonuló köröket délköröknek nevezzük; de hogy ezek a részek: *fokok* s hogy ezeken keresztül vonuló körök *délkörök* s hogy miért délkörök ezek, azt már nem mondja. Erről különben szükségtelen volt itt szólni, mert ugyis

rátér erre a 15. lapon, ahol a Föld köreinek során ugyis mód kínálkozik arra, hogy ezeket a fogalmakat a maguk helyén meg is magyarázza.

A Göncölszekerének a révén felsorolja azután egy füst alatt az égboltozaton látható összes *állócsillagokat*, de mert nem a maga helyén történik ez, oly fölületes az előadás, hogy csak figyelmes átolvasás után lehet rájönni arra, hogy nemcsak a 10. oldalon említett *Napok* az állócsillagok, de azoknak veszi a megelőző oldalon megnevezett csillagokat s csillagképeket is.

Az állócsillagokat külön fejezetben kellett volna tárgyalnia — érdemlegesen; s így nyertek volna ezek is — meg a tájékoztatás is; mert ily eljárás mellett felszínre kerültek volna egyéb momentumok is, melyekkel különböző körülmények között a természetben magunkat tájékozhatjuk.

Az *ég tüneményei* c. fejezet alatt (10. l.) az égboltozat mindennapi látszólagos mozgásáról beszél a szerző, de szerintem korán. Mert ennek a Földnek a Nap körül való forgása után volna a helye, amikor a tengely elhajlásáról a növendéknek már fogalma van s így érthetővé lesz rá nézve az égi egyenlítő, az égboltozat sark- és egyenlítői magassága (12). Igaz, hogy a Föld valódi mozgása kevésbé szembeütő, mint az égboltozat látszólagos mozgása, de ha megértetjük vele az előbbit, az utóbbiról is tisztább képet alkothat magának a tanuló s a szemléltetésül közölt 9. ábrát is sikeresebben használhatja föl a tanár előadása megvilágítására.

A 13. lapon a Föld alakja után minden átmenet nélkül a *fokmérés* következik. Odaveti, hogy a „fokmérés módszere abban áll, hogy fölveszünk két helyet, melyek u. a. délkör alatt fekszenek s meghatározzuk mindkét helynek geográfiai szélességét...“ Hogy mit ért a szélességi körök s a szélességi meghatározás alatt, azt csak a 14. és 15. lapon magyarázza meg, akkor, amikor tulesett egy fölösleges, nehézkes s a növendékekkel meg nem értethető részleten (trianguláció), mely a képzőkben a mértannak anyagát nem is képezi, tehát a földrajz keretében sem magyarázható meg. Borgisz betűkkel van ugyan szedve, tehát ki is hagyható; de így meg fölösleges s csak arra való, hogy egyik-másik növendék a tanárt esetleg oly magyarázatra provokálja, mit a növendék az I. osztályban meg sem érthet: végeredményében csak azért, hogy a délkör egy fokának a hosszúságát általa kiszámítsuk.

A *Föld nagyságával* is egyszerűbben végezhetett volna a szerző. Ahelyett, hogy tárgyalja, mint nem lehet s mint nem szükséges egy foknak a hosszúságát megmérni, jelentse ki egyszerűen, minden fölösleges bevezetés nélkül, hogy mérések alapján $1-1^0 = 111^{306}$ kmt. tesz ki s ennek az alapján számítsa ki azután az egyenlítő hosszúságát, a Föld fölületének és köbtartalmának nagyságát.

De mielőtt ezt megteszi, tárgyalnia kell (de rendszeresen, nem pedig össze-vissza, mert a 46. oldalnak is jutott belőle, a térképekkel kapcsolatosan) a Föld köreit, elsősorban az egyenlítőt s az első délkört (ferrói, grenwichi stb.); ezzel kapcsolatosan a Földnek észak-déli s nyugot-keleti ketté osztását; a felező vonalaknak fokokra való osztását; egy-egy foknak a nagyságát; a fokokon keresztül húzott szélességi és

hosszúsági köröket anélkül azonban, hogy a földöveket itt tárgyalná, mert ez a Föld mozgásával kapcsolatosan magyarázható meg csak, amikor helyén lesz annak is a kiemelése, hogy a terítő- és sarki körök miért neveztetnek meg külön és miért van ezeknek különös jelentőségek a szélességi körök sorában?

De azután ne is menjen tovább, míg a föntiek alapján a fokmérést is le nem tárgyalta, mellyel szerző, valamint a megelőzőkkel is, keveset törődik, úgyszólván semmit, csak egy ábrát (12.) közöl erről, ahelyett, hogy tüzetesen foglalkoznék vele. Használja föl a szélességi köröket valamely helynek az egyenlítőtől való távolságának, a hosszúsági köröket meg az első délkörtől való távolságból kifolyólag az időkülönbségek kiszámítására.

Hogy azonban azt megtehesse, ismertetnie kell a teljesen fölszerelt *globust* s módszeresen bemutatni rajta a rézdélkör segítségével az eljárást a fekvés meghatározására s az óramutatóval az időkülönbségek s az ezekkel egybefüggő egyéb dolgok kimutatására stb.

Ha a földgömb szerkezetével a tanuló ily módon megismerkedik, a Földnek a 16. lapon tárgyalt *napiforgását* is könnyebben meg fogja érteni, minek bebizonyítására többek között a *lég- és tengeráramlatokat* is fölhozza; de, míg az elsőkre kimerítően tér ki, az utóbbiakról mit sem szól (17.). Ugyancsak elmulasztotta rámutatni azokra az okokra is, melyek következtében a Föld sarkainál belapult s melyek az egyenlítőnél azt viszont kidomborították. Ha a Föld alakjánál nem utalt erre, meg kellett volna ezt tennie itt, ahol helyén van, mert a Földnek szferoid alakja tengelye körül való forgásából származik.

A Napnak a *középtávolságáról* is megemlékezik ugyan, de nem mondja meg, hogy a Föld útja ellipszis alakú s hogy a Nap körül való mozgásában kétféle távolságban van. Hogy ennek folytán napközben (jan. 1.) gyorsabban s naptávolban (jul. 1.) lassabban halad, megint elhallgatja, csak sejteti a 25. lapon, amikor a Kepler-féle elméletről szólva megjegyzi, hogy a bolygóknak ellipszis alakú pályájukon nem egyenletes, hanem változó mozgásuk van.

Azt sem mondja, hogy a Nap tömege minő anyagból áll s megemlékezik az *eklíptikáról* (20) anélkül, hogy beszélt volna róla eddig; ezt ismét csak utólag, a 21. lapon teljesíti.

A *Föld keringését* hosszadalmasan magyarázgatja, miközben többször nagyon zavaros az előadás. Jobb volna, ha rövidebben szólna róla s a Föld különböző helyzetéből kifolyólag a Föld megvilágítását s melegítését, tehát az évszakok támadását s a napszakok eltérő hosszúságát egyszerre tárgyalná.

A *gravitáció* törvényével kapcsolatosan (26. l.) nem említi azt sem, hogy a testek röperejőknél fogva el akarnak röpdülni, de a Nap vonzóerejénél fogva meghatározott pályán kénytelenek a Föld s a többi bolygó is a Nap körül keringeni.

Ezt legjobb lett volna a *Laplace-féle* elmélettel megkezdeni s a naprendszer kialakulását a kaotikus tömegeből kimagyarázni s ebből kifolyólag a kettős erő érvényesülését: a Nap vonzó, és a bolygók röpdülni

erejét is tárgyalni. Ugyiszintén nem tesz különbséget a belső és külső bolygók között, valamint arra a szembetűnő eltérésre sem utal, mely szerint a belső bolygók kisebbek és sűrűbbek, míg a külsők nagyobbak és ritkábbak; s hogy a külsőket útjukban több mellékbolygó kíséri, mint a belsőket.

Erről az elmélettről azonban mit sem szól; valamint a *planetoidák* számát sem hozza fel; a Sa'urnus gyűrűjéről meg szintén nem értott volna néhány szót szólni kézzelfogható megmagyarázására annak, hogy a mellékbolygók a főbolygókból gyűrűszerűleg hogy is alakultak ki.

Az *üstökösökről, hullócsillagokról* stb. (30. l.) külön kellene szólni. Az elsőikkel nagyon gyorsan végez. Nem írja meg, csóvájuk miért és hogyan képződik; magjuk mily anyagból áll? Tünetéyes gyorsaságukat is ellhallgatja s azt a magyarázatot is, melyet a nép megjelenésükhöz fűz. A Biela-féle üstökösöt meg sem nevezi; pedig ezt érdekes lett volna példaképen fölhozni arra nézve, hogy az üstökös miként szakadhat kétfelé és semmisülhet meg stb....

A *Hold fényváltozatairól* szólva (40) a Hold útjánál jó lett volna megemlékezni az időtartamról, mit éjszaka ez az égi vándor az égboltozaton láthatóan eltölt s hogy melyik fényváltozat alatt az égboltozatnak melyik felén látható. Mert ezzel a magyarázattal eloszlatjuk a látszatát annak, mintha pl. holdtelés alkalmával a Hold a nyugati szemhatárról kelve, estéről-estére, mintegy kelet felé haladna az ég boltozatán — visszafelé.

A *napfogyatkozásról* (42. l.) mint tünetényről csak nagyon keveset mond. A teljes napfogyatkozásnak ép úgy kellett volna okát adni, mint a gyűrűsnek — csak az ellenkezőből: a földközlelől indulván ki.

A *helyi és zónaidőnél* (44. l.) súlyt kellett volna inkább helyezni az egyes fokokra, mely útát 4'-nyi időközben tesz meg forgásában a Föld s ennek alapján kihozni belőle a 15°-os zónát, mely könnyebb számítás okából vétetik alapul, mivel ép egy órának (15×4'=60') felel meg. Ily alapon érthető lesz az egész Földnek 24 zónára való fölosztása s az is, hogy Európára három esik belőle.

A *juliáni naptárról* szóló fejezetben hibás a szökőnapnak február 28-a után való beiktatása; mert Julius Caesar ezt a napot eredetileg febr. 23. és 24-ke közé szuratta be: innen *Mátyás ugrása*, mert szökőévben Mátyás napja 24-kéről 25-ére ugrik.

A juliáni naptár előtt a római időszámításról is kellett volna szólni, különösen abból az okból, hogy az egyes hónapok elnevezésének megmagyarázására kínálkozó alkalmat megragadjuk.

A *Gergely-féle naptárnál* meg nem maradhat el annak a kiemelése, hogy az 1582-ben beállott 10 napos differencia most már miért rúg 13 napra mint a kétféle naptár közötti időszámításnak folyton növekedő különbözete.

Föl kellett volna hozni a törökök időszámítását s a zsidókét abból a szempontból is, hogy utóbbiak még mindig a régi holdév szerint számítják a napévet s a különbözet kiegyenlítéseül, időközönként 13 hónapos éveket vesznek.

Az *állandó és változó ünnepeknek* a naptárban való beállítás módját sem lett volna szabad mellőzni.

A *projekcióknál* (47 l.) az egyenlítői vetítés ábrája hibásan van jelezve 29-nek 27 helyett, a központinak meg nincs ábrája. Egyáltalán minden projekciónak föl kellett volna hozni az előnyeit, hátrányait s melyiket mikor és hol használják?

Hibázatom, hogy nem tette szóvá a hegy- és vízrajzi, a politikai, közlekedési, népesedési stb. térképeket s nem terjeszkedett ki a domboru térképekre sem, valamint figyelmen kívül hagyta mindazokat a dolgokat, melyek gyakorlati vonást adhatnának a tankönyvnek. Hiszen az új tantervnek egyik legsarkalatosabb követelménye, hogy módszeres utasításokat nyerjenek a növendékek nemcsak a módszertan alapján rendszeresen, hanem minden egyes studiumnak, így a földrajznak is a keretében, minden egyes szaktanár részéről, az egyes részletek előadása alkalmával.

S ezt a könyvirónak szemelőtt kell tartania, különösen annak, ki tanítóképző-intézetek számára bocsát forgalomba tankönyvet; mert olyanok használják művét, kiknek nemcsak módszeresen tanítaniok, de módszeresen tanulniok is kell. Ha ily szempontokra nem terjeszkedik ki, szerfölött megnehezíti vele a tanár munkáját, kinek ilyformán nagyon sok oly dolgot kell magyarázni, mi a könyvben nincsen meg; ami így vagy elmosódik, vagy kénytelen jegyzeteket iratni, mit ellenőrizni nagyon bajos s mit egy miniszteri utasítás nagyon helyesen meg is tilt.

S a gyakorlatiasságnak ezt a színezetét nemcsak a térképeknél nélkülözi a tankönyv, de helyszínelés (tanterem, iskolaház, község stb.) körül is, amiről egy árva szó sem esik; valamint azokban a számításokban is, melyeket a globus, tellurium, planetárium fölhasználásával eszközölhetünk, pedig ezekre a szempontokra a tanterv a tanítóképző-intézetekben kiváló súlyt helyez!

Csáktornya.

(Folytatjuk.)

Zrinyi Károly.

EGYESÜLETI ÉLET.

A győri közgyűlés előkészítése.

Pár nap múlva megnyílik a tanítóképző intézeti tanárok egyesületének győri közgyűlése. Amint a jelek s az alább közölt adatok mutatják, ez a közgyűlésünk egyike lesz a legnépesebbeknek, sőt népességben talán fölül fogja mulni valamennyit. Készséggel ismerjük el, hogy ebben a főérdem Győrvaros vendégszerető közönységét s a fáradhatatlan buzgalmú rendező bizottságot illetendi meg. Honoráljuk is az ő lelkes tevékenységöket azzal, hogy *valamennyien, akiket csak valamely súlyos körülmény vissza nem tart, részt vegyünk a közgyűlésen.* Legyen

a közgyűlés nemcsak a győri közönség és rendező bizottság, hanem a mi lelkeségünk bizonyága is.

A győri közgyűlés napjai azonban nemcsak az ünnepeket s a testvéri szeretet megnyilatkozásait jelentik számunkra, hanem *a komoly munkát is*. Kitűzött tételeink mindenike komoly megfontolást és mélyreható tanácskozást kíván s helyes megoldásukból a tanítóképzés határán is messze túlterjedő fontos ügyek előmozdulása függ. *A gyermektanulmány* közérdekű ügye az egész nevelésnek s a tudományosságának. Örvendünk, hogy a tanítóképző tanárok ez ügy felkarolásában s kidolgozásában elől járnak. Erre különben, mint pedagógusok, hivatottak is. *A tanítóképző intézeti tanárképzés és képeztetés* a tanárok erkölcsi és anyagi érdekein, a tanítóképzés egyetemes és nemzeti irányú fejlődésén kívül az egész népoktatás egységes fejlődésének, sőt bizonyos vonatkozásaiban a népműveltségnek is kérdése. Magas szempontok szerint kell megoldanunk e kérdést. Erre hivatott győri közgyűlésünk. *Az ifjúsági könyvtárak ügye* a pedagógiai kérdésen kívül általában a közműveltség magasabb színvonalra emelkedésének, tartalmasabbá válásának kérdése. Ezért nagyon is méltó a tanítóképző tanárok, sőt a közműveltség iránt érdeklődő minden egyén beható figyelmére. Az egyesületi életünk körében fölmerült *személyi ügyeket* is úgy kell megoldanunk, hogy abból egyesületünkre nézve ne hátramaradás, gyöngeség, hanem előhaladás és megerősödés származzék.

Bizunk a tanítóképző tanárok, a közgyűlés bölcsességében, hogy mindez ügyek a legjobb irányban, a köznek javára és fölvirágoztatására fognak megoldatni.

* * *

A közgyűlés érdekében a rendező bizottság a következő felhívást intézte az egyes tanítóképző tanárokhoz:

„Tisztelt Tagtárs! A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete idei közgyűlését tudvalevőleg Győrött fogja megtartani. Egyesületünk ezen elhatározása a közgyűlés előkészítésének és rendezésének megtisztelő feladatát rója a tanítóképzés győri munkásaira.

Ezen feladat sikere jobb megoldása céljából

Gróf Laszberg Rudolf főispán,

Gróf Széchenyi Miklós megyés püspök és

Fehér Ipoly pannonhalmi főapát védőségével

a győri társadalom és tanügyi világ kebeleiből egy rendező bizottság alakult, amely mindent el fog követni, hogy a közgyűlés sikerét előmozdítsa.

A közgyűlés sikere azonban nemcsak ezen rendező-bizottság tevékenységétől, hanem első sorban magától a tanítóképző-intézeti tanárságtól függ! Mert a rendezés körül kifejtendő minden fíradalmunk eredménytelen marad, ha az egyesület tagjai és általában a tanítóképzés munkásai a közgyűlést lehetőleg *teljes számban* fel nem keresik. Ezen felfogásunk alapján azon kérelemmel fordulunk igen tisztelt Tagtárshoz, szíveskedjék a szóban forgó közgyűlés sikerét becses megjelenésével előmozdítani.

A közgyűlés értékét a rendező-bizottság azáltal is emelni óhajtja, hogy *kirándulást vezet* a közel fekvő és mind kulturális, mind történelmi szempontból annyira nevezetes *pannonhalmi főapátság és milleniumi emlék megtekintésére.*

A rendező-bizottság azon kedvező helyzetben van, hogy a közgyűlés tagjainak elszállásolásáról, étellemezéséről minden valószínűség szerint díjtalanul gondoskodhatik. Az egyesület elnöksége pedig féljegy váltására jogosító igazolványról gondoskodik azok részére, akik ez ügyben hozzáfordulnak. Ezzel lehetővé van téve, hogy az ország legtávolabb vidékein lakó Tagtársaink is részt vegyenek a közgyűlésen.

Bővebb tájékoztatásul közöljük egyszersmind a pünkösdi ünnepek alatt tartandó közgyűlés *részletes programját:*

Május 22-en délután 6 órakor *előértekezlet* az állami tanítónőképző-intézet zenetermében (Schwarzenberg-utca 11.) Az előértekezlet után ismerkedés.

Május 23-án délelőtt 9—1 óráig *közgyűlés.* (Tárgysorozatát az előértekezlet állapítja meg.)

Május 23-án délután 2 órakor közebed.

Május 23-án délután 5 órakor a város megtekintése.

Május 23-án este 8 órakor közvacsora.

Május 24-én délelőtt 9—11 óráig *közgyűlés.*

Május 24-én délelőtt 11 órakor villásreggeli a vasuti állomáson.

Május 24-én déli 12 órakor *indulás Pannonhalmára,* (II. oszt. féljegy oda-vissza 80 fillér.)

Május 24-én esti 8¹/₂ órakor *indulás Pannonhalmáról Győrbe,* megérkezés 9¹/₂ órakor.

Munkánk megkönnyítése céljából tisztelettel kérjük a közgyűlésen részt venni szándékozó Tagtársat, *szíveskedjék elhatározását a rendező-bizottság titkárával, (Mohar Fózsef Győr)* legkésőbb május hó 1-éig közölni, annak bejelentésével, hogy:

1. Érkezéseinek mi lesz pontos ideje?
2. Az elszállásolásra vonatkozólag mik az esetleges kívánságai?
3. A pannonhalmi kiránduláson részt vesz-e vagy sem?
4. Mikor szándékozik Győrből távozni?

Amidőn tisztelt Tagtárs szíves válaszát kérjük, tisztelettel maradtunk a rendező-bizottság nevében stb.

Győr, 1904. évi április 10-én.

Goda Béla,
alispán; r.-b.-i társelnök.

Kuliszeky Ernő,
kir. tanfelügyelő;
rendező-bizottsági elnök.

Vennesz Jenő,
h. polgármester r.-b.-i társelnök.

Haller Fózsef,
kir. kath. tk.-int. igazg.
r.-b.-i helyettes elnök.

Karsay Folan,
áll. tnőképző-int. igazgató
r.-b.-i helyettes elnök.

Mohar Fózsef,
áll. tnőképző-int. tanár;
rendező-bizottsági titkár.

Holczmann Ferenc,
áll. tnőképző tanár;
r.-b.-i jegyző.

Öveges Kálmán,
kir. kath. tképző tanár;
r.-b.-i jegyző.

A Tanítóképző Int. Tanárok Orsz. Egyesületének Elnöksége pedig a következő körlevelet intézte a testületekhez:

Mélyen tisztelt Tanártestület! A Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete a folyó év május havában, a pünkösdi ünnepek alatt, Győrött fogja megtartani VIII. rendes közgyűlését.

Eddigi közgyűléseink mindenike kedvező alkalmul szolgált arra, hogy a kartársi összetartozóság érzetét ápoljuk, erősítsük s emellett megvitassuk a tanítóképzés ügyét előmozdítani hivatott kérdéseket; bizvást remélhetjük ezúttal is, hogy ez évi közgyűlésünknek hasonlóan kedvező leend a hatása a tanítóképzés fejlesztésére.

A közgyűlés tárgyaiul a választmány által kitűzött tételek: *a gyermektanulmányozás ügye, az ifj. olvasmányok és könyvtárak, a tanárképesítés*, mind fontos, aktuális kérdései a tanítók képzésének, s míg ez közgyűlésünk tartalmasságát biztosítja, addig a helyi rendezőbizottság buzgalma és áldozatkészsége lehetővé teszi, hogy ottani tartózkodásunk más tekintetben is kellemes és tanulságos legyen.

Midőn tehát m. t. Tagtársainkat a közgyűlésre az elnökség nevében is meghívni szerencsénk van, egyben felkérjük, hogy az elszállásolás előzetes elrendezése végett Mohar József áll. tanítónőképző int. tanárnál (Győr) jövetelüket május elejéig bejelenteni sziveskedjenek.

Azon tagtársaink, kiknek *arcképes vasuti igazolványuk nincs, kedvezményes jegy váltására jogosító igazolvány kieszközlése végett* sziveskedjenek *Sztankó Béla* főtitkárhoz (Budapest, I. ker., Mozdony-u. 7.) fordulni.

A közgyűlés napirendjét a Magyar Tanítóképző f. é. májusi (V.) száma fogja közölni.

Előzetes tájékozással legyen szabad közölnünk, hogy az elnökség s a választmány fővárosi tagjai május 22-ikén, *pünkösöd 1. napján a déli gyorsvonattal* fognak indulni.

Kiváló tisztelettel maradtunk stb.

Budapest, 1994 április 27.

Dr. Kovács János,
elnök.

Sztankó Béla,
főtitkár.

* * *

Végül ide iktatjuk azon kartársaink névsorát, akik a hozzánk juttatott „*Győri Hírlap*“ szerint május 6-ig jelentkeztek a rendező bizott ságnál.

Dr. Kovács János, pedagógiumi tanár, egyesületi elnök, Sztankó Béla, áll. tanítóképző tanár, főtitkár, Nagy László áll. tanítónőképző intézeti igazgató, szerkesztő, Dr. Kiss Áron kir. tanácsos, pedagógiumi igazgató, Dr. Hermann Antal egyet. m. tanár, Rohn József pedagógiumi tanár, Lovcsányi Gyula pedagógiumi tanár, Dr. Vangel Jenő, egyet. m. tanár, Dr. Gyulai Ágost pedagógiumi tanár, Oherolly János pedagógiumi tanár, Szabó Gábor pedagógiumi tanár, Németh Sándor pedagógiumi tanár, Dr. Katona Lajosné, Thuránszky Irén áll. tanítónőképző intézeti

igazgatónő, Lubinszky Emilia tanárnő, Ribiczey Erzsébet tanárnő, Eitner Ludmilla tanárnő, Palágyi Lajos tanár, Bittenbinder Miklós tanár, Dr. Baló József áll. tanítóképző int. igazgató, Miklós Gergely áll. tanítóképző int. tanár, Horvay Ede áll. tanítóképző int. tanár, Farkas Sándor áll. tanítóképző int. tanár, Geőcze Sarolta, Fröbel féle tanítónőképző int. tanárnő, Fülöp Aronné, Sargavy Erzsébet tanítónőképző int. tanárnő, Pataki Vilmos Fröbel-fele tanítónőképző int. tanár, Lustig Emma fővárosi polg. isk. tanítónő, Bittenbinder Sarolta, Lövy Irma, Kerecsy György, Folenta Lajos, Pinkert Zsigmond, Sághy Tamás tanítóképző intézeti tanárjelöltek Budapest

Láng István kir. tanfelügyelő Magyaróvárról.

Lőrinczy György kir. tanfelügyelő Komáromból.

Scherer Sándor áll. tképző int. igazg., Mihalicska István áll. tképző int. tanár, Kiss József áll. tképző int. tanár Bajáról.

Margitay József áll. tképző int. igazgató, Zrínyi Károly áll. tképző int. tanár, Tömör Boldizsár áll. tképző int. tanár, Dekány Mihály áll. tképző int. tanár Csáktornyáról.

Moyzes Miklós áll. tképző int. tanár Csurgóról

Orosz István ev. ref. tképző int. igazg., Nagy József ev. ref. tképző int. tanár Debrecenből.

Boga Károly áll. tképző int. igazgató, Kolumbán Samu áll. tképző int. tanár, Lazarics János áll. tképző int. tanár Déváról.

Guzsvenitz Vilmos r. k. tképző int. igazgató, Nemesszeghy István r. k. tképző int. tanár Esztergomból.

Csepreghy Endre áll. tképző int. igazg. Senyey József tképző int. tanár, Sztodolnik János tképző int. tanár, Mogyoró János tképző int. tanár Félegyházáról.

Aranyi Antal áll. tképző int. igazgató, Amler Antal tképző int. tanár, Forberger Árpád áll. tképző int. tanár Iglóról.

Hegedüs (Herchl) János r. kath. tképző int. igazgató Kassáról.

Krausz Sándor, Versényi Gabor, Gerencsér István állami tanítóképző intézeti tanárok Kolozsvárról.

Nagy Iván, Thaisz Lajos, Niernsee József áll. tképző int. tanárok Losoncraól

Kovássy Zoltán áll. tképző int. igazgató, Báthory József, Irsa Béla, Tanfi Iván áll. tképző int. tanárok Máramarosszigetből.

Bergmann József, Sztankovics János, Bakos János, Glünl Ágost áll. tképző int. tanárok Modorból.

Varga József ev. ref. tképző int. tanár Nagy-Kőrösről.

Láng Mihály áll. tképző int. igazg., Köveskuty Jenő, Amberg József, Kardhordó László, Jankó László, Józsa Károly, Sarudy Ottó, Juhász Imre, Kraft József tképző int. tanárok Pápáról.

Wollmann Elma áll. tnőképző int. igazgatónő, Kolbainé Fieba Izabella, Herczeg Kamilla áll. tnőképző int. tanárnők, Belányi Tivadar, Menich Antal tképző int. tanárok Pozsonyból.

Hódossy Béla tképző int. tanár Sárospatakról.

Kapi Gyula ág. ev. tképző int. igazg., Papp József, Simkó Endre ág. ev. tképző int. tanárok Sopronból.

Dr. Veszely Ödönné, Balajthy Ilona tnőképző int. igazgatónő,
dr. Veszely Ödön főreáliskolai tanár Szabadka.

Ujváry Mihály áll. tképző int. igazg. Székelykeresztúrról.

Mészáros Jenő, Grész Ernő, Rónay Sándor tképző int. tanárok
Temesvárról.

Somogyi Géza áll. tképző int. igazg., Balázs Endre, Párvy Endre,
Dittert Ferenc áll. tképző int. tanárok Znióvárjáról.

Ezek csekély kivétellel részt fognak venni a pannonhalmi kirán-
dulásban is.

Egyesületünk a közoktatási miniszternél.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választ-
mánya április 28-án tisztelgett *dr. Berzeviczy Albert* vallás- és közokta-
tási miniszter úrnál, amikor két rendbeli folyamodványban kérte az állami
tanítóképző-tanárok fizetésének végleges és méltányos rendezését. Az
első folyamodványban kértük a Széll-féle fizetési törvénynek végrehajtá-
sát az állami tanárookra nézve; a második folyamodványban kértük a
segédtanári és segédtanítónői állásoknak öt év alatti ujjszervezését rendes
tanári (tanítónői) állásokká. A küldöttség vezetője *dr. Kovács János*
elnök volt. A küldöttségben tizenkét fővárosi egyesületi tag vett részt.
Dr. Kovács János a miniszter úrhoz a következő beszédet intézte:

„Első folyamodásunk általános jellemű és a fizetésügynek *végleges*
rendezését kéri azon az alapon, amely a múlt évben a képviselőház
pénzügyi bizottságában már letargyalt törvényjavaslatban van lefektetve.
Az a törvényjavaslat nem ígér ugyan semmi különleges kedvezményt a
tanárságnak a többi tisztviselővel szemben, csupán az eddigi relatiót
tartja fenn közöttük a javadalmazás *mértékében*, de amit ad, azt a tanári
szolgálat természetéhez alkalmazandó olyan *rendszerben* adja, amely arány-
lagosan és mások sérelme nélkül juttatja mindenkinek azt, amit szolgál-
latával kiérdemelt. Főleg ennek az új rendszernek tulajdonítható, hogy
Magyarország tanársága ama törvényjavaslatot osztatlan megnyugvással
fogadta, mert megszüntetését látta benne mindama visszasságoknak,
amelyeket a tanári állással diszharmóniában álló rangosztályos rendszer
a legigazságosabb végrehajtás esetében is maga után vont.

A múlt év végén a magas kormány, a gyors segítségnyújtás szem-
pontjából indítatva. pótlékkal segítette a tisztviselők helyzetén. Hálásan
ismerjük el ezen szempont humanus voltát, de arról kellett meggyőződ-
nünk, hogy amidőn a tanárok pótlékainak kimérése is a rangosztályos
rendszer alapján történt, ezzel a rendszerből folyó aránytalanságok még
nagyobb mértékűekké, még feltűnőbbekké lettek, és ez csak erősítette
bennünk azt az óhajtást, vajha az ideiglenes állapotot minél előbb föl-
váltaná az új rendszer szerinti végleges rendezés. Arra kérjük mély alá-
zattal Exciádat, hogy bölcsességét, nagy befolyását kegyeskedjék ebben
az irányban a tanárság javára érvényesíteni.

Második folyamodásunkban a tanítóképző tanárság egy különleges
bajának orvoslását kérjük. Ez abban áll, hogy a tanítóképző tanárság-

nak több mint egy 3-ada a rendesnél alacsonyabb dotációval mint segéd-tanár, ill. segédtanítónő teljesít szolgálatot. Ezen állapot megszüntetése végett a fizetési törvényjavaslat tárgyalásakor a képviselőház pénzügyi bizottsága Nagyméltóságodnak is hathatós rámozgatásával azt a javaslatot vette föl jelentesebe, hogy 5 év alatt 66 segédi állás rendessé szerveztesse át. Az ott preliminált 5 évből már a második telik el anélkül, hogy ama javaslatból bármi is megvalósulhatott volna, sőt az azelőtti években már megindult lassu javítás is megakadt úgy, hogy a már akkor 4 évre lepadt segédi szolgálat megint 6 évre emelkedett fel. Mely alazattal kérjük, hogy ez átszervezések rendezését, mint olyat, amely a fizetés rendezésétől teljesen független. kegyeskedjék már a legközelebbi költségvetési törvényben megindítani.

Engedje meg végül Exciád, hogy e mostani ittlétünk alkalmát megragadva, mély tisztelettel üdvözöljük azért a kulturhistóriai fontoságú elhatározásáért, hogy a Népoktatási Torvényt a nemzeti nevelés intenzitása érdekében revízió alá veszi. Egyesületünk működésének is ez volt egyik irányító eszméje s azért tiszteletteljes üdvözetünkben a hazafiak lelkesedése mellett a szakemberek öröme is megszólal. Az Isten segítse Exciádat, hogy nagy elhatározását tette érlelhesse!

Dr. Berzevicsy Albert vallás- és közoktatási miniszter úr körülbelől a következőleg válaszolt:

„Fogadják első sorban is köszönetemet azon szíves üdvözetért, amelyben engemet a népoktatási törvény módosítása tárgyában megindított munkálataimért részesítettek. A tervezett törvényjavaslat részletei ma még nem közölhetők; annyit azonban mondhatok, hogy annak leglényegesebb pontjai éppen a tanítóképzéssel foglalkoznak. *Ha a törvényjavaslat nem is fog kielégíteni minden várakozást; azt azonban hiszem, hogy a tanítóképzés és képeztés terén figyelemre méltó változásokat és eredményeket fog létrehozni.* Ami a tanítóképző-tanárok fizetésének rendezését illeti, erről a nézetem az, hogy ez az ügy csak az összes tanárság fizetés-rendezésének keretében oldható meg. Az én törekvésem az, hogy ez a végleges rendezés *mielőbb bekövetkezzék* s hogy ez a tanárságra s így a tanítóképző tanárságra nézve is *megnyugtató legyen.* Természetesen. az anyagi kérdésekben az állam teherviselő képességét is fontolóra kell venni.“

Választmányi ülések jegyzőkönyve.

I. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1904. évi április hó 18-án tartott ülésén.

Jelen vannak dr. Kovács János elnöklete alatt: *Katonáné Thuránszky Irén, Nagy László, Miklós Gergely, Palágyi Lajos, Horvay Ede, Pataki Vilmos, Fülöp Áronné, Farkas Sándor, Keressy György, Gokler Antal, Eitner Milla, Bittenbinder Miklós, Sztankó Béla, Németh Sándor.*

1. Elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy Erdődy János, a kassai róm. kath. tanítóképző volt igazgatója, Imre Lőrinc, az említett intézet tanára; Bárány Gyula, a csurgói áll. tképző igazgatója; Felméri Albert, a kolozsvári áll. tanítónőképző tanára, mindannyian egyesületünk rendes, illetőleg választmányi tagjai elhaláloztak. Jelenti továbbá, hogy Felméri A. ravatalára, ki egyesületünknek két éven át tisztviselője is volt, az elnökség az egyesület nevében koszorút küldött.

Szomorú tudomásul szolgál s a választmány az elhunytak emlékét s haláluk fölött érzett részvétét jegyzőkönyvbe igdatni határozza.

2. Főtitkár jelenti:

a) Az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Fuhász* Imre és *Kardhordó* László, áll. tkp. tanárok, Pápa; *Klinda* Károly gyakorló isk. tanító, Esztergom; *Fintér* Rafael róm. kath. tnőképző int. tanár, Pozsony; *Pinkert* Zsigmond tk. tanárjelölt, Budapest.

A választmány jelentkezőket örömmel igdatja rendes tagjai sorába.

b) György Aladár vál. tag jelen ülésről iörtént elmaradását levélben menti ki.

Tudomásul szolgál.

c) A győri közgyűlés helyi bizottsága megalakult s a közgyűlésre minden egyes tagot külön meghívott. Ezzel kapcsolatban jelenti, hogy az elnökség is fog meghívást intézni minden képző tanártestületéhez.

d) A közgyűlés programjára vonatkozólag — melyet véglegesen az előtervezlet lesz hivatva megállapítani — a következő javaslatot teszi: I. nap. Elnöki megnyitó. Üdvözlések. Emlékbeszéd Karsay Sándor fölött. Az ifjúsági könyvtárak. A gyermektanulmányozás. II. nap. Folyó ügyek. Választás. Tanárképesítés. Indítványok. Jelenti továbbá, hogy az emlékbeszéd megtartására már a múlt közgyűlés felkérte Kapi Gyula e. tagot. A többi tételre előadoul a következők lennének felkérendők: *Az ifjúsági könyvtárak* — *Guszenitz* Vilmos; a *Germektanulmányozás* — *Nagy* László; *Tanárképesítés* — *Mohar* József. — A választmány a jelentést tudomásul veszi; a napirend javaslatot elfogadja s megbizsa az elnökséget, hogy a nevezett tagtársakat az előadói tisztre kérje fel.

e) A közgyűlésre szóló kedvezményes vasuti jegyek engedélyezése iránti kérelem a keresk. miniszterhez, a közokt. miniszter személyének a közgyűlésen leendő képviseltetése iránti kérelem, nemkülönben a pünkösdt megelőző szombati és követő keddi napoknak szünetül engedélyezése tárgyában tett felterjesztés a kultuszminiszterhez beadott. — Tudomásul szolgál.

f) A népisk. tanítói képesítés tárgyában egyesületünk által hozott összes javaslatok a múlt évi közgyűlés határozatához képest a vallás és közokt. ügyi miniszterhez felterjesztettek. — Helyeslőleg vétetik tudomásul.

g) Az ifj. könyvtárak c. tételre vonatkozó véleményekről összegező jelentés tétetett közzé a M. T.-ben.

h) Bemutatja a segédtanárok és tanítónők ügyében, valamint az u. n. Széll-féle fizetési törvényjavaslat fentartása ügyében beadandó felterjesztéseket. A választmány felkéri az elnökséget, hogy a legközelebbi alkalommal e kérvényeket küldöttségileg adja át a miniszter ur ő nagyméltóságának.

2) Major I. Gyula zenetanár jubileumának rendező bizottsága az egyesületet a jubileum sikerének támogatására kérte fel. A választmány átiratilag üdvözli a jubilanst, az ez alkalommal kiadott szimfoniát az egyesület könyvtára részére megszerzi s a jubileumi ünnepelyen egyesületünk képviselőjére Nagy László és Bittenbinder Miklós tagtársakat felkéri.

3. Következik a tanárképesítés folytatólagos tárgyalása. A választmány az előadói javaslatot pontról-pontra tárgyalta élénk vita kíséretében s következő módosításokat eszközölte:

Az 1. pontot változatlanul elfogadta.

A 2. ponton kisebb stilusbeli módosításokat tett.

A 3. pont a vizsgálatra bocsátás föltételeivel foglalkozván, erre nézve a választmány azt óhajtja, hogy a képzés tartama ugy az *a)* mint *b)* pont módozatai szerint készülő jelöltekre nézve 5 év legyen s akik polg. isk. tanítói oklevéllel mennek a tanári tanfolyamra, azokra nézve az oklevél fokozata legalább „jó” legyen.

A 4. pont kisebb módosítással elfogadtatott.

Az 5. (uj) pontban a képesítő vizsgálat módja foglaltatik s a vizsgálat alap- és szakvizsgálatra tagoltatik, mindegyikre nézve külön-külön megállapítván a vizsgálat követelményeit.

A 6. (uj) pont az alapvizsgálatot a 3-ik, a szakvizsgálatot az 5-ik év végén kívánja.

A 7. (uj) pont szerint a polg. isk. oklevéllel bíró tanárjelöltek az alapvizsgálat alól felmentendők.

A 8. pont a gyakorló iskolai tanítók képesítésével foglalkozik; erre nézve a választmány az előadói javaslatot fogadta el.

A 9. (uj) pontban a közgyűlés utasítja a választmányt, hogy a *tanárképzésre* vonatkozólag is készítsen javaslatot.

A javaslat végleges szövegezésével a választmány Nagy Lászlót és Sztankó Bélát bizza meg. (A javaslat szövegét l. a M. T. jelen számában.)

K. m. f.

Jegyezte: *Németh Sándor*
e. titkár.

OKIRATTÁR.

Rendelet a tanítóképző-tanárok idei szünidei tanfolyamáról.

A tanító- és tanítónőképző intézeti tanárok és tanítónők továbbképzésére eddig rendezett tanfolyamoknak célszerűségét magam is méltányolván, elhatároztam, hogy ezek folytatásául az idei nyári szünidő

folyamán is sorozatos előadások tartassanak és pedig a *philosophia és paedagógia történetéből, a matematikából és a physikából.*

A tanfolyam vezetésére *dr. Pauer Imre* miniszteri tanácsos és tud. egyetemi ny. rendes tanárt kértem fel s ugyanő valamint *dr. Klupathy Felső* tud. egyetemi ny. r. tanár és *dr. Kürschák József* műegyetemi ny. rk. tanárok voltak szivesek az előadások megtartására vállalkozni.

Az előadások f. évi *julius hó 4-én* kezdődnek és a budapesti tudomány egyetem helyiségeiben fognak megtartatni.

Az előadásokon részt vehetnek tanító- és tanítónőképző intézeti azon tanárok és tanítónők, kik f. évi *május hó 20-áig* közvetlen felettes előljáróságuknál benyújtandó kérvényükben a felvételért folyamodnak és erre engedélyt nyernek.

Vidéki állami tanító- és tanítónőképző intézeti 20 tanár és tanítónő részére személyenkint 100 korona segélyt engedélyezek.

A tanfolyamra felvett tanárok és tanítónők a budapesti I. ker. állami tanító-, illetve a II. ker. áll. tanítóképző intézetek, esetleg a Tanítók Háza internatusi helyiségeiben ingyenes elszállásolást nyernek.

Az első jelentkezés f. évi *julius hó 4-én* történik a tud. egyetem bölcsészeti karának tanácstermében.

Mindezekről a kir. tanfelügyelőséget, sürgős további eljárás végett, oly meghagyással értesítem, hogy a beérkezett folyamodványokat ide f. évi *május hó 31-ig* mulhatlanul terjessze fel.

Budapest, 1904. április hó 23-án.

Berzeviczy Albert.

Hasonló rendeletet intézett a miniszter az egyházi főhatóságokhoz a következő záradékkal:

Mindezekről van szerencsém főtiszt. főhatóságot oly tiszteletteljes fölkéréssel értesíteni, hogy amennyiben kívánatosnak méltóztatik találni azt, hogy ezen tanfolyamon a főhatósága alá tartozó tanítót vagy tanítónőképző intézetek egyes tanárai is részt vegyenek, az illetőknek jelentkezéseit ide f. é. *május 31-ig* bemutatni méltóztatassék.

VEGYESEK.

Dániel Márton, volt országgyűlési képviselő, a népoktatás és tanítóképzés lelkes barátja s munkása, a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének *tiszteletbeli tagja*, április 17-én Budapesten meghalt. Dániel Márton nevét a legfiatalabb tanítóképző tanári nemzedék már aligha ismeri; azonban a régiebb tanárok előtt egyike volt ő politikai életünk legtiszteltebb alakjainak. 1889—1891-ben nevezetes szerepet játszott ő a tanítóképzés terén, abban az időben, amikor a tanítóképző-tanárok egyesülete megalakult s megkezdte működését. Ő az akkor megindult *reform-korszaknak* buzgó előkészítője és harcosa volt.

Ugyanis gr. Csáky Albin 1888 végén átvevén a közoktatási tárcát, azt az üdvös szokást honosította meg, hogy a képviselőház közoktatási bizottsága szakonként tárgyalta a közoktatási miniszter jelentéseit. Dániel Márton a tanítóképzésnek volt az előadója. Ezt a feladatát *Kozocsa* Tivadar volt egyesületi alelnökünk, pedagógiumi tanár, kiváló szellemű tanférfitel segítségével, nagy buzgalommal és szakértelemmel oldotta meg. 1889. januárban megjelent első terjedelmes jelentése, becses monográfiája volt az akkori tanítóképzésnek s nagyszabású bevezetője s alapvető munkája a reformoknak. Második és harmadik jelentését is esemény gyanánt üdvözlöttük a tanítóképzés terén. 1891-ben eréllyel és buzgón, de — sajnos — sikertelenül harcolt a képviselőházban ammellett, hogy a gyakorlóiskolai tanítók maradjanak meg az állami tisztviselők nyugdíjtörvényének keretében. Ezen irányu munkássága 1891 végén szűnt meg, amikor a választások idején kimaradt a képviselőházból. A tanítóképző-tanárok egyesülete őt hálából az 1890-iki közgyűlésén *tiszteleti taggá* választotta. Az elhunytak már régóta asztmája volt, de nagy türelemmel viselte baját, amelynek egy hirtelen rohama kioltotta életét. Halála nagy részvétet keltett mindenütt, ahol ismerték. A napilapok a következő életrajzi adatokat közölték róla.

Dániel Márton Bécsben elvégezvén a műegyetemet, beutazta Nyugat-Európa nagy részét. Az alkotmány helyreállítása után Felső-Fehérmegye tiszteleti aljegyzője lett. Először 1869-ben választotta képviselőjévé Erzsébetváros, amely választókerületet rövid megszakítással, mialatt négy évig Kis- és Nagy-küküllőmegyék tanfelügyelője volt, az 1892—96. országgyűlés kivételével képviselte. Az 1897—1901. országgyűlésre újra madátumot kapott, s így néhány megszakítással, körülbelül husz esztendeig volt tagja a képviselőháznak. Több országgyűlésen egyik előadója volt a közoktatásügyi bizottságnak és a delegációnak is többször volt tagja.

Dániel Márton érdemei a tanítóképző-tanárok részéről még beható méltatásra várnak.

Kitüntetett tanítóképző-intézeti igazgató. *Kaminszky Gézát*, az ungvári gör. kath. tanítóképző-intézet igazgatóját a római pápa azon alkalomból, hogy huszonöt éves tanári szolgálatát betöltötte, *pápai kamarássá* nevezte ki. «Hosszú huszonöt évi fáradhatatlan munkájának, a tiszta becsületnek, a törhetetlen jellemnek megérdemelt jutalma e magas kitüntetés.» Mi is szívből üdvözljük kartársunkat sokoldalú hosszas tevékenységéért, különösen azon érdemeiért, amelyeket az ungvári képző felvirágoztatása körül szerzett.

Dr. Baló Józsefet, aki pár év óta pedagógiai vezetője a budapesti áll. elemi tanítóképző-intézetnek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter, amiként a Magyar Tanítóképző mult számában közöltük, kinevezte ezen intézet igazgatójává. Baló kineveztetésével az igazi tanítói érdemek nyertek méltó jutalmat. Tanítói hivatását mindenkör lelkesen s fáradhatatlan munkássággal töltötte be. Irodalmi, lélektani tanulmányaiival s tankönyveivel elismert nevet vívott ki magának pedagógiai íróink között. Üdvözljük őt s kívánjuk, hogy előkelő állását nagy sikerrel tölthesse be intézete s a hazai tanítóképzés javára.

Egyetemi pályadíjat nyert tanítóképző tanárjelölt. Őszinte örömmel értesülünk, hogy a tanítóképző-tanárjelölti kollégium egyik tagja, *Jaloveczky Péter*, a tud. egyetemen a «Margó»-féle összehasonlító anatómiai pályadíjat nyerte meg. Önálló vizsgálatokon alapuló munkája «*A gerinces állatok központi idegrendszeréről*» szól és a Paedagogium biológiai intézetében dr. Vangel Jenő tanár vezetése és utasítása szerint készítette.

VI. egyetemes tanítógyűlés. A VI. egyetemes tanítógyűlés előkészítő munkálatai serényen folynak. Az Országos Bizottság a husvétkor tartott rendkívüli közgyűlésén megállapította, hogy az egyetemes gyűlés előértekezlete július 3-án s gyűlés napjai 4-én, 5-én és 6-án lesznek. A gyűléssel kapcsolatosan *hazai tan-szerkiállítás lesz*, amelynek előkészítő bizottsága élén *dr. Verédy Károly* kir. tanfelügyelő fejt ki élénk tevékenységet. A kiállítás iránt nagy az érdeklődés a kiállítók részéről. A közoktatási és kereskedelmi miniszterek is mind anyagi, mind erkölcsi támogatásban részesítik. Az Országos Bizottság igazgató tanácsa a következőkép állapította meg a teljes ülések és a szakosztályok teteleit és előadóit.

Július 3-án. Az Orsz. Bizottság közgyűlése (d. u. 3 ó.). A VI. egyetemes tanítógyűlés előértekezlete (d. u. 5 ó.).

Július 4-én d. e. A VI. egyetemes tanítógyűlés közgyűlése (8 órától). Tárgyak: 1. *Az ország összes tanítóinak fizetésrendezése.* Előadók: *Gábel Jakab*, Nagyvárad, *Dobó Sándor*, Hajdúböszörmény, *Száva János*, Budapest. 2. *A nyugdíjtörvény módosítása.* Előadók: *Sárkány Gábor*, Munkács, *Bursics Ernő*, Bpest, *Simonovits Dezső*, Debrecen.

Július 4-én d. u. 4 órakor. a) Dr. Gööz József előadása egyesítő új tanításmódjáról.

Július 4-én d. u. 5^{1/2} órakor. b) Előadások a *kézügyességi és a rajzoktatás reformja* köréből. Előadók: *Guttenberg Pál*, Bpest, *Györgyi Kálmán*, Bpest, *Szücs Izsó*, Nagyvárad. *c) Árva- és szeretetházi szakosztály.* Megalakítja és tárgyait kijelöli az *Árva- és Szeretetházi Nevelők Orsz. Egyesülete.* *d) Kisdednevelők szakosztálya.* Megalakítja és tárgyait kijelöli a *Kisdednevelők Orsz. Egyesülete.* *e) Gyógypaedagógiai szakosztály.* Megalakítják *Berkes János*, Bpest, *Schäffer Sándor*, Temesvár. Tárgyait is kijelölik meg.

Július 5-én d. e. f) Paedagógiai szakosztály. Megalakítják: *Láng Mihály*, Pápa, *Ember János*, Bpest. Tárgyai: *a) A nép- és középiskola kapcsolata.* Előadók: *Simkó Endre*, Sopron, *Benedek Vince*, Győr, *Somogyi Béla*, Bpest. *b) A család és iskola kapcsolata.* Előadók: *Peres Sándor*, Bpest, *Végh István*, Vámosladány, *Kintzler Árpád*, Igló. *c) A leányok házi nevelése és a leányifjúsági egyesületek.* Előadók: *Szemere Ilona*, Bpest, *Gorzó Dénesné*, Bpest, *Hegedüs Leona*, Bpest. *g) Socialpaedagógiai szakosztály.* Megalakítják: *Schenk Jakab*, Fehértemplom, *Sretvizer Lajos*, Bpest. Tárgyai: 1. *A gyermekvédelem.* Előadók: *Egri Tóth Kálmán*, Bpest, *Elek Gyula*, Kolozsvár, *Mihály Ferenc*, Szatmár. 2. *A kivándorlás és a tanítóság.* Előadók: *Molnár Ferenc*, Bezdán, *Máthé József*, Maros-Vásárhely. *h) Közegészségügyi szakosztály.* Megalakítják: *Dr. Gebhardt*

Ferenc, Bpest, *Sudy K. János*, Kassa. Tárgyai: 1. A tuberkulozis. Előadó: *Dr. Kuthy Dezső*, Bpest. 2. *Az iskolaegészségügy legégetőbb kérdései*. Előadók: *Dr. Juba Adolf*, Bpest, *Dr. Andreánszky Jenő*, Bpest. j) *Tanítóképzési szakosztály*. Megalakítja és tárgyait kijelöli a Tanítóképző Tanárok Orsz. Egyesülete.

Julius 5-én d. u. k) Dr. Ranschburg Pál előadása a gyermektanulmányozás módszeréről.

Julius 6-án d. e. A VI. egyetemes tanítógyűlés közgyűlésének folytatása és befejezése. Tárgyak: 3. *A népoktatási törvény revíziója*. Kapcsolatban a szolgálati pragmatika, a magyar népoktatás kérdésével és a nevelés nemzeti jellegével. Előadók: *Simon Károly*, Hajdúhadház, *Földes Géza*, Budapest, *Mathiasz József* Nagymihály. 4. *Népnevelési egyesületek*. Előadók: *Kovács Vince*, Arad, *Minke Béla*, Bpest, *Makkay János*.

Kísérleti lélektani kongresszus. A kísérleti lélektannal foglalkozó buvárok április 17-től 21-ig nemzetközi kongresszust tartottak, amelyen magyar pszichológusok is szerepeltek, nem csupán, mint passzív résztvevők; hanem munkálataik eredményét is bemutatták a kongresszus tagjainak elismerése mellett. A kongresszuson összesen ötven előadást tartottak, ami négy napra elosztva, nagy feladat volt s emellett a kiállításon is szorgalmasan folytak a demonstrációk. Legnagyobb feltűnés *Müller G. E.* tanár új elmélete a színellentétességről és *Henri* párisi tanár előadása keltette az individuál-pszichológiai módszerekről. Nagy tetszéssel fogadták *Sommer* pszichiáter tanár előadását is, ki a pulzust hangokba vitte át s ily módon az ütérlokés változásait lelki befolyások hatása alatt meglepő finomsággal hallhatókká tette. Igen nagy feltűnést keltett *Müller* tanár által bemutatott *dr. Rickler* nevű matematikus, ki ott a nagygyűlésen egyszeri előmondásra megtanult 100 számjegyből álló sort, s azt előlről, visszafelé és minden irányban reprodukálta, egy 204 számjegyből álló sort pedig 12 perc alatt tanult be ugyanily eredménnyel. *Dr. Rickler* az összes eddig ismert hivatásos számolóművészeket fölülmulta, 5—6 jegyű számok hatványait, gyökeit 1—2 másodperc alatt fejből kiszámította. Élénk figyelemmel kísérték és tetszéssel fogadták *dr. Ranschburg Pál* budapesti ideg orvos előadását is, mely a hasonlatosság jelentőségét tárgyalta a tanulás, elfelejtés és reprodukálás terén és meglepő eredményeket hozott felszínre. A *dr. Ranschburg* által kiállított táblázatok pedig, melyek az ő elmévizsgálati módszereit és eredményeit ismertetik, valamint a fővárosi iskolákban *Eperjessy* igazgató, *Éltes* és *Barton* által e módszerekkel végzett gyermektanulmányi vizsgálatok a kiállításnak határozottsággal legnagyobb figyelmet keltő és melegen méltányolt tárgyai közé tartoztak. Minket közelről érdeklő előadást tartott *dr. Say W. A.* tanítóképző tanár «a kísérleti oktatástan lényegéről és fontosságáról». (Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy szerző szivességéből a jövő füzetben előadásának bő kivonatát közölhetjük Szerk.) A nagygyűlés egy kísérleti pszichológiai társulat alakulásával fejeződött be. A résztvevő magyar pedagógusok egyikének tollából részletesen fogjuk ismertetni a giesszeni kongresszust.

Választmányi ülés. Egyesületünk választmánya május 13-án tartotta utolsó ülését a közgyűlés előtt *dr. Kovács János* elnöklete alatt. Résztvett az ülésen *Mohar*

József választmányi tag, a győri rendező bizottság titkára, akinek jelentését a rendező bizottság fáradhatatlan tevékenységéről örömmel vették tudomásul. Megállapították a tanárképesítésről szóló javaslatok végleges szövegét. Elfogadták Mohar József azon indítványát, indítson az egyesület mozgalmat oly irányban, hogy a most készülő új népoktatási törvénybe fölvetessenek a tanítóképző-intézeti tanárok képesítéséről szóló országos intézkedések. Foglalkoztak a VI. egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályának előkészítésével is, amire a rendező bizottság a tanítóképző tanárok egyesületét kérte fel. Az ajánlott tettek közül fölvtették a *gyakorló-iskola és a gyakorlati kiképzés* című tételt, a *tanítók továbbképzését*. A harmadik ajánlott tétellel: *a tanítók az egyetemen*, rokonszenvez ugyan a választmány s azt igen fontosnak véli, de a tanítóképzési szakosztály keretébe illőnek nem tartja.

Kérelem.

Közeledik az első félév vége, amikor egyesületünk pénztárára, a kiadóval szemben fennálló kötelezettségéből kifolyólag, nagyobb összegű követelések kiegyenlítése vár. Hogy egyesületünk a feladatának eleget tehessen, teljes bizalommal azon kéréssel fordulok a t. tagtársakhoz, szíveskedjenek tagsági díjaikat — a januári számhoz mellékelt utalványlap felhasználásával — mentül előbb beküldeni. Ezáltal az egyesületi pénztárt is, önmagukat is megkímélik a hiábavaló költségektől és fölösleges kellemetlenségtől.

Budapesten, 1904 május 1.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros

Kimutatás.

a f. év május hó 1-éig befolyt tagsági díjakról.

1904-re: Dr. Steinberger Ferenc, Bocskay Kristóf, Nyakas József, Sz. Szabó Géza, Csepreghy Endre, P. Pintér Rafael, Fejérmegyei Tanító-testület (8—8 korona).

1904. I. félévre: Sente József, Belányi Tivadar, Mogyoró János, Kraft József, Révfy Géza (4—4 korona).

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.